

T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

FELSEFE ANABİLİM DALI

NIETZSCHE'DE İNSAN VE AHLAK ANLAYIŞI

YÜKSEK LİSANS

Halime DAMAR

ŞUBAT – 2024

GÜMÜŞHANE

**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

FELSEFE ANABİLİM DALI

NIETZSCHE'DE İNSAN VE AHLAK ANLAYIŞI

HUMAN AND MORALITY IN NIETZSCHE

YÜKSEK LİSANS

Halime DAMAR

ŞUBAT - 2024

GÜMÜŞHANE

T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

FELSEFE ANABİLİM DALI

NİETZSCHE'DE İNSAN VE AHLAK ANLAYIŞI

HUMAN AND MORALITY IN NIETZSCHE

YÜKSEK LİSANS

Halime DAMAR

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi M. Ahmet TÜZEN

ŞUBAT - 2024

GÜMÜŞHANE

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum “**Nietzsche’de İnsan ve Ahlak Anlayışı**” isimli bu tezimin, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi, alıntı yaptığım tüm çalışmalarını kaynakçada belirtmişim ve Gümüşhane Üniversitesi’nin lisanslı kullanıcısı olduğum intihal yazılım programı ile Lisansüstü Eğitim Enstitüsü’nün belirlediği kıstaslara uygun olarak raporladığımı taahhüt ederim. Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

09/02/2024

.....
Halime DAMAR

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam ve yüksek lisans eğitimim boyunca benden desteğini esirgemeyen ve her daim beni cesaretlendiren danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Muhammed Ahmet Tüzen'e ve babam başta olmak üzere akademik eğitimim konusunda her zaman yanımda olan aileme teőekkürü borç bilirim. Son olarak tezimi 06.02.2023 tarihinde Kahramanmaraő merkezli depremde Hatay'da hayatını kaybeden yakınlarıma ve tüm depremedelere ithaf ediyorum.

Halime DAMAR
GÜMÜŞHANE - 2024

ÖZET

Tüm zamanlarda temel olarak kabul edilen ve felsefeyle uğraşan kişilerin ilk olarak ele aldığı bazı kavramlar vardır. Bunlardan en temel olanı insan kavramıdır. İnsan hakkında hemen hemen tüm filozofların kendine has bir tanımı olduğu söylenebilir. Fakat ele alınan bu tanımlardan farklı olarak Nietzsche'nin, kendine has yorumlamada bulunduğu bilinmektedir. Onun felsefesi, insan tanımı etrafında şekillenmektedir. Nietzsche, insanları birbirinden ayırır, devamında insanların ahlakını da birbirinden ayırır. Onun felsefesinin en önemli kavramı *üst insandır*. İnsan, ona göre aşılması gereken bir şeydir. Kendi deyimiyle insan, *üst insan* ve hayvan arasında gerilmiş bir iptir. En nihayetinde gerekli olan şey bu ara durumdan kurtulup *üst insana* ulaşmaktır. İnsan kavramının üstüne çıkmak lazım, eğer yalnızca insan olarak kalmayı kabul edersek kirli bir nehir haline geliriz. Oysa insan, kirli nehirden ziyade bir deniz olmalıdır. *Üst insan* olmayı becerebilen bu kişinin ahlakı da elbette ki diğerlerinden farklı bir ahlak olacaktır. *Üst insana* ulaşmak zor bir yoldur ama birey bu yola girdikten sonra asla arkasına bakmamalıdır. *Üst insanın* karşıtı olarak *sürü insanı* ise Nietzsche'ye göre değersiz insandır. Çünkü hayatta ne istediğine bile kendisi değil başkaları karar verir. Görüldüğü üzere Nietzsche, felsefesini insanları ayırıştırarak kurmuştur. Bu ayırıştırma ile felsefesinin en önemli kavramı olan *üst insana* ulaşmıştır. Ayrıca, *güç istenci* kavramı insan hayatının en önemli parçasıdır. "Nietzsche'nin İnsan ve Ahlak Anlayışı" adlı bu tezde filozofun insan tanımlamaları ve felsefesindeki diğer kavramları ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ahlak, Decadence, Güç istenci, Nihilizm, Üst insan

SUMMARY

There are some concepts that are accepted as fundamental at all times and that people who deal with philosophy deal with first. The most fundamental of these is the concept of human being. It would not be wrong to say that almost all philosophers have their own definitions of human beings. However, unlike these definitions, we see that Nietzsche has his own interpretation. His philosophy is shaped around the definition of human being. Nietzsche separates human beings from each other and then separates the morality of human beings from each other. The most important concept of his philosophy is the superhuman. According to him, man is something to be transcended. In his own words, man is a rope stretched between the upper man and the animal. What is ultimately necessary is to get rid of this intermediate state and reach the superhuman. We need to transcend the concept of the human, if we accept to remain only human, we become a dirty river. But the human being should be a sea rather than a dirty river. The morality of this person who manages to become a superhuman will of course be different from others. It is a difficult path to reach the superhuman, but once on this path, the individual should never look back. The herd person, as the opposite of the superior person, is a worthless person according to Nietzsche. Because even what he wants in life is decided by others, not by himself. As can be seen, Nietzsche built his philosophy by separating people. With this decomposition, he reached the most important concept of his philosophy, the superhuman. Moreover, the concept of will to power is the most important part of human life. It can be said that Nietzsche's ideas are different from the definitions we are used to. In this thesis titled "Nietzsche's Understanding of Man and Morality", the philosopher's definitions of man and other concepts in his philosophy will be discussed.

Keywords: Morality, Decadence, Power will, Nihilism, Top human

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	III
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	IV
TEŞEKKÜR	V
ÖZET	VI
SUMMARY	VII
İÇİNDEKİLER.....	VIII
1.GİRİŞ	1
2.NİETZSCHE'DE İNSAN ANLAYIŞI	7
2.1.İnsan Kavramına Genel Bir Bakış	7
2.2.Nietzsche Felsefesinde İnsan Kavramı	13
2.2.1.Sürü İnsanı	15
2.3.Özgür İnsan.....	29
2.4.Üst İnsan.....	34
2.5.Tanrının Ölümü.....	41
3.NİETZSCHE AHLAKI.....	44
3.1.Nietzsche'de Ahlak Eleştirisi	44
3.2.Köle Ahlakı.....	48
3.3.Efendi Ahlakı.....	51
3.4.Decadence.....	53
3.5.Nihilizm.....	56
3.5.1.Aktif Nihilizm.....	59
3.5.2.Pasif Nihilizm	60
3.5.3.Nietzsche Bir Nihilist Midir?.....	62
4.NİETZSCHE'DE YAŞAMIN OLUMLANMASI	64
4.1.Güç İstenci.....	64
4.2.Amor Fati.....	67
4.3.Bengi Dönüş	69
5.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	73
ÖZGEÇMİŞ.....	80

1. GİRİŞ

“Nietzsche’de İnsan ve Ahlak Anlayışı” adlı bu çalışmada Nietzsche’nin özgün bir şekilde yeniden tasarladığı insan kavramına devamında ise ortaya koyduğu ahlak türlerine değinilmiştir. Her filozofun hatta her insanın bulunduğu çevreden etkilenmesi doğal bir durumdur. Bu inceleme filozofun düşünsel ortamını anlamak bakımından önem arz etmektedir. Böylelikle düşünürün fikirlerinin nasıl şekillendiği hakkında bilgi edinmek mümkün olacaktır. Çalışmamızın ilk bölümünde Nietzsche’nin insan ayrımları ile ilgili bilgi verilecektir. İkinci bölümde ise genel olarak Nietzsche ahlakına değinilecektir. Son olarak üçüncü bölümde Nietzsche felsefesinde yer alan başat kavramlardan bazıları hakkında bilgi verilecektir. Ayrıca Nietzsche’nin salt nihilist olarak değerlendirilmesinin hatalı olacağı ortaya konacaktır.

Nietzsche’nin, 15 Ekim 1844 yılında Almanya’nın Röcken kentinde dünyaya geldiği bilinmektedir. Dindar bir ailede yetişen Nietzsche’nin babası papaz, annesi ise ev hanımıdır. Babası Karl Ludwig 1849 yılında elem bir sağlık sorunuyla karşılaşmış ve neredeyse körleşmiştir. Babasının bu halde olması Nietzsche’nin çocukluğunun kötü geçmesine sebep olan en büyük etmendir denilebilir. Sağlığının kötüleşmesinin devamında Nietzsche’nin babası hayatını kaybetmiştir. Sonrasında Nietzsche annesi, kız kardeşi ve halaları ile birlikte hayatını devam ettirmiştir. Bu noktada Nietzsche’nin kadına dair görüşlerinin kimi zaman yanlış anlaşıldığını söylemekte fayda vardır. Bu yanlış anlamaların sebebinin ise çeviri hatası olduğu düşünülmektedir. Nietzsche insanlara ve hayata karşı olumsuz bir tavır sergilememiştir.

Nietzsche’nin çok yönlü bir filozoftur. Yalnızca felsefe ile değil, bunun yanında kültür eleştirmeni, şair ve özellikle iyi bir filologdur. Nietzsche’nin aile büyüklerinin hemen hemen hepsi papaz olduğu için Nietzsche’de ilk olarak papaz olmaya karar vermiştir. Çünkü onun için belirlenen budur. Papaz olma kararını aldığı sene Bonn Üniversitesi’nde filoloji okumaya merak sarmıştır. Devamında Leipzig Üniversitesi’nde çalışmaya başlamıştır.

Geçen bu süre içerisinde fikirlerinde değişmeler olan Nietzsche papaz olmayı artık tamamen reddetmiş hatta dinden uzaklaşmaya başlamıştır. 1867 yılında bir yıllığına Prusya ordusu tarafından askere çağrılmış, askerlik görevini tamamladıktan sonra okuldaki hayatına geri dönmüştür. Bu esnada oldukça hayranlık duyduğu fakat kimi zamanlarda da eleştiriye tabi tuttuğu Schopenhauer felsefesi ile tanışmıştır.

Schopenhauer'ın felsefesi ile Wagner'in kendisiyle tanışmıştır.¹ Daha sonralarda ise filoloji bölümünde başarılı olması sebebiyle Basel Üniversitesi'nde boşalan klasik filoloji profesörlüğüne yerleştirilmiştir. Bu kadroya yerleştirildiği esnada oldukça genç bir yaşta ve henüz doktora eğitimini bile tamamlamamıştı. Fakat bu bölümdeki başarısından dolayı oraya uygun görülen bir filolog olmuştu.

Nietzsche, kendini Alman vatandaşı olarak hissettiği için askere gitme konusunda tereddüt etmemiştir. Fakat sonrasında bu aidiyet son bulmuş Almanya'ya karşı oldukça olumsuz bir tutum sergilemiştir. Hatta daha da ileri giderek 17 Nisan 1869 tarihinden, öldüğü tarihe kadar vatansız bir şekilde, hiçbir yere ait olmadan yaşamını idame ettirmiştir. 1874 yılında başlayan baş ağrıları Nietzsche'yi oldukça kötü etkilemiş ve yine bu yıl içerisinde çalıştığı üniversitenin dekanlığına atanmıştır. 1879 yılının mayıs ayında ise rahatsızlıklarına daha fazla katlanamayıp çalıştığı yerden istifa etmek zorunda kalmıştır. Görevinden ayrılmasına rağmen yazmaktan vazgeçmemiştir. Bu saatten sonra Nietzsche'nin yaşadığı yerler sürekli olarak değişmeye başlamış, devamlı olarak bir göç halinde hayatına devam etmiştir. 1889 yılında bir sokağın ortasında aniden bayılmış, sonrasında hastaneye yatırılmıştır, bu rahatsızlığından sonra Nietzsche yaşamının sonuna kadar hiç konuşmamıştır. Önce annesi, sonra da kız kardeşi Elisabeth Förster – Nietzsche onu yanına almıştır. 25 Ağustos 1900 tarihinde ise yaşamını yitirmiştir.

Nietzsche'yi özgün olarak tanımamızda en temel sebep var olan değerleri yeniden değerlendirmesidir. O, ahlaktan siyasete her türlü hakikati eleştiri haline getirmiştir. Nietzsche, tersyüz edilmesi mümkün olmayan şeyleri ele almıştır. Bundan dolayı çok kişi tarafından eleştirilmiştir. O, yaşadığı yüzyıl içerisinde anlaşılmamış, değer görmemiş bir filozoftur. Çünkü o yüzyılda yaşamış sistemli filozofların aksine, sistemli bir şekilde ilerlemeyen yapıya sahipti. Mevcut sistemde çağdaş filozofların en etkili olarak bilinmektedir. Onu bu derece etkili yapan yanı ahlak anlayışını kendine has biçimde, insanlar arası eşitliği reddederek ortaya koyduğu anlayışı olmuştur.

Nietzsche'yi yaşadığı dönem itibarıyla üç farklı şekilde değerlendirmek mümkündür. İlk olarak içine doğduğu aile yapısıyla bağlantılı olarak dindar kişiliğe sahip olduğu dönemdir. Bu dönemde Nietzsche, çocuk yaşta olduğu için henüz sıra dışı fikirleri oluşmamıştı. İkinci dönemi Hıristiyanlık dininden nefret ederek, dinle ilgili her şeyi reddettiği dönemdir. Sonuncusu ise Nietzsche'nin felsefesinin en önemli tanımlarından biri olan üst insan kavramını ortaya attığı dönemdir.² Nietzsche, bazı insanların ölümlerinden sonra yaşadığını, ölümlerinden sonra daha dikkate alındıklarını, daha fazla

¹ Ayten Ünal, "Mevlâna ve Nietzsche'de İnsan Anlayışlarının Karşılaştırılması", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, On dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016) s.90.

² Ünal, a.g.e. , s.91.

önem gördüklerini bizzat gösteren bir örnek olmuştur. Şayet, onunla hesaplaşmaya kalkan, onunla kavga eden fakat en sonunda onun gibi düşünen filozoflar vardır. Bazı düşünceler Nietzsche olmadan eksik kalır denilebilir.

Aslında Nietzsche felsefesini anlamının zor olduğu söylenebilir. Çünkü düşüncelere bütünsel bir şekilde bakmak gerekir, zira bazı kavramlar yanlış anlaşılmaya elverişlidir. Onun felsefesinde hiçbir şey tek yönlü değildir, her şey değişebilir niteliktedir. Kategoriler sürekli olarak yeniden ele alınır, yeniden değerlendirilir ve daha değişik renkler kazanır. Nietzsche, onu okuyan kişinin üzerinde sıradan bir etki bırakmaz. Çünkü kendisi sıradan değildir. Hatta bu konuda daha ileri gidecek olursak Nietzsche'nin okurları üzerinde bazen büyük bir nefret uyandırdığı söylenebilir. Fakat büyük bir nefret uyandırdığı gibi de bazı kişilerde hayranlık duygusu uyandırır. Dikkat çekilmek istenen nokta bu duyguların ortalama duygular değil, uçlarda olduğu gerçeğidir. Nietzsche ortalama olan şeylerden haz etmez. Özellikle ortalama insan tahammül edemediği bir insan türüdür. Birey, ortalama insan haline düşmemek için sürüden uzak kalmalıdır, sürü insanı olmamalıdır. Kendi kararlarını kendisi verebilmeli, hayatının gidiş yönünü kendisi belirlemelidir. Birey kendini sevmeli, ona kötü gelebilecek her şeyden kendini korumalıdır. Hatta bu koruma alanı için çevresine adeta bir duvar örmeli, zamanını kime ve neye ayıracağına oldukça dikkat etmelidir.³

Ona göre insan yeme içme gibi gereksinimlerini karşılarken yani fiziksel ihtiyaçlarını giderirken nasıl seçici davranıyorsa, ruhsal ihtiyaçlarını giderirken de aynı titizliği göstermelidir. Nietzsche özel olan, bireye ait olan şeylere daha çok önem verir. Herkesin ilgi duyduğu şeylere karşı tiksinti duyar ve insanlara karşı bazen tahammülsüzlük yaşamının doğal bir durum olduğunu düşünür. Ona göre sürü içerisinde hayatı olduğu gibi kabul eden, sürünün istek ve ihtiyaçlarıyla yol alan birey aslında hayatını yaşamıyordur. Birey özel olmalıdır, sürüden ayrılmalıdır. Her ne kadar zor bir durum olsa da kendi yolunu çizmeli, çizdiği bu yolda tek başına olmalıdır. İnsan kendi omuzlarına yüklenmeli, zira başka şekilde yükselmesi mümkün değildir. Nietzsche bu noktada kendini anlamak isteyenlere bir ayna olmaktadır. Genelde acımasızca gösterir kişiye hakikatleri. Fakat birey hakikatlerle baş başa kalınca aslında Nietzsche'yi değil, kendini anlamış, kendiyi yüzleşmiş olur. Bu sebepten dolayı Nietzsche'yi anlamak kendini anlamaktır denilebilir. Ona göre sağlıklı bireyin yaşadığı hayatın anlamı tamamen kendi içinden gelir. Zira sürü içerisinde kendini kaybeden modern insanın hayatı da ellerinden kayıp gitmiştir. Hastalıklı bir duruma düşmüştür. Sağlığına kavuşması için kendine ait olan yolda tek başına yürümesi, bazı tehlikeleri atlatarak kendini ve hayatını

³ Elif Daldeniz, "Zerdüş: Tiksinti Duymayan insan", Cogito: Nietzsche Kayıp Bir Kıta, 25, 2001, s. 255.

genişletmesi lazımdır. İyi ve hakikat dolu yaşam zorlayıcı olmanın yanında sürekli değişerek ilerler. Asla sabit kalmaz, yoğundur ve risklerle doludur. Risklerle dolu olan bu yolda yürüyecek insan bazen en acı trajedileri yaşayacaktır. Bu sebepten dolayı yaşama değer verenler bu kişilerdir. Çünkü karşılıklarına en dışlı silahını çıkarır.⁴

Nietzsche farklı olması sebebiyle sıkıcı bir filozof olmamıştır. Her yazısı oldukça ilginç ve heyecan verici niteliktedir. Heyecan verici olarak nitelendirilmesinin sebebi insana özgür olmayı öğretmesidir. Kişi kendini gruptan soyutlamayı ve biricik olmayı öğrenmelidir. Bu değerlere ulaşmanın zor olması o yolu değerli kılandır. Ortak bir iyinin en yüce şey olduğu öğretilmiştir bize. Oysa iyi ve kötü denilen kavramları üreten toplumun kendisi ne derece iyidir? İyi kavramıyla tam olarak ne kastedilmektedir? Aslına bakılacak olursa bu kavramları insanlar kendi kendilerine üretmişlerdir. Bunları başka toplumlardan veya gökten bir ses olarak almamışlardır. Evrende var olan her şeye, her nesneye anlam yükleyen onu değerli kılan insanın kendisidir. Bunu yaparak insanca bir anlam ve kendine bir değer alanı yaratmıştır.⁵

Nietzsche'nin yaptığı şey bu değer alanını sorgulamak olmuştur. İnsan, bu değerlere tabi olmak zorunda hisseder kendini. Çünkü doğduğu andan itibaren bir değer alanı içerisinde hayatını sürdürür. Yaptığı ve yapmadığı daha doğrusu yapamadığı şeyler hep bu değer alanı çerçevesinde belirlenir. Hâlbuki insan öteye geçmelidir. Ancak bu şekilde hayatının anlamına varabilir. İnsan iyinin ve kötünün ötesine geçerek kendine olan saygısını korumuş olur. Zira insan ilkin kendisine saygı göstermelidir, gerisi sonradan gelir. İnsan kendisine olan saygısını koruyarak başkaları için değil kendisi için yaşamış olur.

Modern çağda yaşayan insanın en büyük belirtisi kendi gözünde olan saygınlığından vazgeçmiş olmasıdır. Modern insan uzun süre boyunca yaşamın en acıklı kahramanlarından biri olmuştur. Ahlak kurallarının her şey olduğuna inanıp, sıkı sıkıya bağlı kalmaya çalışmıştır. Oysa insan ahlaka sarılmakla kendini kaybetmiştir, bir başkasının kuralları, yapıp etmeleri haline gelmiştir. İnsan, değerlerden sıyrılarak kendini yeniden değerlendirmelidir. Nietzsche bir yazısında insanlığı düzeltmenin vadedeceği en son iş olduğunu söyler. Çünkü insanlar kendilerine ülküsel bir dünya uydurup gerçeğin değerini, doğruluğunu burada harcamışlardır. Fakat insanlık burada en derin içgüdülerine dek aldatılmış ve yalana boğulmuştur.⁶ Oysa bireyin yapması gereken değerleri alt üst etmektedir. Değerlerin ters yüz edilmesi gayet olası bir durumdur. Kim bilebilir kötü dediğimiz şeyler belki de iyi olanlardır veyahut tam aksine iyi dediklerimiz kötüdür.

⁴ Friedrich Nietzsche, *Hayat Dediğin Nedir ki*, 2016, İstanbul, s.

⁵ Leo Strauss, *Nietzsche İyinin ve Kötünün Ötesinde*, İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2018, s.46.

⁶ Friedrich Nietzsche, *Ecce Homo*, 2002, İstanbul, s.8.

Nietzsche statik bir yaşama karşı çıkar. Ona göre yaşam bir oluş ve devinim halidir. Ahlak alanında insanın kendisine dair her ürünü değişmeye meyillidir, sallantıdadır. Bu konuda oluş filozofu olarak bilinen Herakleitos gibi düşünür. Var olan her şey bir ırmağın içindedir, asla durmaz sürekli akar.⁷ Yalnızca oluşun var olduğu bu dünyada hakikatten bahsetmek mümkün görünmez. Çünkü her insanın hakikati kendisinin yarattığıdır. Nietzsche'nin sözüyle "Ne kadar göz varsa o kadar hakikat vardır."⁸ Bütünün hakikatinin bir ve aynı olduğu dünya mümkün görünmez. Mümkün görünse de asla sağlıklı olmayacaktır.

Birey kendini yaratmak zorundadır. Dünya kendini yaratan insanla var olur. Her insanın farklı görmeleri farklı anlamlar meydana getirir. İnsanı değerli kılan işte bu yaratımlardır. En nihayetinde her ruhun kendi sesi vardır ve ruh dışarıya kendi sesini verir. İnsanın içindeki yaratımı ortaya çıkarması için en gerekli şey olarak güç istencinden bahseder. Ona göre güç istenci her şeydir. İnsanın yaşam amacı, var olmasını sağlayan güdüdür. Hayatın kendisi, insanın özüdür. Güç istenci bireyin içinden gelen ve bireysel olandır. Ona göre güzel olan hiçbir şey toplumun ortak malı olamaz. İnsan, güzel olandır biricik olandır. Biricik olan insan kendini yaratma faaliyetinde yalnız olmalıdır şayet hiçbir şey yozlaşmış bir insandan, sürü içindeki bir insandan daha çirkin halde olamaz.⁹

Nietzsche, dünyayı tüm kötülüklerle ve iyiliklerle kucaklamayı, yaşamı her yanıyla olumlamayı tasvip eden bir filozof olmuştur. Düşünüre göre yaşadığımız her anı her haliyle benimsemeliyiz. Yunanlılar bunu başarmıştır. Sokrates öncesi Yunanlılar yaşama her haliyle evet demeyi başarmış ve yaşamda her ne kadar güzel anlar olacağı gibi, korkunç ve çekilmez anlar olabileceğinin de farkına varmışlardır. Bu farkındalık onları hiçbir zaman kötümser olmaya itmemiştir. Hatta tam aksine sanat yoluyla yaşamı güzelleştirmeye her ana evet demeye yönelmişlerdir. Nietzsche burada sanata ve özellikle bir müzisyen olan Wagner'e hayranlığını belirtir. Zira modernleşme ancak sanatla mümkün olabilir. Sanatın yanında bilim ve teknoloji gibi alanları da göz ardı etmemek gerekir. Modern insan ısrarla geleneksel kurallara, yaşantılara bağlı kalmayı tercih eder. Hâlbuki bu şekilde hiçbir ilerleme meydana gelmez. İnsan, ne zaman sanat gibi alanlarda ilerleme kaydeder ve kendini bu alanlarda gösterirse işte o zaman modernleşmiş olur.

Görüldüğü gibi Nietzsche, insanları yüceltecek her alanı desteklerken, insanın ilerlemesinin önünde duran tüm yolları kötüler ve bu yolda olan her şeyi reddeder. Nietzsche için yaşamın anlamının güç istenci kavramı olduğu belirtilmişti. Nietzsche, güç istenci kavramından yola çıkarak efendi ahlakı ve köle ahlakı olmak üzere iki ahlak tipi

⁷ Friedrich Nietzsche, *İnsanca, Pek İnsanca*, 2012, İstanbul, s.79.

⁸Friedrich Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, 2020, İstanbul, s.23.

⁹ Friedrich Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*, 2021, İstanbul, s.71.

belirler. Efendi ahlakına sahip olan insan sürüye göre hareket etmeyen ve Nietzsche felsefesinin en önemli kavramı olan üst insan olma yolunda adım atan insandır. Köle ahlakına sahip insan ise sürüye göre hareket eden ve bir köleden hiçbir farkı bulunmayan insandır. Bu ahlak türü bireyi çürümeye götürür.

Ahlak ve din kavramlarından uzaklaşan ve bunun yanında Tanrı kavramına oldukça sert eleştirilerde bulunan Nietzsche, yeni bir yaşam düzeninden bahseder. Bu yaşam düzeni insan için şarttır. Zira insan kavramı onda Tanrı'dan önce gelir. Tanrı ölmelidir ve Tanrı'yı öldürecek kişi yine insandır. İnsan Tanrı'yı yaratmıştır. Çünkü aciz görmüştür kendini. Oysa insan en yüce olandır. Onun Tanrı'yı reddedişi ateizm anlamında bir reddediş değildir. Tanrı yerine insanın geçmesidir.

İçinde büyüdüğü Hristiyan ahlakına bağlı şekilde gelişen Nietzsche felsefesi bir başkaldırı felsefesi sayılır. O var olan tüm değerleri yıkarak yerine yenilerin getirilmesini ister. Her ne kadar yıkıcı bir filozof gibi görünse de o yeniden yaratıcıdır. Değerleri yeniden yaratan ve dolayısıyla insanı yücelten, en üst mertebeye yerleştiren bir yaşam filozofudur. Onu diğer filozoflardan farklı kılan yanı sistematik olmayıp farklı bir tarza sahip olmasıdır. Gerek yaptığı sert eleştiriyi gerekse yazılarında olan şiirsel üslubuyla dikkat çekici bir filozoftur. Nietzsche'yi bir kalıba yerleştirmek hatalı olur. Bu özelliği de onu özgün yapan özelliklerden en önemlisidir.

2. NİETZSCHE'DE İNSAN ANLAYIŞI

2.1. İnsan Kavramına Genel Bir Bakış

İnsan, varlık alanının içinde yer alan özel bir kavramdır. Onu canlılar arasında özel yapan ise kanımca muhakeme yeteneğidir. İnsan kavramını incelemenin ilk adımı onun evrendeki yerini anlamaktır. Modern antropolojiye göre insan homo sapiens yani akıllı insan olarak maymunların da dâhil olduğu bir gruba mensuptur.¹⁰ İnsan ve maymunların dâhil olduğu bu gruba primat denilmektedir. Dolayısıyla modern antropolojide insan kavramı köken olarak kendinden daha aşağı canlılarla birlikte ele alınmıştır. Fakat insanın yalnızca canlı bir varlık olarak ele almak oldukça eksik bir tanımlama olacaktır. Zira insan varoluşsal, somut bir bütün olarak göz önünde bulundurulmalıdır.

İnsan yalan söylemesiyle, haksızlık etmesiyle, sevmesiyle, nefret etmesiyle, davranışları hakkında hesap vermesiyle, değer duygusuna sahip olmasıyla, teknik işler yapabilmesiyle, belli bir dine, belli bir dile sahip olmasıyla birlikte ele alınmalıdır.¹¹ Nitekim insan tüm yapıp etmeleriyle makrokozmosun içindeki mikrokozmostur.

İnsan hakkında geçmişten bu yana farklı fikirler öne sürülmüştür. Bu da farklı akımların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Bu akımların hepsinin ortak noktası insan özüne yönelik meraktır. Bu akımlar incelendiğinde ilk olarak insan doğasının özüne yönelik iki cevherden bahseden düalist görüşün açıklanması gerekir. Düalizme göre insanın özünde iki cevher bulunmaktadır.¹² Beden ve ruh arasında bir ayırım yapan bu görüşün en önemli savunucusu Descartes olarak bilinir. Burada ruh ve beden birbirine indirgenemez iki ayrı alandır. Bedenin niteliği yer kaplama iken ruhun niteliği ise düşünce olarak bilinir. Monistlere göre ise insanın asıl yanı ruhudur. Zira beden ölümlü ve geçicidir. Marx, Engels, Darwin, Demokritos gibi düşünürlere göre ise insanın asıl yanı bedenidir. Ruh ise bedenin ürettiği bir soluktur.¹³ Maddecilere göre eğer bilinç gerçekten var ise ve fiziksel bir görüngüye sahipse ortada oldukça zor bir zihin beden problemi vardır. Bu konuda modern yaklaşımların daha çok materyalist olduğu görülür. İnsanın ruh ve beden ayırımı felsefede halen devam eden bir tartışmadır. Kanaatimce ruh ve beden birbirini tamamlayan alanlardır. Nitekim insan bütünsel bir varlık olarak ele alındığı takdirde daha doğru açıklamalar yapılabilir.

¹⁰ Kadir Canatan, *İnsan Felsefesi*, İstanbul: Beyan Yayınları, 2018, s.12.

¹¹ Takiyettin Mengüşoğlu, *Kant ve Scheler'de İnsan Problemi*, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2020, s.22.

¹² Canatan, a.g.e. , s.91.

¹³ Canatan, a.g.e., s.92.

İnsan, Antikçağdan günümüze kadar felsefenin konusu olmuş bir kavramdır. Buna rağmen insan hala belirsizliğini koruyan kavramlar arasında yer alır. İnsan kavramına dair tartışmaların daha çok Sofistlerle başladığını söylemek mümkündür. İnsan ve toplum üzerine düşünceler ileri süren sofistlere göre insanın var oluşunun en büyük amacı bilmektir. En ünlü sofistlerden biri olan Protagoras insanın her şeyin ölçüsü olduğunu savunarak insanın bilgiyle üstüneleşeceğini düşünmüştür. Fakat sofistler insanın doğasından çok pratiğe odaklanmışlardı. Sofistlerin felsefelerinin asıl yanı çok yönlülükleriydi.¹⁴ Bu bağlamda Sokrates sofistlerin insanın sadece dağınık kalıntıları ortaya çıkardıkları eleştirisinde bulunmuştur.¹⁵

İlkçağ felsefesinde insanı konu edinen bir diğer filozof Sokrates'tir. İnsan, Sokrates için yaşamını sorgulaması ve bunun yanında kendini bilmesi gereken bir varlık olarak açıklanmıştır. "Sorgulanmamış bir yaşam, yaşanmaya değer" diyen Sokrates var olan tüm sorgulamaların insana yönelik olduğu kanaatindedir. O, insanın özüne dönmesinin insanın kendini bilmesiyle mümkün olacağını düşünür. Zira kendini tanıma konusunda başarısız olan insan varoluşunun amacını dahi anlamayacaktır. Sokrates felsefesinde insan ahlaki yönleriyle ağır basmaktadır. O, insanın özünde iyi bir varlık olduğunu ve bilerek kötülük yapmayacağını ileri sürer. Daima nesnel ve evrensel bir hakikat fikrinden hareket eden Sokrates'in tek bildiği alem araştırmalarının nihai sonucu insandır. Platon'un aktardığına göre, Sokrates öğrencisi Phaedrus ile yürürken Phaedrus Sokrates'e "sınırı hiç geçer misin?" sorusunu yöneltir. Sokrates vereceği cevaba sembolik bir anlam yükler ve "ben bilgi dostuyum, öğretmenlerim ise ağaçlar ya da kırlar değil şehirde ikamet eden insanlardır" yanıtını verir.¹⁶ Anlaşılabacağı üzere Sokrates felsefesinde doğanın karşısında insanı ön planda tutmuştur. Zira tabiat ve insan birbirlerini tamamlar. İnsanı doğadan bağımsız düşünmek mümkün görünmemektedir.

Aristoteles'in kavrayışına göre "insan düşünen bir hayvandır ve bu nedenle hayvanların en akıllısıdır. Bu duyu organı sayesinde çok yetenekli ya da daha az yetenekli insanlar vardır."¹⁷ İnsanın ayırıcı özelliği olarak aklına vurgu yapan Aristoteles'e göre insan bilme yönüyle diğer canlılardan ayrılır. İnsan bilme yönüyle diğer canlılardan ayrılır. İnsan doğası gereği bilgiye ulaşmak ister. Duyulardan alınan haz insanın bilmesinin bir sonucudur. Örneğin duyarlarımız arasında görme duyumuz daha ön plandadır. Çünkü Aristoteles'e göre insan bir faaliyette bulunduğu ya da kendisine fayda sağlayacak bir işle meşgul olduğunda görme duyusu aktiftir. Fakat bunun

¹⁴ Necati Demir, "Ernst Cassirer'de İnsanın Anlamı", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum, 2004, s. 68.

¹⁵ Demir, a.g.e. , s. 69.

¹⁶ Demir, a.g.e. , s. 70.

¹⁷ Aristoteles, *Ruh Üzerine*, Zeki Özcan(çev.), İstanbul: Alfa Basım yay. , 2001, s.119.

yanında insan herhangi bir şeyi de görmek isteyebilir. Aristoteles'in insana dair bu görüşleri felsefesinin dayanak noktası olan madde form öğretisi ile ilişkilidir. Aristoteles hayvanların düşünebilme safhasına varamayacağını dolayısıyla yalnızca algılama ve duyum ile hareket edebileceklerini belirtir. Deneysel bilgiye çok az ulaşıldığı için hayvanların akıl yürütmeye sahip olamayacağına dikkat çeker.¹⁸ İnsanın akıl yürütebilmesinin sonucunu ise sanat yapabilir olmasına bağlar.

İnsanın manevi varlığı ve bu varlığın taşıyıcısı olarak kişinin kendisi tüm canlıların üstünde bulunur. İnsan hayvandan ayrı olarak kozmosta özel bir yere sahiptir. Nitekim insanın kozmosta özel bir yere sahip olması özgür bir varlık olmasıyla da ilişkilidir. Kişi pratik bir akla sahip olması hasebiyle davranışlarını tayin edebilmektedir. Aristoteles felsefesinde kişi kendi zihnini ve yetkinliğini ne kadar geliştirirse o derece değerli bir insana dönüşür.¹⁹ Bu bağlamda özgür insan ve köle ayrımı yapar. Yaptıkları işler yalnızca beden kullanımıyla ibaret olan zihinlerini geliştirmeyen insanlar köle olarak nitelendirilebilir. Böyle insanlara göre diğer insanlar tarafından yönetilmek iyi bir şeydir. Aristoteles bu noktada köle olarak nitelediği insanları adeta evcil bir hayvana benzetir.

Antik Çağ'ın diğer önemli düşünürlerinden olan Stoacılar göre insanın değerlendirilmesi doğadan bağımsız olarak yapılamaz. Onlara göre doğanın kendine has bir düzeni bulunmaktadır. İnsan kendi ruhunu bu düzene uygun bir şekilde beslemeli ve doğa ile kendini bir tutmalıdır. İnsan, doğaya uygun olarak hayatını devam ettirmeli, nasıl ki doğanın özgün kuralları varsa insan da kendisine böyle kurallar koyarak hayatını sürdürmelidir.²⁰ Orta Çağ dönemine bakıldığında ise kilise ve din baskısının ön planda olduğu görülür. İnsanın bu dünya için değil öteki dünya için yaşaması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Dolayısıyla Orta Çağda insan kul olarak anılmaktadır. Bunun sonucunda ise sanattan, siyasetten, felsefeden uzak bireyler yetişmiştir.²¹

Modern felsefenin önemli isimlerinden olan Descartes'e göre ise insan denilen varlık bütün kitapların en önemli olanıdır.²² O, insandan en büyük kitap diye bahseder. İncelenmesi, anlaşılması elzem karmaşık bir kitaptır insan. Ona göre insanın kendini tanımmasının ve özüne dönmesinin tek yolu içe bakış yöntemini kullanmasıdır. İnsan kendi özüne sezgileriyle dönmeli ve dünyadaki anlamını konumlandırmalıdır. Bu bağlamda Descartes "düşünüyorum öyleyse varım" diyerek insanın var olma koşulunun düşünce olduğunu ortaya koyar. Descartes'in bu görüşü insanın sadece düşünsel yönünü öne

¹⁸ Ozan Yılmaz, "Aristoteles Nietzsche'nin İnsan Felsefelerinin Karşılaştırılması", İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2022, s.6.

¹⁹ Yılmaz, a.g.e. , s. 39.

²⁰ Ünal, a.g.e. , s.28.

²¹ Ünal, a.g.e. , s.17.

²² Rennan Pekünlü, "Düşünüyorum Öyleyse Varım Sözü Üzerine", Bilim ve Gelecek Dergisi, 132, Şubat 2015, s. 51.

çıkardığı için Nietzsche tarafından eleştirilmiştir. Nietzsche felsefesinde insan tek yönlü olarak ele alınmaz. Ona göre insan tüm yönleriyle bütünsel bir biçimde düşünülmelidir.²³ Oysa Descartes insanı ve var olan dünyayı iki alana ayırmıştır. Düalist filozof Descartes'in insan görüşü rasyonalist çerçeve içinde kabul edilebilir fakat antropoloji açısından dışarıda kalmış bir düşüncedir. Burada insan mekanik yönüyle tamamen doğaya mal edilmiştir. İnsan, Descartes felsefesinde birbirinden apayrı iki alana ayrılmıştır.

İnsanın bir yanıyla otonom varlık olduğunu ileri süren Kant, insanın bir yanının doğa yasalarına bağlı olmadığını açıklamaya çalışmıştır. Zira Descartes felsefesinde insanın yalnızca bilen bir özne olarak görülmesi insanın otonom bir varlık oluşunu temellendirmede yetersiz kalmıştır. Kant'a göre akıl sahibi bir varlık olan insan ikili bir boyuta sahiptir. İnsan bedensel yönüyle onun fenomenler dünyasına bağlıdır. İnsan bu yanıyla hayvanlarla benzerlik arz eder. İnsan diğer yönüyle ise düşünülür dünyaya bağlıdır. Bu alanda doğa yasaları hâkim değildir. Doğanın zorunluluğu yerine insanın özgürlüğü söz konusu olur. Özgürlük istemenin ve aklın yasalarına uyum göstermektir.²⁴

Öte yandan Kant insanlar arasında ayırım yapmaz. Zira beyaz bir insan türünün siyah insan türünden daha özel olduğu söylenemez. Düşünürce göre insanı pragmatik bakımdan ele alan bilgi bireyi bu dünya ile ilgili özel problemlere götürür. Bu problemlere üç maddede toplamak mümkündür. Birincisi insanın ne yaptığı ikincisi insanın ne yapabildiği ve üçüncüsü ne yapması gerektiğidir.²⁵ O insanı kendini geliştirmesinden, eğitim almasından, başarılarının kuşaktan kuşağa aktarılmasından, devlet kurmasından hareket eder. Bu bağlamda Kant insanı otonom bir varlık olarak ele alır.

Kant felsefesinde insan iki ayrı yöne sahip varlık olarak ele alınır. İnsanın bir yanı doğal varlık iken diğer yanı akıl varlığıdır. Doğal varlık insanın doğal yaşam içerisinde doğa yasalarına tabi olduğu alandır. Akıl yasalarına bağlı olması ise özgürlüğünü, ayrıcı niteliklerini, yasa koyabilir olmasını ve otonom olmasını ifade eder. İnsanın otonom olması antropolojinin ilk koşuludur. Şayet insan otonom olmasaydı antropoloji yerine zooloji biliminden bahsetmek gerekirdi.

Kant'ın dual görüşü Descartes ve Scheler'in görüşünden ayrıdır. Zira Kant varlık ve insan dünyasını ontik olarak ikiye bölmez. Onun yaptığı bilgi bakımından başvuru bir ayırmadır. Kant insanı bir kez doğal bir varlık olarak başka bir kez ise akıl varlığı olarak görür. Kant'a göre en başta insanın otonom yönüyle ilgilenilmelidir. Çünkü insanın

²³ Takiyettin Mengüşoğlu, *İnsan Felsefesi*, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2015, s.224.

²⁴ Takiyettin Mengüşoğlu, *Kant ve Scheler'de İnsan Problemi*, s. 108.

²⁵ Demir, a.g.e. , s. 93.

otonomisi onu hayvandan ayıran bir faktördür.²⁶ Kant'ın bu düşünceleri insan fenomeninin derinliğine inmektedir. Bu sebepten dolayı Kant'ın felsefi antropolojinin kurucusu olduğu söylenebilir.

Kant felsefesine gelen birçok eleştiri olmuştur. Bazı düşünörlere göre Kant insanı idealleştirir ve tek yönüyle kurgusal olarak tanıtmaya çalışır. Kant'ın insan görüşü etiğe dayanır. Etiğe dayanan bir insan görüşü ise insanı olması gerektiği gibi ele alır. Oysa insan olduğu gibi ele alınmalıdır. Bu bağlamda Kant'ın insanı birçok anlamda eksik kalır. Onun görüşünde insan kavramı daraltılarak, heyecandan, duygulardan ve tutkulardan ayrı düşünölür. İnsan Kant felsefesinde olduğu gibi ahlaki yönde ele alınırsa yalnızca etik esaslar ortaya çıkar. Bu ise geniş anlamda bir insan görüşü için oldukça eksik kalır.²⁷

Kant, insanı hiçbir zaman bağımsız bir bilgi alanının objesi yapmamıştır. Kant felsefesine kadar insan bilgi objesi olarak ele alınmıştı. Bu görüşün değişmesi ancak yakın zamanlarda mümkün olmuştur. İnsanı konu edinen bilimler onu parçaladıkça bu parçalar hakkındaki bilgiler genişlemiş ve anlam kazanmıştır. Sonuç olarak bağımsız bir insan felsefesinin problem çevresi belirlenmiştir.²⁸ İnsanı böyle açık bir şekilde ele alan düşünür ise Max Scheler olmuştur. Scheler bu problemlere eserlerinde çokça yer vermiştir. Scheler'e göre insan tüm unsurları kendisinde toplayan bir varlık olarak değerlendirilmelidir. Scheler'in dikkatini çeken en önemli konu biyoloji, tıp ve psikoloji gibi bilimlerin bütün canlıları parçalayarak incelemesine rağmen insan ve hayvana yönelik kesin bir tanım yapılamamasıdır. Yapılan araştırmalar insan varlığını tanıtmak bir yana insan ve hayvan arasındaki ayrımı dahi ortaya koyamamıştır.²⁹ Mademki genel bir araştırma yöntemi ile insan varlığı tanıtılamıyor yapılması gereken özel bir yöntem ortaya koymaktır. Scheler'e göre felsefi antropoloji bağımsız olmalıdır.

Scheler'e göre insan hakkındaki görüşler üç şekilde ele alınır. Bunlardan ilki yaratılış teorisidir. Yaratılış teorisinin kökeni Yahudi-Hristiyan dinlerine dayanır. İkincisi ise kaynağını eski Yunan düşüncesinde bulur. Aklın öne çıktığı bu düşünce sisteminde insanın ayırıcı olan bu niteliğinin bütün kozmosun temeli olduğu vurgulamıştır. Üçüncü teori ise genetik psikoloji ile doğa bilimlerinin görüşüdür. Bu teoride insanın doğaya bağılı olarak meydana gelen bir varlık olduğu görüşü önem kazanır. Bu düşünceye göre insan hayvan cinsi ile bir tutulur, hatta ona hayvan dünyasının küçük bir kısmında yer verilir.³⁰

²⁶ Takıyettin Mengüşoğlu, *İnsan Felsefesi*, s.65.

²⁷ Takıyettin Mengüşoğlu, *Kant ve Scheler'de İnsan Problemi*, s.82.

²⁸ Takıyettin Mengüşoğlu, *Kant ve Scheler'de İnsan Problemi*, s. 116.

²⁹ Takıyettin Mengüşoğlu, *Kant ve Scheler'de İnsan Problemi*, s. 117.

³⁰ Takıyettin Mengüşoğlu, *Kant ve Scheler'de İnsan Problemi*, s. 118-119.

Scheler “Ethik” adlı eserinde insan kavramına dair şu açıklamaları yapar: Biyoloji bakımından ele alındığında insan ve hayvan birbirinden ayırt edilemez. İnsan için biyolojide temele inen bir varlık kavramı yoktur.³¹ Scheler’e göre canlı varlıklar arasında bulunabilecek varlık sınırı ancak kişi ile organizma arasında bulunabilir. Düşünürü göre insanı insan yapan geisttir. Gehlen ise Scheler’in aksine insanı insan yapan şeylerin tümünü insan biyolojisinde görmek istemiştir. Gehlen antropolojik çalışmalarında insan ve hayvanları organları bakımından karşılaştırmıştır. Bu konuda insanlarda birçok eksiklik olduğunu belirtmiştir. Aslında Gehlen burada Kant’ın insan ve hayvanlarla ilgili görüşlerine dayanır. Fakat onun Kant’ın söylemlerinden çok farklı düşünceler çıkardığı açıktır.³² O, insanın eksiklikler varlığı olduğunu ortaya koyar. Oysa Kant’ın felsefi antropolojisi böyle bir düşünceye oldukça uzaktır.

Türkiye’de modern felsefesinin öncülerinden Takiyettin Mengüşoğlu ise insanı bilme özelliği ile öne çıkarmıştır. Ona göre “bilmek, bilme edimini gerçekleştirmek insanın bir varlık koşuludur.”³³ Mengüşoğlu, insanın var olmasını bilme ile karşılar. İnsanın karmaşık bir varlık olmasına vurgu yapan Max Scheler’e göre ise “insan bütün varlık unsurlarını ve kanunlarını kendisinde toplayan bir varlıktır”. Bundan dolayı o bütün varlık problemlerinin bulunduğu bir noktadır. Mengüşoğlu aslında insanı incelemeye biyoloji alanındaki çalışmalarıyla başlamıştır. Bu konuda Scheler’in insan felsefesiyle yakın görüşler ortaya atmıştır. Mengüşoğlu insanı bir yanıyla otonom bir varlık olarak görür. Çünkü ona göre felsefi antropolojinin bağımsız bir disiplin olabilmesi insanın otonom bir varlık olmasına bağlıdır. Eğer insan otonom bir varlık olarak ele alınmaz ise antropolojinin zoolojiden farkı kalmayacaktır.³⁴

Pek çok filozof kendi düşünce sisteminde antropolojiye yer vermiş, insana dair açıklamalarda bulunmuştur. İnsanın bazı varlık koşulları bulunmaktadır. İnsan değerleri olan, çeşitli yapıp etmelerde bulunan, kurallar koyan, devlet kurabilen, seven, nefret eden, çalışan, eğiten, eğitilen bir varlıktır. Bunlar insanın kozmostaki yerini belirleyen özel fenomenlerdir. Bunun yanında insan sosyal bir varlıktır. Hayatın akışı içerisinde tek başına değildir. İnsan aynı zamanda disharmonik bir yapıdadır. Yani karşıtlıklara sahiptir. Nitekim insan hem iyi hem kötü olabilir, hem haklı hem haksız olabilir.³⁵

Yukarıdaki bilgilere göre insanın en önemli özelliği onun özgür bir varlık olup kendi davranışlarını tayin edebilir olmasıdır. Ancak özgür olması ile diğer canlılardan

³¹ Takiyettin Mengüşoğlu, *İnsan Felsefesi*, s. 29.

³² Takiyettin Mengüşoğlu, *İnsan Felsefesi*, s. 60.

³³ İonna Kuçuradi, *Yüzyılımızda İnsan Felsefesi Takiyettin Mengüşoğlu Anısına*, Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu, 1997, s.13.

³⁴ Takiyettin Mengüşoğlu, *İnsan Felsefesi*, s. 13.

³⁵ Takiyettin Mengüşoğlu, *İnsan Felsefesi*, s. 23.

kendini ayırır. Eski felsefede insan problemlerini doğa problemleri üzerinden çözmeye çalışmıştır. Zira insan yalnızca evrenin bir parçası olarak değerlendirilmiştir. Sonuç olarak insan sorunu en zor problemlerden görülmüş ve bu sorun doğa ile birlikte ele alınmıştır.³⁶

Anlaşılabacağı üzere insan kavramı her felsefi ve bilimsel görüşün temelinde yer alır. Bundan dolayı çoğu filozof tarafından ele alınmıştır. Fakat her filozofun görüşü filozofların içinde bulunduğu sosyo-politik ortam, tarihsel koşullar bakış açılarına göre değişiklik göstermiştir. Bununla birlikte pek çok filozof insanın üstünlüğü konusunda tereddüt etmemiştir.

2.2. Nietzsche Felsefesinde İnsan Kavramı

Felsefe tarihinde insan kavramı üzerine birçok düşünür açıklamalarda bulunmuştur. Nietzsche'nin insan kavramı oldukça eleştirel görüşler içermektedir. Nietzsche'nin ele aldığı insan modeli modern insanın içine düştüğü tuzaklardan onu kurtarma amacına yöneliktir. Onun felsefesinde insan sahip olduğu her şeyle varlık dünyasında kendini belli eder. Gerek fiziksel yönüyle gerek tinsel yönüyle var olan insanın özelliklerini birbirinden ayırmak pek doğru bir tavır değildir. Bundan dolayı Nietzsche felsefe tarihi içerisinde insan tanımlarken bu özellikleri birbirinden ayrı ortaya koyan filozoflara şiddetle karşı çıkar. İnsan duygularıyla, bedeniyle, ruhuyla birlikte var olur. Ona göre nasıl ki hayat kendisini bütün iyilik ve kötülüklerle, olduğu gibi kabul etmemizi istiyorsa, insanı da aynı bütünsellikle kavramamız gerekecektir. Nietzsche hayatının ileri dönemlerinde içinde bulunduğu dinden uzaklaşmaya başlamıştır. Bunun en büyük sebebi ise Hristiyanlık dininin insan hayatına olan kötü etkileridir. Ona göre Hristiyanlık dininde insanın hiçbir değeri yoktur. Dinde var olan katı kurallar ile insan hayatı sürdürülemez ve birey mutlu olamaz. Zira o dönem Nietzsche'nin gözlemlediği haliyle Hristiyanlık insanların özgürlüğüne ket vurmaktan onları kısıtlamaktan başka bir işe yaramamaktadır.³⁷ Aslında Nietzsche yalnızca Hristiyanlık dinine değil, insanı kısıtlayacak her türlü dine, siyasete ve ideolojiye karşı çıkmıştır.

Nietzsche, insanı var olan her şeyin hatta Tanrı'nın bile ötesine yerleştirmiştir. Ona göre biricik olan insan öteki dünya kavramını düşünmeden, var olduğu anda yaşmalıdır. Çünkü ona göre zaman denilen kavram sürekli akmakta hiçbir şey aynı kalmamaktadır. Dolayısıyla insan her anını anlamlandırarak yaşmalıdır. İnsan var olduğu her an kendini gerçekleştirmeye çalışmalı her zaman ileri doğru adım atmalıdır. İnsan kendine giden bu

³⁶ Takiyettin Mengüşoğlu, *Kant ve Scheler'de İnsan Problemi*, s. 62.

³⁷ Meriç İrem Usta, "Nietzsche'nin Ahlak ve Siyaset Felsefesi", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2021, s. 3.

yolda yalnız başınadır. Her ne kadar zorlayıcı bir yol olsa da insan bu yolda olmaktan kaçmamalı, kendini ötekilerden farklı görerek, üst insan olma yolunda ilerlemelidir.

Nietzsche'ye göre insanın hayatta var oluş amaçlarından olan ve onu insan yapan şey anlamlandırma yeteneğidir. Ona göre insan dış dünyayı anlamlandırır ise dünya bir anlam kazanır. Fakat her insanın birbirinden farklı yorumlar ortaya koyacağını da belirtmek gerekir. Bu yorumlamaların bazıları birbirine benzese de tamamen aynı olmayacaktır.

Nietzsche insanların hiçbir zaman birbirleriyle eşit olmayacağını savunur. Yapısal olarak farklı olan insanların aslında bu dünyadaki en büyük ve aşılması gereken problemi hangi insanın daha değerli olduğudur. Nietzsche bunların tam aksine insanların eşit olmadığını ve olmayacağını savunur. Zira insanlar arasında farklılık oluşturan bir güç söz konusudur.³⁸ Toplum içinde ona verilen hazır değerleri doğrudan kabul edip uygulamaya koyan insan ile kendi değerlerini kendisi yaratan insan arasında bir farkın olduğu düşüncesindedir. Kendi değerini yaratan insan yavaş yavaş diğerlerinden ayrılacak, özünün farkına varıp üst insan olma yolunda adımlar atacaktır. Kendini aşma yolunda adımlar atan bu insan, yaşamı olumlama, her haliyle kabul etmelidir.

Nietzsche'nin yaşamı olumlayan yanı hastalık zamanında bile kendini göstermiştir. Ona göre "Beni öldürmeyen şey beni güçlendirir". Aslında hastalık durumunun bile ona çok şey kattığını, o zamanda yazılarının oldukça verimli olduğunu düşünür. Ona göre insan iyimser olmalıdır, hayatın tamamına evet demelidir. Daima ileri doğru bakmalı, yerinde saymamalıdır. En üstün olmak için ilk zamanlarda sanata duyduğu hayranlık dolayısıyla sanat ve üstünlük arasında bir bağlantı kurmuştur. Sanatla, ilimle, bilimle ilgilenen kişiler daima kendini geliştirecek ve hayatın anlamını kavrayabilecektir. Fakat daha sonra bu düşüncesini değiştirerek insana gerekli olan şeyin kökten bir değişim ve gelişim olduğunu öne sürmüştür.³⁹

Bazı insanlar hayatlarını pasif bir şekilde yaşar ve sadece toplum ona ne veriyorsa, hangi ihtiyacını karşılıyorsa onunla yetinir. Hayatına öylece devam eden bu kişiler hep yerinde saymaktadır. Bu kişiler yaşamı, bir hayvandan farksız olarak sadece fiziksel ihtiyaçlarını karşılamak ihtiyacıyla devam ettirmektedirler. Diğer insanlar da hayatlarını aktif şekilde yaşayıp, deyim yerindeyse hayatının ipini eline almış insanlardır. Nietzsche'ye göre bu tip insanlar mutlu olmaya layık olanlardır. Kendi değerini kendisi belirleyebilen, dogmalardan uzak durabilen kişiler hayatın anlamını kavrayabilirler. Bu yolda insan zorluklarla karşılaşacaktır fakat sonunda kendi benliğine sahip olunca çektiği

³⁸ Ünal, a.g.e. , s.96.

³⁹ Hilmi Ziya Ülken, *Felsefeye Giriş 2*, İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2009, s.170-171

acıları unutacaktır. Zira insanın kendi özünü bulması her şeyin üzerinde yer alır. Zorlu olan bu yolda ise birey mücadele etmekten asla vazgeçmemeli, her daim daha ileri gitmelidir. Örneğin ona göre gençlik yıllarında herhangi bir düşünceye tâbi olan insan, ömrünün ileri yıllarında düşüncesini değiştirmelidir. İnsanlar zihinlerini, fikirlerini değişen toplum yapısına, kültüre bağlı olarak değiştirmelidir. Kendi ifadesiyle “derisini değiştirmeyen yılanlar ölmeye mahkûmdur, bu durum fikirlerini değiştirmeyen zihinler için de geçerlidir.”⁴⁰

En nihayetinde geçen her zaman diliminde yeniliklerle karşı karşıya yaşadığımız bu dünyada fikirlerimizin aynı kalması bizi sığ düşünceye sahip, yetersiz biri haline getirecektir. Bu sebepten dolayı insan yeniliklere kendini, zihnini her an hazır etmeli her duruma ayak uydurmalıdır. Ona göre eski düşünceler eskide kalmalı, yeni dönem için insan düşünceleri de yenilenmelidir. Kişi ancak bu şekilde özgür olabilir. Aksi durumda ise zihnine yapışık kalan düşüncelerin tutsağı olacaktır.

Her insan bir toplum içinde büyür, bu toplumun kurallarını benimseyerek hayatını ona göre şekillendirir. Önemli olan ise insanın artık çoğu şeyi idrak ettiği zaman kendini toplumun kurallarından soyutlayabilmesidir. Nietzsche bu aşamada, insan sınıflaması yapar ve insanları üç kategoriye yerleştirir. Kategori ayrımını ise insanların realiteyi görüp görememesine dayandırır. Realiteyi farklı tarzda değerlendirmeleri bakımından sürü insanı, özgür insan ve üst insan olarak birbirlerinden ayırırlar.⁴¹ İlk kategoride, toplum içine doğan ve hayatının tümü boyunca o toplumla, kurallarla, kısıtlamalarla yaşayan sürü insanı yer alır. Nietzsche'nin özgür insanı ise içinde bulunduğu toplumdan sıyrılmak isteyen, kendi değerlerini kendisi yaratacak olandır. Son olarak Nietzsche üst insanı yaşamın amacı olarak nitelendirir. Üst insan olma asla doğuştan getirilen bir durum değildir. Şayet doğuştan gelme gibi bir durum söz konusu olsaydı diğer insanların üst insan olma ihtimali tamamen yok olacaktır.⁴²

2.2.1. Sürü İnsanı

Sürü insanı korkaktır ve yalnız kalmaktan, kendini toplumun dışında konumlandırmaktan korkar. Sürünün içinde insan rahattır, rahatını bozmak ona korkutucu ve zor gelmektedir. Aynı zamanda sürü insanı mutludur. Grubun içerisinde yer aldığı ve güvenli bir ortamda bulunduğu için yaşamından gayet memnun ve huzurludur. Sürü içerisinde kemikleşmiş ve asla üzerine konuşulmayan kurallar mevcuttur. Ahlaki kurallar

⁴⁰ Nietzsche, *Her şey Dökülmüş müydü Kelimelere*, İstanbul: Zeplin Kitap, 2015, s.8.

⁴¹ Ayşe Sevinç, “Friedrich Wilhelm Nietzsche'nin Ahlak Görüşü”, Konya Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2007, s.7.

⁴² Yasemin Hilal Uzunlar, “F. Nietzsche'de Yaşamın Yasası ve Tarih”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002, s. 37.

bunun en büyük örneğidir. Bireyler bu konu hakkında konuştuklarında bile yanlış tavır sergileyeceklerini ve haliyle gruptan dışlanacaklarını düşünürler. Oysa herkesin kabul ettiği bir davranışı sorgulamadan, düşünmeden, üzerine kafa yormadan kabul etmek basit bir iştir. Çünkü sürü insanı tembeldir, korkaktır. Nietzsche, tüm bunlara rağmen sürü insanını küçümsemez. Çünkü ona göre dünya üzerindeki biricik varlık olan insan en nihayetinde doğru yolu bulacaktır. Sürü insanı ona göre olduğu durumda kalmayacaktır. İlk olarak sürü insanı değişime gerek olduğunun farkında olacak ve özgür insan olma yolunda ilerleyecektir ve daha sonra ise bu ona yeterli gelmeyecektir.

Üst insan, trajik insan olup amacına ulaşacaktır. İnsanın asıl gayesi kendini aşırp yeni değerler yaratmak. Zira insan değer verendir, nesnelere için bir anlam yaratandır.⁴³ İyiyi de kötüyü de insanın kendisi belirler. İyi denilen efendiye layık olan, efendiye karşılık gelendir. Kötü ise köleye karşılık gelir. Kötü edilgen bir haldedir.⁴⁴ Fakat her halükarda insan bunları aşmalı, iyinin ve kötünün ötesinde kendini konumlandırmalıdır. Aslında iyi ve kötü kavramları değişir nitelikte, sabit olmayan kavramlardır. Bu kavramların ahlaki anlamdaki yeri ile etik anlamdaki yeri aynı değildir. Hatta bu kavramlar alt üst olmuşlardır. Ahlaki olarak iyinin ve kötünün ötesine geçmek etik olarak iyinin ve kötünün ötesine geçmek değildir. Etik anlamdaki iyi ve kötü alt üst edilmeli ahlaki anlamda yeni değerler ortaya koyulmalıdır. Bu yaratma iyi ve kötü kavramlarını yadsımakla başlayacaktır.⁴⁵ Eğer mutlaka bir ahlaktan bahsedilecekse bu ahlak her zaman varlıkların iyiliğini sağlamalıdır.⁴⁶

Öte yandan insanın hayatında ahlaksal kaygıdan daha ileri amaçlar vardır. Ahlaksal kaygılar bir yana bırakılmalı ve kişi her zaman ilerleyebilmek için kendini aşmalı, geliştirmelidir. Bunun yanında, her insanın ilerleme için farklı yollar bulacağı da aşikârdır. İnsanların birbirleriyle aynı olduklarını düşünmek yapılan en büyük hatalardan biridir. Her insanın kendine ait özellikleri, kendine ait yapıp etmeleri vardır. Nietzsche, insanları birbiriyle eşit düşünmenin ya da onları eşit bir duruma getirmeye çalışmanın hatalı bir durum olacağını düşünür.

Yaşam filozofu olarak adlandırılan Nietzsche'nin insanı varlık kategorisinde en üst mertebeye yerleştirir. Fakat Nietzsche insanı, yükselmesi şartıyla değerli görür. Eğer burada bahsi geçen sürü insanı olursa ve sürü insanı hayatında hiçbir ilerleme yaşamadan bu şekilde kalmaya devam ederse bu insanın değeri azalır. Kısaca Nietzsche insanının kendi hayatını anlamlandırıldığı, özünü kavradığı ölçüde değerli olduğunu düşünür. Bu

⁴³ Leo Strauss, *Nietzsche: İyinin ve Kötünün Ötesinde*, İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2018, s.46.

⁴⁴ Gilles Deleuze, *Nietzsche ve Felsefe*, İstanbul: Norgunk Yayıncılık, 2010, s.156.

⁴⁵ Deleuze, a.g.e. , s.158

⁴⁶ Georges Bataille, *Nietzsche Üzerine*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2000, s. 10.

bakımdan modern insanın kafese hapsoldüğünü savunan Nietzsche, insanın hayatını anlamlandırmasını istemiştir.

Modern dünyadaki ahlaki değerler, kurallar ve belirlemeler insanı yormuş, bireyi kendi yaşamının içine hapsedmiştir. Kafese hapsolmuş olan bu insanın özgürleşmesi, bu durumdan kurtulması gerekir. Nietzsche'nin en büyük amacı da tam olarak budur.⁴⁷ Bu durumdan kurtulmanın çaresi insanın kendisinden başkasında değildir. Nietzsche'nin Hristiyanlık dininden uzaklaşmasının en büyük sebebi Hristiyanlık dininin insanı zaten doğuştan günahkâr olarak görmesidir. İlk günah insanın kirlenmesine yol açmıştır. Bundan dolayı Nietzsche hem Hristiyanlık dinini hem de Hristiyanlık ahlakını insanı en kötü etkileyen sebepler olarak görmüştür.

Nietzsche, felsefesini insan üzerine kurduğundan dolayı insanı aşağı çeken her şeye karşı çıkmıştır. Bu nedenle rahipleri ve ahlakçıları eleştiren Nietzsche'ye göre din adamları insanları bu dünyadan soyutlayarak, bu dünyanın sahte olduğuna inandırmaya çalışmış, onların diğer dünyaya yönelmelerini istemişlerdir. Fakat onun için asıl olan yaşadığımız dünyadır. Ne zaman ki insan içine doğduğu dini bir eleştiri süzgecinden geçirir, kendine uygunluğunu sorgulamaya başlarsa işte o zaman kendisi için iyi bir şey yapmış olur.⁴⁸

İnsan, ilerlemek için tek başına olmalıdır, kendinden başkasına ihtiyaç duymamalıdır. Yükselsekse kendi ayakları üzerinde durarak bunu başarmalıdır. Çünkü insan prangaya vurulduğu sürece hayatın mutluluğuna erişemeyecektir. Böyle bir durumda ise yaşanan dünyaya dair tüm şeyler anlamını yitirecek; kişi varoluşsal sıkıntılara sürüklenecektir. Dolayısıyla içerisinde bulunduğu hayatı aşma ya da alt etme insanın en büyük hedefi olmalıdır. Bu bağlamda Nietzsche, insanın gücü konusunda oldukça ısrarlıdır; kişinin kendini bir başkasına teslim edecek olan tüm yöntemlere şiddetle karşıdır. Zaten ona göre kimse bir başkasına yardım etme gibi amaçlarda bulunmaz. Bunun aksine insan sadece kendi gücünün hüküm sürmesini, kendi gücünün artmasını ister.⁴⁹ Kendi gücünün artmasının devamında insanın isteyeceği şey Tanrı'nın ölümü olacaktır. İnsan Tanrı'yı öldürecek çünkü artık onun acımasına hiçbir anlamda tahammülü kalmamıştır.⁵⁰ Artık birey kendi gücünün ve imkânlarının farkına varabilmiş, kendisinden üstün kimse olmadığını aklına koymuştur. Üst insan olma yolunda tek başına ilerleyecek ve bir anlamda Tanrı'nın yerine kendini koyacaktır.

⁴⁷ Zeynep Kantarcı Bingöl, "Nietzsche'de Ahlak, Din ve Felsefe Eleştirisi", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum, 2017. , s.6.

⁴⁸ Bingöl, a.g.e. ,s.38.

⁴⁹ Irvin D. Yalom, *Nietzsche Ağladığında*, çev. Aysun Babacan, Ayrıntı Yayınları, 1993, s. 24.

⁵⁰ Gilles Deleuze, "Üst İnsan Diyalektiğe Karşı", Cogito: Nietzsche Kayıp Bir Kıta, 25, 2001, s. 114.

Nietzsche'ye göre Tanrı'yı nasıl ki insanın kendisi yaratmışsa yine öldürecek olan da odur. İnsan hayatında bazı kavramlar öyle yer edinmiş ki onlar olmadan insan hayatına özgür şekilde devam edemez hale gelmiştir. İnsanları bu hale getirenler de azizler, rahipler, din adamlarıdır. Bu kişiler insanların aklına Tanrı, ahlak, din kavramlarıyla resmen zincir vurmuşlardır. Bu bağlamda insan, var olan her şeyi ahlakla ilişkilendirir hale gelmiş, omuzlarına etik bir anlam yüklemiştir.⁵¹

Din ve dolayısıyla ahlak bireyin kendisi olmaktan çıkıp toplumun kurallarına uymasını, bireyden kendisinden ziyade grubun iyiliğini ve yararını düşünüp hareket etmesini istemektedir. Bu düşüncelere karşı çıkan Nietzsche'ye göre geleneğe bağlı kalan kimse bulunduğu konumdan ileriye asla gidemeyecektir. Bu durum ise bireyi yavaş yavaş çöküşe sürükleyecektir. Oysa Nietzsche'ye göre değerlerin yaratıcısı olan insan, eğer yaratmaya devam etmek istiyorsa ahlaktan kendini kurtarmalı, kendi özgürlüğünü başkasından beklemeden yine kendi yaratmalıdır. Bunları yerine getiren kişi neşelenecek ve elbette kendi yolunu bulmuş olacaktır. Çünkü en nihayetinde Nietzsche evren ve insanı bağdaştırır. Onun için evrenin asla durmayan, sürekli akan, hızlı bir şekilde bir noktadan diğerine giden yapısı vardır. İnsanın yapısı da tıpkı evren gibidir. Yaşamının iplerini kendi eline almayı başaran insan bir noktadan başka bir noktaya ilerlemeli, yerinde sabit kalmamalıdır. İleri, hep daha ileri bakmalı, baktığı yöne doğru da hareket etmelidir.

Ona göre din, insanları aciz bir varlık olarak görür, işte bu sebeple Nietzsche Hristiyanlık dinine büyük bir kin beslemiştir. Dinde var olan her şey insanın hayatını yaşamasına bir engeldir, onu kendi yaşamı içinde pasif kılan unsurdur. Din ve dolayısıyla din adamları, insanların üzerinde öteki dünya kavramını yüceltip, bu dünyanın değerinin azalmasını istemiştir. Oysa Nietzsche'ye göre dinde yer alan temel kavramları insanın kendisi üretmiştir. Doğdukları zamandan beri batıl inançlar ve hurafelerle büyütülen bu insanlar, bir zaman sonra sağlıklı düşünemez ve öteki dünya hayatını bu dünyaya tercih eder hale gelir. Bu insanın sağlığına kavuşabilmesi için de dinde yer alan uydurma kavramlardan vazgeçip kendi gerçekliğini kurması beklenir.

Yaşam filozofu olarak anılan Nietzsche için yaşamın bu denli yadsınması ve önemsizleştirilmesi can sıkıcı bir durumdur. İnsan yaşamının değersizleştirilmesi onun kabul edebileceği bir durum değildir. O, bunun tam aksine insanın hayatın merkezinde olup kendini özgür kılmasını hedeflemektedir.⁵² Zira insan ancak bu şekilde hayatına sağlıklı olarak devam edebilir. Dinin kurallarına kendini kaptırıp giden insan en

⁵¹ Nietzsche, *Tan Kızılığı, Ahlaksal Önyargılar Üzerine Düşünceler*, Ankara: İmge Kitabevi, 2014, s.20.

⁵² Burcu Atışar, "Nietzsche'de Üstinsan Anlayışı", İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İğdır, 2019, s. 3.

nihayetinde yozlaşmış bir insan olacaktır. Bu kişi sağlıksızdır çünkü kendini aşamamış, yeni değerler yaratamamıştır.

Bu hayatın amacı insanın durağan bir şekilde yaşaması değildir. Kişi kendini ve çağını aşmalı, en yüksek hedeflere varmalıdır.⁵³ İnsanın bu özelliği üreme içgüdüğü kadar doğal bir şeydir. Kendinden daha üst olana ulaşmaya çalışmak ve bu yolda fedakârlıklar yapmak, daha üstün olana varmayı arzulamak insanın doğasında olan bir şeydir. Din adamları gibiler bunu önlemek için her şeyi yapmaya hazır halde bulunur. Örneğin bu insanlar, herkes için fazlasıyla talimat verme gibi bir heves içindedirler.⁵⁴ Oysa bu kişilerin insanlara verdiği talimatlar bireye asla mutluluk getirmez. Din ve ahlak kurallarıyla insan bir bütün içerisinde yaşayıp, başkalarının kurallarıyla hayatını şekillendirecektir. Böyle bir hayatın mutlu olmakla bir ilişkisinin olmadığı ise açıktır. Nietzsche'ye göre dünya üzerinde var olan hiçbir din uğruna yaşadığımız anın zevkleri göz ardı edilmemelidir. Din adamları sürekli olarak öteki dünya ve yaşadığımız dünya ayrımı yapmışlardır. Fakat Nietzsche'ye göre gerçekçi bir gözle hakikatler ele alınacak olursa öteki dünya tasarımına ait hiçbir kanıtın veya gözlemin olmadığı anlaşılır.⁵⁵

Öteki dünya inancına sahip olan insanlar ruhlarını besleyip, maneviyata yönelip bedeninin arzularına göz yumacaktır. Zira bunu emreden Tanrı'dır. Bu kurallara uyan ve asla itiraz etmeyen insan ortalama insandır. Ortalama insan bu kurallara itiraz etmek bir yana bunlar üzerine konuşulmasından dahi korkar, günah işleyeceğini ve Tanrı'ya karşı bir hatası olacağını düşünür. İşte Nietzsche bu insanlara büyük bir tiksintiyle bakar. Ona göre insan ruh ve bedenden meydana gelir. Ruhumuzun ve bedenimizin istediği şeylerde de bazen seçici olmamız gerektiğini söyler. Birey, sıradan olmaktan kaçınmalıdır. Kendi ifadesiyle "Herkes hitap eden kitaplar hep kötü kokarlar: küçük insanın kokusu bulaşmıştır onlara. Halkın yiyip içtiği hatta hayranlığını gösterdiği yerlerin kötü kokması âdettendir."⁵⁶ Sıradan insandan duyduğu tiksintiye dile getiren Nietzsche, insanın bu yönüyle bir şey ifade etmediğini düşünür. Ona göre insanın yapması gereken, dini ve Tanrı'yı göz önüne almaksızın ruhunun, bedeninin isteklerine yönelmektir. Çünkü insan ancak kendi kendisiyle yani tinsel ve cismani yönüyle baş başa kalarak özgür olabilir. Nietzsche'nin olumsuz olarak ele aldığı her şey, insanı bu yaşamdan uzaklaştıran ve onu sürünün bir parçası yapan etkenler olmak durumundadır. İnsanı bu yaşamdan uzaklaştıran gerçek ve görünür dünya ayrımını ortadan kaldırmak gerekiyor ilk olarak. Önemli olan

⁵³ Esra Karaman, "Friedrich Nietzsche'nin Din Temelli Ahlaki Değerlere Eleştirisi", Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2021, s.12.

⁵⁴Nietzsche, *Tan Kızılığı, Ahlaksal Önyargılar Üzerine Düşünceler*, s. 155.

⁵⁵ A. M. Celal Şengör, "Nietzsche ve Akla İsyan", Gilles Deleuze, *Cogito: Nietzsche Kayıp Bir Kıta*, 25, 2001, s. 241.

⁵⁶ Daldeniz, a.g.e., s. 255.

yalnızca içinde yaşadığımız anı benimseyebilmek, başka ihtimale yer bırakmayacak şekilde kabullenmektir.⁵⁷

Anlaşılacağı üzere Nietzsche insanın yaşam karşısındaki enerjisine inanan, felsefesini de insan üzerine kuran bir filozoftur.⁵⁸ O, insanı varoluşunun bütün yönleriyle açıklama gayretini göstermiştir. Yaşam filozofu olarak anıldığı için, insan yaşamını kötü etkileyen şeylerin dışarıda kalmasını öngörmüş, insanın özgürlüğüne kısıtlama getirecek her türlü fikre, ideolojiye ya da nesneye karşı gelmiştir. Nietzsche, kendi düşüncelerinin oldukça çarpıcı olduğunun farkındaydı. Ancak bunun kendisi öldükten sonra anlaşılacağını düşünmüştür.

Bu konuyu şu şekilde ifade eder: “Günün birinde insanların benim anladığım gibi yaşayacakları, öğretecekleri öğretim kurumları gerekecek. Belki de Zerdüşt’ün yorumlanması için ayrıca kürsüler bile kurulacak”.⁵⁹ Nietzsche, eserleri arasında Böyle Buyurdu Zerdüşt’ü hep ayrı tutmuştur. Çünkü eser içindeki Zerdüşt, Nietzsche’nin betimlemek istediği insan karakteridir. O, Zerdüşt’ü okurlara sunulan en büyük armağan olarak görür.

Ona göre felsefe tarihinde yer alan filozoflar insanı tanımlarken büyük hatalar yapmış, ortak bir yanılgıya düşmüşlerdir. Bu filozoflar, amaçlarına insanı analiz ederek varacaklarını iddia etmişlerdir. Fakat analiz ederken onların kullandığı yöntemler tamamen hatalıdır. Zira onlar, oluş ve değişim içinde olan insanı ele alırlar fakat bu özelliğini göz ardı ederler. Nietzsche’ye göre bu hata filozofların irsî kusurudur.⁶⁰ Zira sabit gerçeklerden bahsedemeyiz. Nasıl ki insan hayatında mutlak bir hakikatten bahsedemiyorsak mutlak bir insan özelliğinden de bahsedemeyiz.

Nietzsche’ye göre 19. Yüzyılın modern insanı çökmüş insandır. Çökmüş olan bu insan bir an önce ayağa kalkmalı ve değerler yaratmalıdır. İnsan kavramıyla ilgili felsefe tarihinde hemen hemen her filozofun farklı tanımlamalar yaptığını görürüz. Nietzsche’nin insan tanımlaması bunların arasında en çarpıcı ve farklı olanıdır. O insan felsefesi alanında günümüz için hala geçerli olan, ışık tutucu fikirler öne sürmüştür. Bu bağlamda Nietzsche, modern düşüncüyü etkileyen en büyük filozoflar arasında yer almaktadır. Modernliği eleştirmesinin en büyük sebebi insana verdiği değer bağlamında anlaşılabilir. Nietzsche, insan felsefesine kattığı eleştiri ve düşünceleriyle tam bir yaşam filozofudur. Eleştirileri dolayısıyla o, çağdışı bir filozof olarak adlandırılabilir. Zira Nietzsche’yi

⁵⁷ Çağan Bir, “Spinoza ve Nietzsche’de Yaşamın Olumlanması Sorunu”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2016, s.53.

⁵⁸ Mehmet Bayır, “Nietzsche Felsefesinde İnsan ve Ahlak Sorunu”, Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi, Bolu, 2019, s.22.

⁵⁹ Nietzsche, *Ecce Homo*, s.42.

⁶⁰ Nietzsche, *İnsanca, Pek İnsanca*, s.3.

yaşadığı dönem için konuşacak olursak o, gölgede kalan bir filozoftu. Kendisi de düşüncelerinin sonradan daha değerli olacağını farkındaydı ve bunu dile getirmekteydi. Bu sıra dışı özellikleri onu felsefe tarihinin en müstesna filozoflarından biri haline getirmiştir.

Ona göre insan evrendeki en değerli şeydir. Öyle ki insan dışında var olan her şey, her nesne insana fayda sağladığı ölçüde değerlidir. Fakat burada dikkat çekmemiz gereken nokta ise Nietzsche felsefesinde değerli olarak görülen insan tanımlamasının alelade bir insan olmadığıdır. Nietzsche bu bağlamda sürü insanı, üst insan ve ara durumdaki özgür insandan söz eder. Sürü insanı Nietzsche'nin istediği özelliklere sahip olmayan, değerler yaratmayan insandır. Oysa değerler yaratma insan varlığının ilk şartı olmak durumundadır.⁶¹ İnsan, yaşamını anlamlı bir şekilde devam ettirebilmek için şeylere anlam yüklemelidir. Var olan her şeye anlam yükleyen bireyin kendisi olmalıdır. Bunu ise ancak kendini aşmak isteyen, değer yaratmak isteyen ve bu zorlu yolda cesaretli olacak insanlar başaracaktır.

Nietzsche, insanın hep daha iyiye, daha öteye gitmesini ister. İnsanın yükselişi açısından ele alındığında, Nietzsche felsefesi tam bir gelişim felsefesi olarak görülebilir.⁶² İnsan kendini geliştirmek için sürekli yaratmalıdır, kendisine daha öncesinde hiç verilmediği kadar büyük bir özgürlük vermelidir ve hayatını neşe içerisinde devam ettirmelidir. İnsanın üstünlüğü olduğu gibi, devam ettirilen yaşamın da bir üstünlüğü mevcuttur. Özü itibarıyla trajik olan insan her ne olursa olsun yaşama karşı neşelenmek ve gülmek zorundadır. Çünkü bu şekilde özgürlüğüne kavuşacaktır, bu şekilde zincirlerinden kurtulup tutsaklığına son vermeye başlayacaktır. Yaşama karşı durmamak, yaşamın içinde mutluluğa varmak gerekir. İnsan hayatın anlamını hayatın dışında değil, içinde aramalı ve ona göre yaşanmalıdır.

Sürü insanı başkalarına bağımlı olan insandır. Nietzsche genel olarak kendini başkasına teslim etme olarak görülen her şeye karşıdır.⁶³ Sürü insanı denilen insan tipi ise rahatlığı ve kendini güvende hissetmesi dolayısıyla kendini sürüde yer alan diğer insanlara ya da başlarında bulunan kişiye teslim etmeye hazır haldedir. Ancak kendini sevmeyen, kendine değer vermeyen insan Nietzsche'ye göre kendini sürüye teslim edecektir. Bu tarz ortalama insanlara karşı beslediği tiksinti halinden kendini alıkoymaz ve insanın kendini sevmesi gerektiğini dile getirir.⁶⁴

⁶¹ İonna Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, İstanbul: Yankı Yayınları, 1967, s. 32.

⁶² Fehmi Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi*, Ankara: Bilgesu Yayıncılık, 2008, s. 63.

⁶³ Yalom, a.g.e., s.24.

⁶⁴ Daldeniz, a.g.e., s. 255.

Kendini seven insan ise sürüden uzak kalarak, kendi değer yaratımını başkasına bırakmayarak başarılı olabilecektir. Kendine değer veren bedenine de değer vermeli ve bedensel arzularını geri plana atmamalıdır. Fakat o dönemin ahlakı bunun tam tersini vurgular ve insanlara bedensel zevk veren her şeyden uzak kalmaları gerektiğini söyler.

Nietzsche'ye göre insanları birbirinden ayıran şey gerçeği görebilme kapasiteleridir. Zira her insan, olayları farklı şekilde değerlendirip hayatını ona göre devam ettirecektir.⁶⁵ En altta bulunan sürü insanı bu değerlendirmelerde başarısız olan ve kendini başkalarına teslim etmekte hiçbir kusur görmeyen insandır. Bu insanlar kendi benliklerini yenileyemeyen, ahlakın ötesine gidemeyen insanlardır. Çünkü kendi gözleriyle göremedikleri şeyi bir topluluk içinde kabul etmişlerdir. Bu toplulukta mevcut bir değerlendirme tarzı bulunmaktadır ve sürü insanı bunu içselleştirmiştir. Tüm yapıp ettiklerini toplum içinde belirlenen mevcut ahlak kurallarına ya da değerlere göre konumlandırır.⁶⁶ Toplum içinde pasif bir şekilde hayatını devam ettiren bu insanın bir şey yapmasına gerek kalmamıştır.

Nietzsche, sürü insanının bu halini acizlik, korkaklık olarak vurgular. Sürü insanının en tedirgin olduğu şeylerden biri sürüden dışlanmasıdır. Bu sebepten ötürü sürüden dışlanacağı her davranıştan kaçınma eğilimindedir. Çünkü hayata dair verdiği kararlarda etkili olan kimseler çevresindeki kişiler olmak durumundadır. En çok onlardan çekinir sürü insanı. Zira komşunu sev ilkesiyle eğitilmiştir. Eğer komşusunun tasvip etmediği bir davranış sergilerse sürüden dışlanacaktır. Bu durum ise sürü insanının en korktuğu şeydir. O, henüz bunu göze alacak olgunluğa erişememiştir. Onu tüm bunlara mecbur kılan şey ise tamamen sürü insanının tembelligidir denilebilir. Sürü, insanı tembelleştirir çünkü karar verici insanın kendisi değildir. Ahlaki kurallar, yapılması gerekenler, olumsuz olarak değerlendirilen tüm yapıp etmeler bir başkası tarafından belirlenmiştir. Bu sürüde ahlaki kurallara en fazla uyan kişi ya da uyar gibi görünen kişi sürünün başına geçer.⁶⁷ Sürü derken Nietzsche'nin burada yalnızca insan topluluğundan oluşan bir grubu kastetmediği bilinmelidir. Sürüyü sürü yapan şey herkesin uyduğu ahlaki kurallardır. Bu kurallara sürünün başındaki insandan sürünün en pasif insanına kadar herkes dâhil olmak zorundadır. Sürünün içindeki pasif insanlar yaratıcılık konusunda fazlaca geri kalmışlardır. Çünkü onlar sadece kendilerine verilene evet demekle yükümlü kişilerdir. Nietzsche'ye göre bu tarz bir evet deme herhangi bir hayvanın evet demesinden öteye gidemez.

⁶⁵ Kuçuradi, a.g.e. , s.41.

⁶⁶ Kuçuradi, a.g.e. ,s. 45.

⁶⁷ Kuçuradi, a.g.e. , s. 48.

Nietzsche'ye göre düşündürücü olan en önemli şey, sürü insanının sadece gelenek olduğu için kurallara bu denli bağlı olmasıdır. Oysa bu bağlılık en büyük ahlaksızlık, korkaklık ve tembellikten başka bir şey değildir.⁶⁸ En nihayetinde ahlaki olarak görülen tüm değerlendirmeler insanın mutluluğunu ve iyiliğini istemez. Ancak ona katı kurallar yükleyerek onun hayatını mutlu bir şekilde yaşamasına engel olur. Zira insan öteki dünya ve yaşanılan dünya arasında kalarak en sonunda öteki dünya mutluluğu için emirlere itaat edecektir. Sürünün başından olanlar genelde din adamları, rahipler vs. bireyleri günah, cennet ve cehennem gibi kavramlara maruz bırakarak yeniliğe açık olmayan bu yolda ilerlemişlerdir.

Nietzsche bu konuyla ilgili kendi halkını da oldukça eleştirmiştir. Ona göre bir Alman'ın çok büyük şeyler yapabilme yeteneği vardır fakat bunları yapma olasılığı yoktur.⁶⁹ O, bunları yapma olasılığının olmamasını tembelliğe bağlar. Ona göre kolay ve rahat olduğu için Alman halkı sürü içgüdüleriyle yaşamaktadır. Tembel ruhlu olan bu insanlar hayatlarında yaratmaya yer vermeyip yalnızca itaat edeceklerdir.

Sürü insanı topluluk içerisinde kendini güvende hissettiğinden dolayı sürüyle alakalı bir şikâyeti yoktur. Aksine sürü insanı güven içinde yaşadığı için halinden epey memnundur. Eğer bunun tersi bir durum olsaydı kendini oldukça huzursuz ve güvensiz hissedecekti. Böyle bir durum ise sürü insanı için gerginlik yaratacak alan oluşturacaktır. Sürü insanı, içinde yaşadığı toplum içinde bir hoşgörü olduğunu düşünür. Ona göre hoşgörülü olmak iyi bir durumdur. Aksi halde insanın başını ağrıtabilecek olaylar meydana gelebilir ve kişi durduk yere gereksiz açıklamalar yapmak zorunda kalabilir.⁷⁰ Sürü insanı hoşgörülüdür fakat bu hoşgörü yalnızca sürüde var olan bireylere karşı olmak durumundadır. Sürünün dışında yer alan bir kişiye, hoşgörülü davranılmaz. Sürü insanı kendisi gibi olmayan insana karşı oldukça bencil tavırlar sergiler çünkü kendi gibi olmayandan korkar. Sürü insanının muhatap olacağı insan tipi ancak ortalama insanıdır. Ortalama insan denilen insan tipi ise Nietzsche'nin tiksindiği insan olmak durumundadır. Sürüde var olan insanlara göre ise bu hayatta en değerli şeylerden biri ortalama insan olmaktır. Çünkü çoğunluk buna uymaktadır ve bu insanlara göre çoğunluğun uyduğu şeyler doğru kabul edilmelidir.

Nietzsche'ye göre sürü içinde varlığını ortaya koyan insan ahlaklı insandır. Yani toplumun kabul ettiği şekliyle iyi insandır.⁷¹ Nietzsche felsefesinde ahlaklı olmak tabii ki gündelik hayatta kullanılanla bir değildir. Ahlaklı olmak zaten var olan geleneksel

⁶⁸ Nietzsche, *Tan Kızılığı, Ahlaksal Önyargılar Üzerine Düşünceler*, s. 84.

⁶⁹ Nietzsche, *Tan Kızılığı, Ahlaksal Önyargılar Üzerine Düşünceler*, s. 172.

⁷⁰ Kuçuradi, a.g.e. , s.54.

⁷¹ Sengün Meltem Acar Babat, "Nietzsche'nin Ahlak Eleştirisi" , Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005, s. 29.

değerlendirmeler çerçevesinde bireyin kendini prangaya vurmasıdır. Bireyin prangaları ahlak kurallarının var ettiği yapıp etmelerdir. Böyle bir insan tipi ise hiçbir zaman daha öteye gidemeyecek insandır. Kendini gerçekleştirmek bir yana dursun bu insan olduğu haliyle mutludur. Çünkü kendini güvende hissetmektedir. Hâlbuki bu haliyle devam ettiği müddetçe asla gerçek bir kişi olamayacaktır. Yalnızca toplumda var olan ahlaki değerlendirmelerin var ettiği bir kukla gibi hayatını sürdürecektir. Hayatta değer verdiği tek şey grubun diğer üyelerinin kendisiyle alakalı fikirleridir.

Bu tarz bir insan asla kendini sevmez ve en nihayetinde kendisi olmaktan çıkıp, yalnızca emirlere itaat eden bir kişi haline gelecektir. Kişi, eninde sonunda bulunduğu bu acizlik durumundan şikâyetçi olursa ve durumu değiştirmek isterse bunun çok zor olacağını farkındadır. Çünkü kalabalığa alışmış bu kişi için yapayalnız kalmak güç bir durum oluşturacaktır. Sürüden ayrılmak için kişinin yalnız olması gerekir, zira birey ancak tek başına kendini gerçekleştirme hedeflerine doğru yürüyebilir. Nietzsche, sürü insanını güçsüz insan olarak nitelendirir. Çünkü Nietzsche'ye göre bu hayatın en önemli kavramı güç istencidir. Sürü insanı ise güç istenciden yoksun olandır, o enerjisi düşük olan insandır. Oysa insan, hayatını güç istenci etrafında şekillendirmelidir. İnsanı harekete geçiren en temel etken güç istenci olmaktadır. Var olan her şeyin özünde güç istenci vardır.⁷² Kendi hayatını yaşayamayan ve tamamen dışında kalan bu insanın hayatı sevmesi pek olanaklı görünmemektedir. Çünkü ona dayatılan kurallar oldukça katıdır ve dünyayı sevmesine imkân tanıyacak hiçbir gerekçe bulunmamaktadır. Teselli bulduğu tek şey sürüye bağlı bir şekilde, etrafındaki insanları mutlu ederek hayatını devam ettirebilmesidir. Hayatta neleri göz ardı ettiğinin farkına bile varmadan yaşayan sürü insanı kendini ahlak itibarıyla tamam hissederek mutlu olmaya çalışacaktır.

Sürü insanı bedensel tüm zevklerden, tutkularından kendini arındırarak iyi bir insan olduğunu düşünür. Oysa insanı tüm özellikleriyle ele alan Nietzsche için bu düşünce oldukça tehlikelidir. Kişi kendisini bedensel hazlardan uzak tutmamalıdır zira bunlar insan olmanın en doğal şartlarıdır.

Nietzsche yaşamın anlamı olarak gördüğü güç istencinin yoğunluğunun kişiden kişiye göre değiştiğini düşünür. Öyle ki bazı insanlar içinde kendini gerçekleştirme potansiyelleri taşırken bazıları ise daha düşük enerjiye sahiptirler. Düşük enerjiye sahip olanlar sürü içerisinde kalır ve öylece hayatına devam eder. Potansiyeli olan insan ise, artık kendini kurtarma vaktinin geldiğini anlayıp sürüden ayrılarak yalnız başına kalır. Bu yolun zorlu olduğunun bilincine vararak başlar işe. Bu insanın en önemli özelliklerinden biri cesaretli olmasıdır. Zira korkak olan kimse sürüden kopamaz, yalnız kalmak onu

⁷² Kasım Küçükcalp, *Nietzsche ve Postmodernizm*, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2003, s.30.

tedirgin hale getirir. Bu korkak kimse sürü insanından başkası değildir. Bu sebepten dolayı Nietzsche, sürü insanını eksik olan olarak tanımlar. Bu eksikliği giderecek olan ise yine insanın kendisidir.

Nietzsche'ye göre en nihayetinde insanda en büyük olan onun bir amaç değil, köprü oluşudur: İnsanda sevgiye değer olan onun bir geçit ve düşüş oluşudur.⁷³ Sürü insanında sevgiye değer bir yön yoktur. Çünkü o bütün özgürlüğünü başkalarına teslim etmiş tutsak biri haline gelmiştir. Bunun sebebi ise mevcut ahlak kuralları olmak durumundadır. Oysa Nietzsche'ye göre ahlaki olan hiçbir davranış yoktur, zaten ahlak diye bir şey yoktur. Bunların var olduğu ispat edilemez. Fakat Nietzsche'nin karşı çıkışı, ispat edilememe durumundan ötürü değildir. Bu kavramların mevcut olmaması, mümkün olmaması yüzündendir.⁷⁴

Mevcudiyet hali olmayan bir şeyden bahsedilemez ve ona göre kurallar konulamaz. En nihayetinde ne ahlaksal ne de ahlaksızca davranışlar vardır.⁷⁵ Yalnızca bireyin istemeleri vardır. Yapılan bir davranışın ahlaki boyutlarını düşünerek harekete geçmek insanı mahkûm kılar. Oysa insan özgür bir varlıktır. Özgürlüğünü başkalarının eline vermeden, kendi hayatını kendisi kurmalıdır.

Nietzsche'ye göre mutluluk, bireyin yalnız kalarak en büyük erdeme ulaşmasıdır. Mutluluğu yakalayacak olan, sürü insanı tiplemesinden kurtulup üst insana giden yola adım atandır. Nietzsche bu konu üzerine şunu der: Son insan çok yaşayacak, son insanlar "mutluluğu yarattık" diyecekler ve ardından göz kırpacaklar.⁷⁶ Üst insana giden yolda bireyin güç istenci oldukça önemlidir. Nietzsche'nin güç istenci dediği kavram kişinin kendi kendini alt edebilmesidir.⁷⁷ Bu ise ancak kişinin içten gelen güçlü bir iradesiyle mümkündür.

Yukarıdaki bilgiler ışığında Nietzsche'nin sürü insanında güçlü bir irade bulunmadığı anlaşılmaktadır. Eğer varsa bile sürü içerisinde yaşamaktan yozlaşmış bir irade mevcuttur. Üst insana giden yolda birey, başkaları üzerinde hâkimiyet kurmak yerine yalnızca kendine odaklanacaktır. Kendi üzerinde hâkimiyet kurup, öz disiplin sağlayacaktır.⁷⁸ Bu bağlamda sürü içerisinde yaşamaya devam eden insan irade yoksunu bir varlıktır. İradesini zayıf durumda olmaktan kurtaramaz ise alternatif bir yaşamın mümkün olduğunu göremeyecek ve sürü içinde pasif bir insan olarak hayatına devam edecektir.

⁷³Friedrich Nietzsche, *Seçilmiş Düşünceler*, çev. Samih Tiryakioğlu, İstanbul: Çaba Yayın Dağıtım, s.45.

⁷⁴ Nietzsche, *Güç İstenci*, Çev. Sedat Umran, İstanbul: Birey Yayıncılık, 2002, s.384.

⁷⁵ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 384.

⁷⁶ Nietzsche, *Seçilmiş Düşünceler*, s.47.

⁷⁷ Hakan Çörekçioğlu, "Nietzsche'de Güç İstemi Kavramı", *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı: 17, 2014, s. 44.

⁷⁸ Çörekçioğlu, a.g.e., s. 44.

Nietzsche, insanın yaşamını anlamlandırarak sürdürmesi konusunda oldukça ısrarcıdır. Ona göre yaşamın her anı anlamlandırılarak, keyfi çıkarılarak yaşanmalıdır. İnsan yaşamda var olan her şeyi olumlama, şikâyetçi bir tavra bürünmemelidir. Bu noktada en fazla uyumsuzluk yaşadığı şey ise Schopenhauer'ın söyledikleri olmak durumundadır. Schopenhauer felsefesinde yer alan kötümserliği şiddetle eleştirir. Çünkü onun felsefesi Nietzsche'nin aksine yaşamı kötüleyen, yaşamı inkâr eden bir felsefe olmak durumundadır. Öyle ki Schopenhauer'a göre evrenin merkezinde yer alan şey kör bir iradedir. İçinde yaşadığı evreni tasarlayan da bireyin kendisidir. Evrenin içinde olan insan her halükarda bu kör iradenin etkisi altında kalacaktır. Schopenhauer bu noktada kör iradenin etkisini azaltmak için ise birey yaşanan dünyayla bağlantısını koparmalıdır. Yaşam filozofu olarak nitelendirilen Nietzsche ise bunu şiddetle eleştirir. Zira Nietzsche'nin yaşamı olumlama aksine Schopenhauer felsefesinde istemli bir yaşam daima ıstırap ve acı verici olmak durumundadır.⁷⁹

Schopenhauer'a göre başka bir yöntem ise sanatla içli dışlı olarak kör iradenin etkisinden kurtulmaktır. Bu konuda Nietzsche Schopenhauer ile hemfikirdir. Nietzsche'nin sanat aşığı olması ve özellikle de Wagner hayranı oluşu bu düşüncelerinde etkili olmuştur. Ona göre insan yaşamını kendi kurmalıdır, aktif bir şekilde çalışmalı ve hayatını başkalarının sürdürmesine izin vermemelidir. Pasif bir şekilde yaşamının son bulmasını beklemek yerine yeni değerler keşfederek hayatını anlamlandırmalıdır. Burada o, oluş filozofu Herakleitos'u kendine rehber edinir. Herakleitos'a göre her şey değişir, her şey sürekli oluş halindedir, hiçbir şey sabit kalmaz. İnsan da aynı evren gibi sürekli değişmektedir. Evren statik değil aksine dinamik bir yapıya sahiptir ve insan da evrenle aynı özellikleri taşır. Nietzsche, Schopenhauer'ın felsefesiyle taban tabana zıt bir insan felsefesi sergilemiştir. Schopenhauer yaşanan dünya için oldukça kötümser ve yıkıcı tavırlar sergilerken, yaşam filozofu dediğimiz Nietzsche ise iyimser bir tavır sergilemiştir. Tam da bu noktada Schopenhauer felsefesine saldırmıştır. Nietzsche'ye göre birey, yaşamı inkâr etmek yerine yaşama sarılmalı, neşe ile mücadele etmelidir.⁸⁰

Nietzsche genel olarak insanların kendilerini aşıp doğru yolu bulmaları konusunda umutlu bir tavır içindedir. Bu sebepten ötürü her ne kadar sürü insanının yaşam koşullarını onaylamamış olsa da çok katı bir şekilde yaklaşmama gayretinde olduğu görülür. Çünkü eninde sonunda bu insanın gerçeklerle yüzleşip yaşamının anlamını yakalayacağı konusunda umutludur. Umutlu olması ise onu bir anlamda daha ılımlı yapmaktadır. Sürü insanı bir zaman sonra en kıymetli olarak gördüğü itidalli olma

⁷⁹ Keith Ansell-Pearson, *Kusursuz Nihilist*, Çev. Cem Soydemir, Ayrıntı Yayınları, 2. Basım, s. 71.

⁸⁰ Nurettin İncir, "Friedrich Nietzsche'nin İnsan, Ahlak ve Eğitim Anlayışı", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elâzığ, 2013, s. 23.

durumunu onaylamayacak, bu durumdan kendini kurtarmak isteyecektir. Mevcut durumda ise sürü insanı için itidalli olmak hayatın en değerli durumudur. Çünkü birey bu konumdayken ifrat ve tefritten uzak duracak, ölçülü bir biçimde yaşamını sürdürecektir.⁸¹

Nietzsche’de sürü insanı hasta olarak temellendirilir. Sağlığını bozan durum ise kendini aşamama halidir. İçerisinde yaşadığı toplum itibariyle birey kendini aşamamaktadır. Burada Nietzsche sürü insanının korkak olma özelliğine vurgu yapar. Sürüden göbek bağı kesilince yalnız kalacak olan birey, artık kendi güvenini kendisi sağlamak zorundadır. Görüldüğü üzere kendini aşma yolu oldukça zordur, cesaret işidir. Fakat Nietzsche’ye göre her ne kadar zor olsa bile bu yolda yürümenin zevkli anları da bulunmaktadır.⁸² Bu yolda yürürken kişinin zorlanacağı an elbette ki eski değerlerin yıkıldığı an olacaktır. Zira yerleşmiş ahlaksal yapıları değiştirmek ve bunların yerine yenilerini koymak kolay bir iş olmayacaktır.

Sürüden ayrılıp kendi değerlerini yaratan insan her şeyden evvel kendini seven insandır. Burada kendini sevmek tabiriyle anlaşılması gereken egoistçe bir kendini sevme hali değildir. Kişi kendini sevdiği ve değer verdiği için artık prangalarından kurtulmak istemektedir. Bu sebepten dolayı kendini sevmenin ilk adımı sürüden ayrılmak dememiz hatalı olmayacaktır.

Birey hayatına pasif bir izleyici konumunda devam etmeyi tercih ederse kendi aklının çöküşüne şahit olacaktır. Aklın çöküşü zamanla duyguların çöküşüne de zemin hazırlayacaktır. Akli ve duyguları çökmüş bu bireyin yaşamdan haz alması mümkün görünmemektedir. Oysa yaşam kavramı Nietzsche felsefesinde yüceltilmiş bir kavram olarak karşımıza çıkar. Çökmüş insan ise yaşamın hiçbir anından tat almayacaktır. Bu durumda insanın kendini aşması da pek mümkün görünmemektedir. Duyguların körelmesi ve insan aklının çöküşü, insanı insanlıktan uzaklaştıran şeylerdir. Zira Nietzsche felsefesinde insanın tüm yönleriyle ele alınması hasebiyle duygusuz bir insan eksik insan kavrayışını ifade eder. Bu insan ise en nihayetinde onaylanmayan bir tiptir. Çünkü Nietzsche felsefesinde gösterilmek istenen bütün olarak ele alınan insanın yaşanılan dünyadaki mutluluğudur. Yaşanılan dünyayı göz ardı etmek ve bazı yaşanacak şeylere hayır demek Nietzsche felsefesine ters düşen şeylerdir. O, yakalandığı hastalığa bile olumlu bir tavır sergilemiş gerçek bir yaşam filozofudur. “Beni öldürmeyen şey beni güçlendirir” demiştir. Hastalık dönemi de dâhil yazı yazmayı terk etmemiş ve hastalığının ona verilen bir nimet olduğunu dile getirmiştir.⁸³ İsyen etme durumu onun hayatının bu

⁸¹ İncir, a.g.e. , s. 31.

⁸² Fehmi Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi*, s. 116.

⁸³ Yalom, a.g.e. , s. 117.

evresinde bile görülmemiştir. Karşılaştığı en kötü zamanları avantaj haline getirip, şikâyetçi olmaktan uzak durmayı yeğlemiştir.

Öte yandan Nietzsche'ye göre farkındalık anı en önemli anlardan biri olmak durumundadır. Şayet burada birey artık prangalarından kurtulması gerektiğinin farkına varmıştır. Gerçekliği ilk olarak kendi gözleriyle değil sürünün gözleriyle gören bu insan tipi farkındalık yaşadığı an kendisi olmaya başlayacaktır.⁸⁴ Bu farkındalığı yaşamadığı takdirde ise hayatına başka insanların yön verdiği bir kukla olmaktan ileri gidemeyecektir. Zira bu tip insan başkalarının saygınlığını korumak amacıyla aykırı olan eylemlerde bulunmayacaktır.

Sürü insanı denilen insan tipinin ise yalnızca toplumda var olan sıradan insan tiplerinden oluşacağını düşünmek hatalı olacaktır. Nietzsche'ye göre rahipler, âlimler, üst düzet devlet adamları da bu kategoriye dâhildir. Bu kişiler de kendi grubunda sürü insanıdır. Çünkü onlara emredildiği şekilde yaşarlar.⁸⁵ Bu kişilerin kendilerinde başarı olarak gördüğü şey sürünün başında yer alan çoban olmalarıdır. Fakat bu minvalde dile getirmemiz gereken şey bu durumun sürü insanı olmayı engellemediğidir. Çobanın başardığı şey ise vasat olan her durumu en değerli olarak içinde yaşanılan topluma kabul ettirebilmesidir.

Nietzsche'ye göre bu tip insanlar varoluş amaçlarını yitirmişlerdir. Oysa insan, varlık hiyerarşisinde en değerli olandır. Nesnelere değer kazandıran tam da insanın kendisi olmak durumundadır.⁸⁶ İnsanca bir anlam yaratarak hayata yön veren bireyin kendisidir. Bu bağlamda iyi ve kötünün bile kişinin kendisinin yaratımı olması gerektiği açıkça söylenebilir. Kafasını ilahi şeylerim kumuna gömmüş olan birey bir an önce kendini bu durumdan kurtarmalı ve yalnızca yaşadığı ana odaklanıp yeryüzüne anlam katmalıdır.⁸⁷

Nietzsche'ye göre var olmak, yaşamı öylesine sürdürmek basit bir insan tipinin bile gerçekleştireceği bir durumdur. Nietzsche felsefesinde asıl olan ise yaşamı öylesine idame ettirmekten ziyade yaşamı yükseltmektir. Öyle ki Nietzsche her seferinde insanın aşılması gereken bir varlık olduğunu gözler önüne sermiş bir filozof olmak durumundadır.

⁸⁴ Burak Sayın, "Nietzsche'nin Yaşama Evet Sartre'nin Öze Hayır Diyen İnsanı", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2013, s.121.

⁸⁵ Fehmi Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi*, s. 113.

⁸⁶ Friedrich Nietzsche, *İşte Böyle Dedi Zerdüşt*, İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2017, s. 75.

⁸⁷ Bingöl, a.g.e. , s. 134.

2.3. Özgür İnsan

Nietzsche'nin özgür insanı ya da ahlakdışı insanı, içinde bulunduğu toplumun değerlerinden sıyrılmak, mevcut kuralların dışında olmak isteyen insandır. Nietzsche yaşadığı dönem itibariyle ahlak ve din kavramlarını bireyin özgürleşme yolundaki engeller olarak görmüştür. Ahlak ve din birey üzerinde bir baskı kurarak onu yaşanan dünyadan uzak tutmaya çalışır. Hâlbuki hakiki dünya ve yaşanan dünya ayrımı ortadan kalkması gereken bir ayrımdır. Zira Nietzsche'ye göre hakiki yaşam zaten içinde bulunduğumuz yaşamdır. Üstelik bu yaşam vaat edilmiş bir yaşam değildir.⁸⁸ Hakiki yaşam, sevgi içinde yaşadığımız anın kendisi olmak durumundadır. Aslında Nietzsche sürü içerisinde bulunan her insanın özgür insan olma potansiyelini taşıdığını düşünür. Fakat bu insanların çoğu yalnızca özgürlüğün esiri olarak hayatına devam eder ama özgür olmayı başaramaz, her ne kadar zihninde böyle bir şeye karar verse de uygulama konusunda kendini yetersiz hissetmesi hasebiyle bu yolda yürüyemez.

Nietzsche'nin değerli insan olarak nitelediği insan tipine ulaşmak için kişinin değerleri yıkıp, ahlakın yozlaştırıcı etkisinden kurtulması şarttır. O halde en yüksek insan tipi olan üst insana ulaşmak için ilkin insanın özgür olması gerekir. Zorunlu koşul olarak ortaya çıkan özgür insan tipi üst insana giden yolu hazırlayacaktır.⁸⁹ Özgür insan ilkin bir farkındalık yaşayacak ve ardından değerleri yıkması gerektiğini idrak edecek olmandır. Zira insanın en önemli varlık koşulu yeni yaratımlar meydana getirmesidir. Dünya yeni yaratımlar, yeni değerler bulanların etrafında döner.⁹⁰ Çünkü en değerli insan tipine ancak bu sayede varılacaktır.

Özgür insanın en önemli özelliği ahlakdışı olmasıdır. Fakat burada anlaşılan şey özgür insanın ahlsız olması değildir. Bu noktada ahlakdışı olmak ve ahlsız olmak birbirinden farklıdır. Ahlakdışı olmak, bireyin içerisinde bulunan toplumun değerlerinden kendini soyutlaması anlamına gelir. Kişi burada onu tutsak eden bağlarından kurtulmuştur. Özgür insanın bağlarından kurtulma durumu ise farkındalık yaşadığı andır. Kişi burada uzun zamandır inandığı ve hayatını ona göre şekillendirdiği değerlerin artık anlamsız olduğunu fark etmiştir. Bir zamanlar başkalarının kurallarıyla yaşayan ve yapmalısın etmelisinden öteye gidemeyen insan artık kendi değerlerini kendisi yaratması gerektiğini idrak etmiştir. Yaşadığı bu aydınlanma onun dönüm noktasıdır. Çünkü birey artık tek başınadır. Daha önce varlığını bir topluluğa dayandırarak hayatını sürdüren insan artık yalnız kalmıştır. Oysa sürü insanının en korktuğu şey yalnız kalmaktır. Nitekim

⁸⁸ Nietzsche, *Deccal*, Çev. Oruç Aruoba, İstanbul: İthaki Yayınları, 2008, s. 41.

⁸⁹ Acar Babat, a.g.e. , s. 67.

⁹⁰ Nietzsche, *İşte Böyle Dedi Zerdüşt*, s. 65.

sürü insanı memnun olmadığı bir durumda bile yalnız kalma korkusu sebebiyle topluluğa boyun eğer.⁹¹

İyi ve kötüyü artık hayatının merkezine koymayan özgür insan bu kavramları aşma yolunda ilerleyecektir. Bu kavramların ötesine geçmeyi başarmak, ahlak alanının dışında kendine yeni bir hayat düzeni tanzim etmek demektir. Nietzsche bu insan tipinin özgür ruha sahip olduğunu belirtir.⁹² Özgür ruha sahip olan bu insan tipi asıl olarak bir geçiş temsil eder. Özgür insan, üst insana giden yolu açan ve ona rehberlik eden bir konumdadır. Zira varılması gereken yer özgür insanın ötesi olan üst insan aşamasıdır. Özgür ruha sahip olan bu birey mevcut ahlaki değerlerden rahatsız olup kendini bu durumdan kurtarmak istemiştir. Fakat henüz yeni değerler yaratma konusunda yetkin biri haline gelmemiştir.

Bu insan tipinde Nietzsche'nin yaşamın kaynağı olarak nitelendiği güç istenci yüksek olmalıdır. Öyle ki yaşamı anlamlı kılan güç istenci yoğunluk durumuna göre kişiden kişiye göre değişmek durumundadır. Kimi insanlar doğası itibariyle daha zayıf bir güce sahipken kimi insan ise daha güçlü bir yapı sergiler. Nietzsche'nin onayladığı insan tipi ise güç istenci yoğun olan ve bu bağlamda kendi davranışlarına yön veren insan tipidir. Özgür insan denilen insan tipi, Nietzsche felsefesinde nihai kavram olan üst insanın müjdeleyicisi olarak nitelendirilebilir. Mevcut ahlaki değerlerin sorgulanmasıyla başlayan özgür insan aşaması her insanın ulaşamayacağı bir mertebedir ve her ne kadar bu zorlayıcı olsa da zevkli bir çabadır. Nietzsche'ye göre insan varoluşunun en yüce bereketini ve neşeyi elde etmek için bazı tehlikelere atılmak gereklidir.⁹³ En yüce neşeye kavuşmayı başarabilecek bu insan ilkin eski değerleri yok etmek için oldukça köklü değişiklikler yapacaktır. Burada kastedilen yalnızca lafta kalacak bir yıkım değildir. Kişinin organizmasında meydana gelecek bu değişim, psiko-fizyolojik bir değişimdir. Organizma köklü bir değişimden geçmelidir ve bu bağlamda kişi eski değer tabletlerini yıkıp yenilerini yaratmalıdır.⁹⁴

Nietzsche'nin özgür insanı üst insana geçişin tohumunu ekecek olandır. Özgür ruha sahip birey bu uğurda kendi de dâhil olmak üzere her şeyini feda edebilir durumda olmalıdır.⁹⁵ Bu insan tipi, tını ve yüreği özgür insan olarak nitelendirilir.⁹⁶ Yaşamına sürü içerisinde devam eden birey bir an önce kendi değerlerini oluşturup prangalarından yani ahlaki ve geleneksel tutumlardan kurtulmalıdır. Zira bu değerler bireyi kendi özüne

⁹¹ Acar Babat, a.g.e. , s. 69.

⁹² İncir, a.g.e. , s. 37.

⁹³ Fehmi Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi*, s. 116.

⁹⁴ Fehmi Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi*, s. 117.

⁹⁵ İncir, a.g.e. , s. 38.

⁹⁶ Nietzsche, *İşte Böyle Dedi Zerdüşt*, s. 20.

yabancılaştırmaktan başka hiçbir işe yaramayacaktır.⁹⁷ Bu kavramlar sebebiyle insan en nihayetinde kendi özüne ve tabiatına düşman olup tam olarak kendi hayatına yabancı birine dönüşecektir.

Nietzsche alelade insan olarak nitelediği kendini aşmakta tembellek eden insana karşı kimi zaman tiksinti duyduğunu belirtse de onun yazılarında umutlu olduğu görülür. Kendi ifadesiyle “insan denen çalgı nasıl bir çalgı olursa olsun, nasıl uyumlanırsa uyumlanırsa, ondan dinlenebilir bir şeyler çıkaramazsam hastayım demektir”.⁹⁸ Nietzsche’ye göre ahlakın ve dinin yaptığı tek şey bireye şunu yapmalısın veya şunu yapmamalısın demektir.⁹⁹ Oysa ahlaksal gerçeklik diye bir şey yoktur. Ahlaksal gerçeklik tıpkı dinde yer alan yargılar gibi hakikat alanında olmayan şeylerdir. Ahlak belirli fenomenlerin sadece yorumlanmasıdır; hatta yanlış yorumlanmasıdır.¹⁰⁰

Özgür insan ise tüm bu değerlerin ötesine geçebilendir. Ahlaki değerler şimdiye dek hep en yüksek en kıymetli değerler olarak anılmıştı. Fakat yapılması gereken en yüksek konumda olan bu değerleri sağlam bir sorgulamadan geçirip, buldukları konumdan defetmektir.¹⁰¹ Ahlakın tek paha biçilmez yanı çok uzun süren bir zorlama oluşudur.¹⁰² Ahlakı ve dini insanlara öğretmeyi kendine yükümlülük olarak görenler insanı zincirlere vuranlardır. Bu kişiler kendilerince insanları hakikatli ve erdemli bir şekilde eğittiklerini düşünür. Oysa bireyi eğiten ancak ona özgürlüğünü verecek biri olmalıdır.¹⁰³

Nietzsche’ye göre insanların çoğu başarmayı umdukları şeyleri başaramayan kişilerdir. Bu tarz insanlar tarihe damga vurmaya dilerler fakat bir türlü bunu gerçekleştiremezler.¹⁰⁴ Burada önemli olan şey güç istencidir. Zira güç istenci yoğun olan insanın istediği yolda ilerlemesi ve başarılı olması mümkündür. Güç istenci yoğun olmayan durumda ise birey yalnızca başarmayı isteyecek fakat hiçbir zaman başaramayacaktır. Böyle bir insan tipi ise Nietzsche’nin onaylamadığı alelade insan tipi olmak durumundadır. Oysa onun istediği insan türü üst insan olma yolunda ilerleyendir.

Görüldüğü üzere Nietzsche’nin felsefesi insani gelişime önem veren bir felsefedir. Ona göre tüm insanlar üst insan olma potansiyelini taşır, ancak tüm insanlar için bunun zamanı farklıdır. Nietzsche’ye göre ahlaki anlamda iyiyi ve kötüyü yaratmak değer yaratmanın oldukça tuhaf bir biçimidir. Zira bu yaratım olumlayarak değil yadsıyarak

⁹⁷ Fehmi Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi*, s. 43.

⁹⁸ Friedrich Nietzsche, *Ecce Homo*, s. 18.

⁹⁹ Friedrich Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*, s. 34.

¹⁰⁰ Friedrich Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*, s. 43.

¹⁰¹ Malcolm Bull, *Anti-Nietzsche*, çev. Murat Bülent Tokdemir, İstanbul: Doruk Yayıncılık, 2013, s. 71.

¹⁰² Leo Strauss, *Nietzsche: İyinin ve Kötünün Ötesinde*, İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2018, s. 319.

¹⁰³ Nietzsche, *Hayat Dediğin Nedir Ki*, s. 11.

¹⁰⁴ Alexander Nehamas, *Nietzsche Edebiyat Olarak Hayat*, Ankara: Doğubatu Yayınları, 2016, s. 182

meydana gelecektir. Etik anlamda kabul edilmiş tüm iyi ve kötü kavramlar ters yüz edilecek ve böylece yaşam bir hiçlik değeri alacaktır.¹⁰⁵ Ortaya çıkan bu hiçlik değerini tam anlamıyla olumsuz olarak değerlendirmek hatalı olacaktır. Zira bir hiçlik meydana gelmelidir ki devamında yeni yaratımlar ortaya çıkabilsin. Şayet yıkım olmadan herhangi bir yaratım da meydana gelmeyecektir. Yeni yaratımlar meydana getiren insan tipi en değerli olandır.

Nietzsche felsefesinde yer alan özgür insan modeli ilk olarak kuşkucu olmalıdır. Her şeye karşı dogmatik bir tavır sergileyen insan kabullenme durumundan öteye gidemeyecektir. Birey içinde yer aldığı durumdan şüphe etmeli, adanmalara kapılmamalıdır. Zaten insanın varoluş amaçlarından en önemlisi kimsenin baskısı ve gücünün etkisinde kalmadan kendi hayatını kendisi kurmasıdır. Fakat ne var ki çoğu insan aldanmacalara kolayca kanıp topluma karşı gelmeye cesaret edememektedir.

Nietzsche'ye göre insanın özgür olmaması hayatındaki en büyük eksiklik olarak nitelendirilebilir. Birey aldığı her kararda kendini özgür hissetmeli, başkalarına bağımlı kalmamalıdır. Bu bağlamda bahsedilen özgürlük başkalarının bireye sağladığı bir özgürlük değildir. Burada kişi kendi özgürlüğünü kendisi yaratacaktır. Yalnızca Nietzsche'ye göre değil birçok varoluşçu filozofa göre bu durum böyle olmalıdır. Bireyin kendisi bir toplum içinde yaşar. Yardımlaşma açısından bunda herhangi bir sakınca görülmemektedir. Fakat ne zaman ki toplumun kuralları bireyin kurallarının önüne geçerse o zaman tehlikeli bir durum oluşur.

Bireyin birey olmasını sağlayan ne başka insanlar ne de ilahi bir kaynaktır. İnsan ne kadar çabalarsa ve kendine ne kadar değer atfederse varlık hiyerarşisindeki değeri de o kadar artacaktır. Yani buradan anlaşılması gereken şey ise insanın kendi varoluşunu yine kendisi belirlediğidir. Özgür insan şimdiye kadar kabul ettiği değer yargılarıyla artık yüzleşmek isteyendir. Artık var olan her durumu kendi gözleriyle görmek isteyecektir. Çünkü artık ona verilenler yetersiz hale gelmiştir. Çıktığı zorlu bu yolculukta yalnız kalmaya kendini hazırlamış ve kendisiyle ilgili olan her şeyi öğrenmeye başlamıştır. Şöyle ki sürünün değerleriyle hayatını devam ettiren insan kendini göz ardı edip tüm yapıp etmelerini topluma göre değerlendirmiştir.

Özgür insan olma aşamasının doğrudan özgürlüğe geçişle hallolması mümkün değildir. İlk olarak bireyin zorba durumdan kurtulması gerektiğini fark etmesi gerecektir. Bu farkındalık anının ortaya çıktığı andan itibaren özgürlük başlayacaktır. Aslında başka birileri tarafından konulan kurallara uymak birey açısından elbette ki daha kolay olandır. Bu sebepten dolayı farkındalığı çoğu kişi yaşar fakat zor olan durum farkındalığın ötesine

105 Deleuze, *Nietzsche ve Felsefe*, s. 158.

geçmektir. Nietzsche farkındalık yaşayıp ötesine geçemeyen kopmuş insan tipinin de var olduğundan bahseder. Bu insan tipi istenç konusunda kararlı olsa bile eyleme geçme konusunda sıkıntı yaşayacak olandır. Bu durumun ise nihayetinde güç istencine bağlı olduğunu söylemek mümkündür. Üst insanın kahramanlığı tüm beyhudeliğe rağmen güç istencini ortaya çıkarabilmesinde yatar.¹⁰⁶

Nietzsche'nin perspektivist yaklaşımına göre herkesin kabul ettiği ortak bir yargı ortak bir doğru yoktur. Birey kendi duyguları ve zihni aracılığıyla kendine özgü bir anlayış meydana getirmelidir. Nitekim birinin hayatta doğru olarak kabul ettiği ve hayatını ona göre şekillendirdiği kuralları bir başkası gülünç bulabilir. Aynı zamanda bir yerde oldukça kötü ve hatalı nitelendirilen davranışlar başka bir yerde şeref kurdelesiyle taçlandırılabilir.¹⁰⁷ Şu hâlde insan anlam verendir, değer verenin kendisidir.

Daha ötesine gitmek gerekirse toplumdaki kendini soyutlamaya başladığı andan itibaren kendisine yöneltilecek suçlamalara ve yargılamalara dahi sakin bir şekilde yaklaşabilmelidir. En nihayetinde ne kadar zor bir yol olsa da engeller aşıldığı takdirde bireyin kendini bulacağı bir süreçtir. Özgür insan prangalarından kurtularak kendi özgürlüğünü kendisi edinmelidir. Böylece bireyin aidiyet duygusu yalnızca kendine karşı olacaktır.

Nietzsche'ye göre tek bir erdem tipinden bahsetmek doğru değildir. İnsanların eşit olmaması hasebiyle farklı erdemler ortaya konması muhtemel bir durumdur. O halde ne kadar özgür ruhlu insan varsa bir o kadar erdem vardır. Bu bağlamda Nietzsche erdem ve hakikat anlayışını insanın kendisine bağlı olarak açıklar. Önemli olan kişinin kendi varoluş amacının farkına varmasıdır. Dolayısıyla ne kadar insan varsa o kadar hakikat vardır. Çünkü kişi kendi hakikatini kendisi yaratandır. Kişi hakikatini kendisine verili olan geleneksel bağlardan, değer yargılarından kurtularak oluşturmalıdır.¹⁰⁸ Kendini yaratma elbette ki gelişigüzel bir şekilde meydana gelmeyecektir. Kişi bu yaratım esnasında kendini oldukça katı bir öz disipline tabii tutmak mecburiyetindedir.¹⁰⁹

Kişi kendine ve yaşamına adeta bir sanat eseriymiş gibi davranmalıdır. Mevcut tüm metafizik değer yargılarını aşarak erdemli olma yolunda ilerlemelidir. Birey kendini bir sanat eserini şekillendirir gibi davranmalıdır. Zira Nietzsche için dünya ancak estetik bir fenomen olursa yaşanılabilir.¹¹⁰

¹⁰⁶ Thomas Cathcart- Daniel Klein, *Nietzsche Öldü Bir Hipopotam Olarak Yeniden Doğdu*, Çev. Algan Sezgintüredi, İstanbul: Aylak Kitap, 2010, s. 187.

¹⁰⁷ Bingöl, a.g.e. , s. 54.

¹⁰⁸ Bingöl, a.g.e. , s. 233.

¹⁰⁹ Keith Ansell- Pearson, *Kusursuz Nihilist*, s. 75.

¹¹⁰ Bingöl, a.g.e. , s. 255.

Nietzsche sürü insanını ve özellikle modern çağda yaşayan insanı Platon'un mağara benzetmesinde yer alan insanlara benzetir. Burada bahsedilen insanlar hakikat olgusundan uzaklaşmış aldatmaca olan tüm şeyleri hakikat sanan aciz kişilerdir. Fakat Nietzsche bu zincirlerden kurtulmanın mümkün olduğunu da öne sürmektedir. İnsan hakikat zannettiği şeylerin bir aldatmacadan ibaret olduğu an hür bir ruha doğru ilerleyecektir. Hür ruha sahip insan ise kendini aşarak üst insana ulaşmaya çalışacaktır.

Özgür ruha sahip olan insanları Nietzsche bilmek isteyen insanlar olarak niteler. Bilmek isteyen insan tipinin tam aksi ise inanmak isteyen insanlardır.¹¹¹ Aslında sürüde yer alan ve henüz sürünün kendisine zarar verdiğini anlayamayan insan inanmak isteyen insan tipidir. Fakat birey farkındalık yaşamaya başladığı andan itibaren tarafını değiştirecek ve bilmek isteyen tarafa geçecektir. Burada insanın aldanması muhtemeldir. Doğal olarak insanın olgunlaşması için bunları yaşaması gerekmektedir. Olgunlaşma yoluna girmeyip sürüdeki yaşamına devam etmeyi yeğlediği sürece ise bir hayvandan öteye geçemeyecektir.

Bu bilgilerden hareketle Nietzsche felsefesinde özgür insan denilen insan tipi moral dışı olan her şeyden bağımsız olan insandır. İçinde bulunduğu mevcut durumdan kendini geri planda konumlandırmayı becerebilen ve bu bağlamda kendi yolunu arayandır. İnsanla ilgili ve kendisiyle ilgili her şeyi kendi gözleriyle görmek isteyendir.¹¹² Fakat en önemli noktayı unutmamak gerekir ki, özgür insan varılması gereken bir nokta değildir, geçiş aşamasıdır. En yüce olan üst insana giden zorlu fakat bir süreden sonra ise zevkli bir yoldur.

2.4. Üst İnsan

Nietzsche'nin ulaşılması gereken en yüce hedef olarak belirlediği ideal, üst insan veya bir başka deyişle trajik insandır. Üst insan geleneğin ve değerlerin tamamen ortadan kalktığı zaman ortaya çıkacak olandır. Yaşamın amacı üst insan olmak durumundadır. Ona göre insan aşılması gereken bir varlıktır. İnsan amaç değil yalnızca bir geçiş aşamasıdır. En nihayetinde amaç tüm değer yargılarını yıkmış üst insandır.¹¹³ Üst insanın en büyük özelliği yaşamı olumlama noktasında ortaya çıkar. Zira üst insan öteki dünya ve hakiki dünya kavramlarının ötesine geçmiş kimsedir. Onun için önemli olan yaşanılan dünyanın kendisidir. Yaşanılan dünyaya adeta bir sanat eseri gibi davranmak en doğru şeydir. Fakat üst insana doğuştan verilen bir yetenek olmadığını belirtmekte fayda vardır. Bu kişi daha önceden sürü içinde yer alan alelade bir insan tipi elbette olabilir. Fakat

¹¹¹ Usta, a.g.e. , s. 1.

¹¹² Kuçuradi, a.g.e. , s. 81.

¹¹³ Nietzsche, *Seçilmiş Düşünceler*, s. 80.

farkındalığının yüksek olduğu yadsınamaz bir durumdur. Zira farkındalık yaşayan her bireyin bu noktaya ulaşamayacağını belirtmesi gerekir.

Güç istenci yüksek olan birey tamamen kendine ait, başkalarının düşüncelerine bağımlı olmayan kişidir. Bunun karşısında güç istenci yoğunluğunun az olduğu birey ise her şeyden bağımsız olmayı arzu etse dahi buna cesaret edemeyecektir. Sürüden dışlanma korkusu onu oldukça güvensiz hissettirecektir. Fakat bunun yanında yeni değerler yaratmak, farklı bakış açılarına sahip olmak da kolay bir şey değildir. Bireyin bunu yapması için aydınlanma yaşaması ve farkındalığa sahip olması gerekir. Devamında ise eleştirel bir bakış açısı ile mevcut tüm değerleri yeniden değerlendirmeli, gereksiz olan tüm putları yıkmalıdır.

Üstün insan denilen insan tipi tam anlamıyla dört dörtlük insandır. Var olan her şeyin birleşimidir.¹¹⁴ İyiliğin ve kötülüğün, acının ve nefretin birleşimidir. Zira o her şeyi olumlayabilir. Her değerlendirmeyi kendisi yapabilir. Her insan kendi hakikatini kendisi yaratır. Hakikatleri farklı kılan ise kişinin bakış açısıdır. Üst insan kendinden başkasına bağımlı olmayandır. Kendini ve dolayısıyla kendi yaşamını seven, hep daha ileri taşımak isteyendir. Zerdüşt “Kendi omzuna tırman başka türlü nasıl yükselebilirsin ki” der.¹¹⁵ Görüldüğü üzere insanı yükselten şey yine insanın kendisidir. Çünkü üst insan realitenin de kendisi olmak durumundadır. Realiteyle alakalı en küçük şüpheleri bile üst insan kendi içinde barındırır.¹¹⁶

Nietzsche'nin üst insanı diğer bir ifadeyle trajik insan olarak adlandırılır. Bunun sebebi ise üst insanın hayatın iyi ve kötü olmak üzere tüm yanlarını kendinde barındırmasıdır.¹¹⁷ Yani üst insan için yaşamın anlamı yalnızca yaratmak değildir. Yaratımın yanında nihayetinde yıkımlar da meydana gelecektir. Üst insan ise bunları olumlayarak karşılayacak olandır.

Bu noktada Nietzsche iki Antik Yunan Tanrısı olan Apollon ve Dionysos 'tan bahseder. “Müziğin Ruhunda Tragedyanın Doğuşu” adlı eserinde bu iki karşıtlığın insana egemen olduğunu belirtir.¹¹⁸ Apollon hayatta yer alan düzen, oran, dengeli olma hallerini yansıtırken Dionysos ise insandaki yaşama sevincini, tutkuları, heyecanları yansıtır. Bu figürler yaşamın iki zıt yüzünü temsil ederler. Asıl olan ise bunlar arasındaki dengeyi kurabilmektir. Zira Nietzsche'ye göre Apollon varoluş anlamını bize dengeli bir şekilde gösterirken Dionysos bireyselliğin ve tutkularımızdan vazgeçmememiz gerektiğini

¹¹⁴ Maurice Blanchot, “Nietzsche ve Parçalı Yazı”, *Cogito: Nietzsche Kayıp Bir Kıtı*, 25, 2001, s. 82.

¹¹⁵ Oruç Aruoba, “Nietzsche’yi Anlamak”, *Cogito: Nietzsche Kayıp Bir Kıtı*, 25, 2001, s. 268.

¹¹⁶ Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 102.

¹¹⁷ Uzunlar, a.g.e. , s. 19.

¹¹⁸ Bingöl, a.g.e. , s. 55.

gösterir. O halde Nietzsche'ye göre insan ruhu taşkınlık ve denge arasında sürekli bir savaş içerisindedir.

Üst insan olma sürecinin tamamen kişinin kendisine yani güç istencine bağlıdır. Üst insan çıktığı bu yolda kendini sürekli olarak yenileme ve geliştirme uğruna tüm zorluklara göğüs gerecektir. Zaten onu ayrıcalıklı yapan tarafı hayatın her yönüne evet diyebilmesidir. Bu minvalde farkındalık yaşayabilen her insanın üst insan olmayı isteyeceği fakat bu zorluklarla baş edebilmenin çok az kişi başarabilir.

İnsan sürü içinde yaşarken anlamsızlık içinde hayatına devam eder. Anlamsızlık içinde bir hayat sürdürmenin ise bir hayvan yaşamından farkı olmayacaktır. İnsan ancak içinde bulunduğu yozlaşmışlık durumunun farkına vararak bu anlamsızlığı aşar. Nietzsche'nin özellikle eleştirdiği Batı metafiziği insanları din vaadiyle nihai bir mutluluğa ulaşacağına inandırmış ve nihayetinde insanları bir çürümüşlük girdabına sürüklemiştir.¹¹⁹ Bu girdaptan çıkmanın tek yolu ise Nietzsche'nin üst insan nosyonu olmak durumundadır. Zira insan içinde bulunduğu sürüde iyi ve kötü kavramlarını yanlış öğrenmiş olabilir. İnsan kendi iyisini kendisi oluşturmalı, başkasından bir şey beklemeden yoluna devam etmelidir.

Öyle ki Nietzsche'ye göre evrensel bir iyilikten bahsetmek mümkün görünmemektedir. İnsanın kendi anlamlarını araması bitecek olan bir yol değildir. Kişinin kendine yaptığı yolculuk bitmez bir yolculuktur. Bu yolculuk yolda kalması ve yol alınması bir yolculuk olmak durumundadır.¹²⁰ Birey bu yoldan zevk aldığı gibi acı da çekecektir. Fakat üst insan olmaya karar vermiş birini bu tarz acılar korkutmayacaktır. Acıyı da mutluluğu da olumlayarak ve şikâyetle bulunmayarak kendine olan yolculuğunda durmadan ilerleyecektir. Nietzsche'ye göre insan kendine dair bu yolculuğu ertelemeye devam ettiği müddetçe yapay bir kişilik olarak hayatına devam edecektir. Nitekim insan özü itibarıyla kural tanımaz bir varlık olarak dünyaya gelmiştir. Oysa Batı metafiziği kural tanımayan bu insan modelini din ve Tanrı tarafından itaatkâr bir model olma yoluna sürükler. Bu ise insanın özünü kaybetmesine neden olur.

Trajik insan sürünün kurallarına, değerlerine, Tanrı'ya ve dine hayır diyen fakat hayata evet diyen insandır. Bu demek oluyor ki Nietzsche'nin eveti aslında içinde birçok hayır demeyi barındıran bir evettir. Kısacası bu evet kutsal bir evettir. Trajik insan insanlar arasında bir hiyerarşi olduğunu düşündüğü için insanlara mesafeli olmayı tercih edendir. Hatta yalnız kalmak isteyecektir. Yalnız kalıp kendisine yönelmeyi ve kendi içinde hep daha ileriye gitmeyi arzulayacaktır; yaratıcı olan bu insan tipi kendini oldukça

¹¹⁹ Mehmet Bayır, "Nietzsche Felsefesinde İnsan ve Ahlak Sorunu", *Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, Bolu, 2019, s. 22.

¹²⁰ Bayır, a.g.e. , s. 25.

sever, hatta egoisttir. O, olduğu gibi olmaktan ve kendi kural koymalarından övünür.¹²¹ Hatta kendisini o kadar sever ki kendi gibi biri ile karşılaştığında onu hayranlıkla izler. Faka burada aslında karşısında bulunamı değil kendisini hayranlıkla izler. Çünkü kendi gibi olanda kendisini gördüğü için sevecektir karşısındakini. Zira yaratıcı insan, canlılar mertebesinden kendisinin en üstte olduğunun farkındadır.

Yaratıcı olan insan kendi yolunda karşısına çıkan kişileri bir araç olarak kullanır. Çünkü onun kimseden yardım almaya ihtiyacı yoktur. O her şeyi en iyi bilen ve karar vericilerin en iyisidir. Onun yoluna çıkan insanlar ise bir araç olabileceği gibi engel de olabilir.¹²² Üst insanın yalnız olma hali kaprisli bir yalnızlık değildir. O, kendisi gibi bir insan bulamadığı için yalnız kalır. Kendisi gibi olmayan insanlarla ilişki kurmak istemez. Hatta onlarla yakın bir ilişki içinde bulunmaktansa kendi başına kalmayı tercih eder. Kendi başına kalıp yeni değerlendirmeler yaparak geleceğe yön verir.

Nietzsche'ye göre iyi bizdeki güç istencini yükselten şeyler olmalıdır. Kötü ise zayıflıkla alakalı olan her şeydir.¹²³ O halde üst insan, gideceği yolda bu iki kavramla da karşılaşacaktır. Fakat daha önce de belirttiğimiz üzere zayıflıktan meydana gelen her şeyi yani kötü olanı bile olumlayarak karşılayacaktır. Onu üst insan yapacak olan en önemli özelliği budur.

Nietzsche yeryüzünün en anlamlı varlığı olarak tanımlanan üst insanın bu yoldaki aşamalarını bazı benzetmeler kullanarak daha anlaşılır hale getirir. Kişi üst insan olma yolunda birbirinden farklı üç aşamadan geçer. Bu aşamaların ilki deve benzetmesiyle ifade edilir. Deve sırtında taşıdığı yükler itibariyle hem zorluk çeker hem de ağır olan yükleri gönüllü olarak taşımaya devam eder. İnsan varması gereken yollar için zorluklara katlanmalı, şikâyet etmemelidir. Zira çektiği sıkıntılar onu daha olgun bir aşamaya ulaştıracaktır. Nietzsche'ye göre insan kendini zorladığı sürece gelişir ve olgunlaşır. Deve benzetmesiyle insanın yaşayacağı zorlukları dağ olarak nitelendirmiş ve bireyin zorlukları aşma isteğinin kendi içinden gelmesi gerektiğini belirtmiştir. Böyle zorlu bir yolculuğa çıkmayı ise çoğu insan beceremez. Çünkü sıradan insanlar rahata alışmıştır, baskıya dayanamazlar.¹²⁴ Bu insanlar kendilerini bağımlı kıldıkları uyuşturucularla hayatlarına devam etmeyi tercih ederler. Din, Tanrı, öteki dünya hayalleri gibi tüm metafizik avuntular bunların içindedir. Oysa deve benzetmesiyle anlatmaya çalışılan insan, taşıdığı tüm yüklerle bile bu tarz insandan daha mutludur. Çünkü kendi iç huzuruna kavuşmuştur. Bu kişi kendi çölünde bir başına kendi yolculuğunu yapmaktadır.

¹²¹ Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 112-113.

¹²² Kuçuradi, *Nietzsche ve İnsan*, s. 114.

¹²³ Nietzsche, *Deccal*, Çev. Oruç Aruoba, İstanbul: İthaki Yayınları, 2008, s. 10.

¹²⁴ Fehmi Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi*, s. 121.

Değişimin bu ilk aşamasında insan hayatına dair birçok şeyde değişiklik yapmıştır. Hem kendi düşüncelerine dair hem de eskiden içinde bulunduğu topluma dair eleştiriler geliştirmiştir. Değişimin ikinci aşaması ise aslanlaşma sürecidir. Elbette kişi bu aşamaya kolay kolay gelinemez. Aslanlaşma sürecine gelene kadar kişi çeşitli sıkıntılar çekmiştir.

Nietzsche'nin aslan metaforunu seçmesinin nedeninin ise hayvanlar âlemi içerisinde aslanın daha özgür bir yapıya sahip olduğu gerçeği bulunur. Aslan metaforuyla aslında hür ruhlu insanlar anlatılır. Hür ruha sahip olma ise üst insan olma yolundaki en önemli evre olmak durumundadır. Aslan hiç kimseden emir almamalı ve kimsenin koyduğu değer yargılarına göre hayatını şekillendirmemelidir. Çünkü o kendi gerçeğini yaratma potansiyeline sahip olandır. Aslan tüm dayatmalara tüm dogmalara kükreyerek karşı çıkabilir.¹²⁵ Aslan farkındalığı yaşamış olandır. Bu duruma gelmeden önce toplum içerisinde kendisine dayatılan her şeyi kabul etmiş, sorgulamadan, yargılamadan kurallara uymaya çalışmıştır. Zira kişi kurallara uymadığı takdirde gruptan dışlanacaktır. Bu dogmalar insanın iç dünyasını karartacak olanlardır. Aslan benzetmesiyle ortaya koyduğumuz hür insan ise kendi içinde dogmaların ne kadar gereksiz olduğuna dair farkındalık yaşamış olandır.

Hür insan kendini toplumun prangalarından kurtarmıştır fakat henüz değer yaratma konusunda başarılı olamamıştır.¹²⁶ Yeni değerler yaratma sürecinde bu kişi başka bir dönüşüme ihtiyaç duyar. Değerlerin yenisini ortaya koymak demek eskileri unutmak ve her şeye yeniden başlamak demektir. Nietzsche, yeni bir başlangıç içinse bir çocuk ruhuna ihtiyaç duyar. Çocuk aşaması üst insan olma yolundaki son aşamadır. Fakat aşama olarak son olsa da üst insan olmanın ilk hareketidir. Nietzsche'ye göre çocuk masumiyettir ve unutkanlığı temsil eder; zira insan bu sayede temiz bir sayfa açabilir.

Hristiyanlık dininin insani olan bazı duyguların bastırılması gerektiğini öne sürdüğü görülür. Örneğin ihtiras duygusu, intikam duygusu ve bazı tutkular. Kilise bunları kontrol altına almak istemiştir fakat Nietzsche açısından bunlar gayet insani durumlardır. İnsan tüm yönleriyle birlikte ele alınmalıdır. Bu duygular insanı insan yapan şeylerdir. Hristiyanlık dini insana kısıtlamalar getirmiş ve böyle yaparak insanı bu hayattan koparmaya çalışmıştır.¹²⁷ Nietzsche'yi dinden uzaklaştıran bu açıklamalar olmuştur. Çünkü Nietzsche'ye göre insani duyguların kökünü sökmeye çalışmak yaşamın kökünü sökmeye çalışmaktır. İnsanın bir yönünün yüceltilip diğer yönünün aşağılanması oldukça yanlış bir durumdur. İnsan tüm yönleriyle ele alınmalıdır. Aksi durumda üst insana ulaşmak oldukça imkânsız görünmektedir.

¹²⁵ Bayır, a.g.e. , s. 32.

¹²⁶ Fehmi Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi*, s. 123.

¹²⁷ Karaman, a.g.e. , s. 50.

Nietzsche'nin üst insanı filozof, aziz ve sanatçının birleşimi olarak nitelendirilebilir. Üst insan kendi yaşamına ve şahsiyetine adeta bir sanat eseri gibi yaklaştığı için sanatçı; hakikat ve herhangi bir inanca bağlı kalmadan yaşamayı göze aldığı için ise filozof olarak adlandırılabilir. Ona aziz denmesinin sebebi ise nihayetinde üst insana ulaşma yolundaki öz disiplin ve kendini alt edebilme yeteneğidir.¹²⁸ Ona göre “insanda büyük olan şey bir amaç değil bir köprü olmasıdır, insanda sevilebilecek olan şey bir geçiş ve çöküş olmasıdır”.¹²⁹

Yeryüzünün sahibi olarak bilinen üst insan bozulmadan kalabilir. Üst insan olmadan önce insan, kirli bir ırmaktır ve bozulmadan kalabilmesi için deniz olması gereklidir. Kişi deniz olmadan önce içinde tüm kötülükleri barındıran bulanık bir su gibidir. Kirlerden arınması ve saflığa ulaşması için deniz olması gereklidir. Şayet deniz kirlense bile kendini arındırabilme özelliğine sahiptir.¹³⁰ Nietzsche burada denizin kendini arındırabilmesi derken aslında üst insanın tüm değerlerden ve ona zarar veren şeylerden kendini soyutlamasını ifade eder. Diğer insanlar üst insanın berraklığı karşısında büyük bir şaşkınlığa uğrayabilir. Aslında onun gibi olmaya çalışırlar fakat bunu başaramayınca üst insanı hor görürler. Hatta üst insanı şeytan diye nitelendirmeye kadar ileri gidebilirler. Çünkü üst insan kendini diğerlerinden daha üstün görür.

Nietzsche üstün insanla ilgili şunları ileri sürer: “Üstün insanlar şunu öğrenin benden: Kent meydanında kimse inanmıyor üstün insanlara. Ayak takımına söz söylemek istiyorsanız kendiniz bilirsiniz. Ama ayak takımı göz kırpacak, üstün insanlar yoktur; hepimiz eşitiz, Tanrı önünde insan insandır, hepimiz eşitiz.”¹³¹ Fakat Nietzsche'ye göre ayak takımının söz ettiği Tanrı'yı üstün insan öldürmüştür. Bunun yanında üst insan kendisiyle ayak takımını elbette ki eşit görmeyecektir. Çünkü ona göre insan, hayvanla üst insan arasında gerilmiş bir iptir: uçurumun üstüne gerilmiş bir ip. Tehlike ise bu ip üzerinden geçmektir. Geriye bakmakta tehlike vardır, üst insan yolda kalmalıdır ve geriye bakmamalıdır.¹³²

Alelade insanın üst insana duyduğu kin burada kendini gösterir. Öyle ki alelade insan tehlikeyi göze alamayandır. Bu insan, kendinden daha üstün ve cesaretli biri ile karşı karşıya kalınca tüm kinini gösterir. Aslında tüm kını onun gibi olmak isteyip olamamasında yatmaktadır. İnsan kendini aşmadığı takdirde varlığının hiçbir anlamı olmayacaktır. Basit bir hayvandan farksız olarak yaşamını sürdürecektir. Nietzsche'ye göre şimdiye kadar tüm canlılar hep kendilerinden daha öte bir şey yaratmaya gayret

¹²⁸ Bingöl, a.g.e. , s. 41.

¹²⁹ Bataille, *Nietzsche Üzerine*, s. 158.

¹³⁰ Ünal, a.g.e. , s. 145.

¹³¹ Friedrich Nietzsche, *Seçilmiş Düşünceler*, s. 59.

¹³² Friedrich Nietzsche, *Seçilmiş Düşünceler*, s. 45.

ettiler. İnsanın yapması gereken de bu büyük meddin cezri olmaktır.¹³³ Görüldüğü üzere Nietzsche insanlara yeryüzüne sadık kalmaları gerektiğini, yaşanılan dünyadan başka bir dünya uğruna yaşamı inkâr etmemeyi öğütlemiştir. Şayet öteki dünya vaadiyle insanları kandırmaya çalışanlar yalnızca zehir karıştırıcılar olmak durumundadır.

Bu dünyada mutlu olacak insan ise boş vaatlere kanmayan, yüreği ve tini özgür olan insandır. Özgürlüğe ulaşan tinin artık dikkate almak istemediği şey “yapmalısındır”. Çünkü özgür tine sahip insan bunun ötesine geçmeyi başarabilmiştir. Onun ilkesi artık yalnızca “istiyordur”.¹³⁴

Nietzsche’ye göre bir toplumda üst insanların sayısı ne kadar artarsa o toplum daha yaşanılır bir hal alacaktır. Görüldüğü üzere filozofun umut ettiği dünya kendini aşan insanların bulunduğu daha mutlu ve daha anlamlı bir dünyadır. Bununla birlikte Nietzsche üst insan denilebilecek bir insanın henüz var olmadığını da belirtmiştir. Bazı alanlarda hayranlık duyduğu kişiler olmakla birlikte bu kişilerin henüz üst insan mertebesine ulaşmadığını söyleyebiliriz. Büyük İskender, Napolyon, Sezar ve Michelangelo gibi isimler ona göre önemli işler peşinde koşmuş, diğer insanlar üzerinde örnek teşkil edebilecek kişilerdir. Aslında bu insanlar üst insan olma yolunda ilerlemişlerdir. Fakat üst insan tanımına tamamen uyan birinin olduğunu söylemenin hatalı olabileceği düşünülmektedir.

Aslında Nietzsche’nin kendini de üst insan yolunda gördüğü söylenilebilir. Zerdüşt’ü yazarken aslında ilham aldığı kişi kendisi olabilir zira Nietzsche bazı yazılarında kendisinin dünya tarihine geçecek bir canavar olduğunu belirtir.¹³⁵ Bu bağlamda Zerdüşt, onun insanlığa derin bir hediye verdim dediği eseridir.¹³⁶ Zaten Nietzsche çocukluğunun ilk yıllarından itibaren ermiş insan derecesinde olan insanlara merak salmış, onların hayatını merak etmiştir.¹³⁷ Devam eden yıllarda da bu merakı oldukça zirvede olduğundan dolayı üst insan kavramı Nietzsche felsefesinin mihenk taşı haline gelmiştir.

Aslında üst insan, Yunan mitolojisinde yer alan Apollon ve Dionysos tanrılarının birleşimi olarak görülebilir. Apollon üst insanda mevcut kaosun içinde benliğin kararlılığı, Dionysos ise sınırların belirsiz olması ve sürekli genişlemesi olarak açıklanabilir.¹³⁸ Dionysos gerçekten de yaşamda birbiriyle karşıt kavramları bile coşkuyla

¹³³ Friedrich Nietzsche, *İşte Böyle Dedi Zerdüşt*, s. 16.

¹³⁴ Friedrich Nietzsche, *İşte Böyle Dedi Zerdüşt*, s. 31.

¹³⁵ İncir, a.g.e. , s. 12.

¹³⁶ Friedrich Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*, s. 101.

¹³⁷ İncir, a.g.e. , s. 41.

¹³⁸ Bingöl, a.g.e. , s. 135.

olumlayabilendir. Üst insanın en önemli özelliği olan şeyi kendi içinde oldukça fazla barındırdığı görülebilir.

Nietzsche, felsefesinin büyük bir kısmında üst insana olan özlemini vurgulamıştır. İnsan keyfine düşkün olmamalı, tembellik etmemelidir. Zira keyif düşkün olduğu müddetçe yıkılması çok yakın olacaktır.¹³⁹ Nietzsche burada devekuşu örneğini verir, koşma konusunda bir deve kuşu tüm atlardan daha hızlı koşar fakat başının ağırlığıyla kafasını kuma gömmekten başka bir şey yapmaz. Henüz kendini aşmamış insan da aynı bu şekildedir.¹⁴⁰ İnsan mutlu olabilmek ve hayatın anlamına varabilmek için kanatlarını açmalıdır. Kanatlarını açmalı ve uçmayı sevmelidir.¹⁴¹ Yaşadığı her an içinde kendi mevcut durumunu geliştirmek için çabalamalıdır. Zira insanın kendine yaptığı en büyük iyilik kendinden başkasına muhtaç olmamaktır.¹⁴² İnsan ancak böyle davranarak üst insana ulaşma yoluna adım atabilir. Fakat Nietzsche artık yaratıcı ruhun gelmesi gerektiğini de vurgular. Şayet tek kurtarıcı o olmak durumundadır. Bizi büyük tiksintiden, hiççilikten kurtarabilecek olan nihai varlık Tanrısız olan üst insandır.¹⁴³

2.5. Tanrının Ölümü

Nietzsche Tanrı'nın ölüm ilanını Şen Bilim adlı eserinde vermiştir. Birçok insana ürkütücü gelen bu deyim aslında Hristiyan dinine ve ahlakına yönelik bir eleştiri olarak görülebilir.¹⁴⁴ Aslında en nihai varlık olan Tanrı'nın ölümü mevcut tüm değerlerin yok olması, şimdiye kadar körü körüne saplanıp kalınan değerlendirmelerin son bulması anlamına gelir. Zira artık üst insandan öte bir şey yoktur. Fakat elbette ki Tanrı'nın ölümünü ilan etmek ilkin bir Tanrı tanımını kabullenmekle başlayacaktır. Bir Tanrı vardır fakat bu tanımlama da insanın yarattığı bir şeydir. Yeryüzünde olan tüm tanımlamaların insana ait olduğu gibi Tanrı kavramını da insanın bizzat kendisi yaratmıştır.

Burada Tanrı derken anlaşılması gereken şey yalnızca bir yaratıcı olmaktan ziyade insanın şimdiye kadar inandığı tüm değerler ve inançlar olmak durumundadır. İnsanın kendi özüne ulaşır, kendi gerçekliklerini bulması için ise kendi yarattığı Tanrıyı yine kendisi yok etmek durumundadır. Fakat bu durumda akıllara bir soru takılacaktır. İnsan Tanrı'yı kendisi yarattıysa neden kendinden daha üstün bir yerde konumlandırmıştır? Bunun cevabını Nietzsche "baba sevgisi" olarak vermiştir.¹⁴⁵ İnsan kendisinden daha öte bir şeyin varlığından emin olduğu sürece kendini güvende hissedecektir. Nietzsche

¹³⁹ Friedrich Nietzsche, *İşte Böyle Dedi Zerdüşt*, s. 213.

¹⁴⁰ Friedrich Nietzsche, *İşte Böyle Dedi Zerdüşt*, s. 240.

¹⁴¹ Friedrich Nietzsche, *Wagner Olayı*, Çev. Aslı Yarbaş, İzmir: Atlantis Yayınevi, 2015, s. 115.

¹⁴² Friedrich Nietzsche, *Otobiyografik Yazılar ve Notlar*, Çev. M. Sami Türk, İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2019, s. 72.

¹⁴³ Friedrich Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, s.112.

¹⁴⁴ Acar Babat, a.g.e. , s. 54.

¹⁴⁵ Sevinç, a.g.e. , s. 6.

felsefesinde ise bu durum acizlikten ve zavallılıktan başka bir durum değildir. Herhangi bir dine veya Tanrı'ya bağlı kalmak insanın kendi özüne ulaşmak için önünde duran engelden başka bir şey değildir.

Nietzsche'nin Tanrı kavramına yaptığı bu sert eleştiriler bir zamanlar kendisinin de inandığı Hristiyanlık dinine yönelik olmak durumundadır. Çünkü içinde bulunduğu dinin emirlerini insanın gelişimine ters düşen şeyler olarak değerlendirmiştir. Bundan dolayı her zaman Hristiyan dinini oldukça sert bir şekilde eleştiriye tabii tutmuştur. Nietzsche felsefesini tamamen okumadan “Tanrı öldü” deyişiyle karşılaşan bir insanın Nietzsche'yi yanlış anlaması oldukça muhtemeldir. Zira ölümsüz olan Tanrı'nın, en yüce ve en muktedir olan Tanrı'nın ölümü nasıl meydana gelebilir? ¹⁴⁶ O, aslında Tanrı derken kendi yaşadığı çağın düşünme biçimine, Platonculuğa ve Batı metafiziğine karşı çıkar.

Ona göre Hristiyanlık dininde yer alan Tanrı kavramı hasta bir Tanrı'ya karşılık gelmektedir. Bu kavram yeryüzünde yozlaşmaya en layık olan kavramlardan birisi olmak durumundadır. Hristiyanlık Tanrısı insanın yaşamını olumlamak yerine yozlaşmasını tercih eder. Çünkü Hristiyanlık dinine göre yaşanan dünya ve öteki dünya ayrımı yapılmaktadır. Nietzsche ise bu ayrımın tamamen ortadan kalkması gerektiğini her seferinde dile getiren bir yaşam filozofudur. Nietzsche'ye göre önemli olan tek bir andan söz edebiliriz o da yaşanan anın kendisidir.

Oldukça çarpıcı bir söz olan Tanrı'nın ölümü ile modern dünyada geleneksel olarak algılanan tüm değer yargıları çökmüştür. Artık modern insanın geleneksel tüm bağları bağlayıcılık durumunu yitirmiştir ve bu sebepten dolayı birey bir boşluğa düşmüştür.¹⁴⁷ Devamında ise bu değer kaybetme durumu bireyi nihilizme kadar sürükleyecektir. Tanrı'nın ölümü yani geleneksel olan her şeyin tamamen ortadan kalkmasının insan hayatı için çok önemli olduğu şüphe götürmez bir durumdur. Fakat daha önemlisi ise Tanrı'nın ölümünden sonra ortaya çıkacak olan anlamsızlık halidir.

Zerdüş'te “Öldü bütün Tanrılar: Şimdi bizler üstün insanın yaşamasını istiyoruz” der.¹⁴⁸ Nietzsche'ye göre mutlaka bir Tanrı kavramından söz edilecekse o Tanrı yalnızca zihinlerde bir istenç olarak kalmalı. Çünkü insan kendi anlamından başka bir şeye bu kadar önem vermemelidir. Mutlaka bir Tanrı yaratmak isterse bu insanın sadece baba sevgisinden kaynaklanacaktır. Fakat bu istenç daha öteye gitmemelidir. Artık Tanrı ölmüştür ve insan Tanrı'yı öldürdüğünden bu yana yeniden dirilmiştir.¹⁴⁹ Şöyle ki insan Tanrı'yı öldürerek efendinin kendisi olmuştur. Artık tüm değerlerin yeniden

¹⁴⁶ Bingöl, a.g.e. , s. 19.

¹⁴⁷ Bingöl, a.g.e. , s. 22.

¹⁴⁸ Friedrich Nietzsche, *İşte Böyle Dedi Zerdüş*, s. 98.

¹⁴⁹ Friedrich Nietzsche, *İşte Böyle Dedi Zerdüş*, s. 351.

değerlendirilmesi zamanı gelmiştir. İnsan Tanrı'nın ölümünü ilan ettikten sonra bir hiçlik durumuna düşecek fakat bu krizi fırsata çevirecektir. Modern insan kendisini nihilizmin içinde bulacaktır fakat bu krizden çıkmasını da bilecektir.

Fakat burada adı geçecek olan kavram yine güç istenci olmak durumundadır. Şayet Tanrı'nın ölümünden sonra içine düşülen nihilizm durumu insanlar için bir fırsat olarak değerlendirilebilir. Fakat burada bahsedilenin tüm insanlık olmadığı durumu aşikârdır. Güç istenci yoğunluğu yüksek olan insanın içine düştüğü hiçlik durumunu kendisi için bir fırsata çevirebilecekken, sürü insanı ise olduğu durumdan daha kötüye gidecektir.

3. NIETZSCHE AHLAKI

3.1. Nietzsche'de Ahlak Eleştirisi

Ahlak kavramı köken olarak hulk kavramına karşılık gelir. Arapça hulk genel olarak yaratma anlamında kullanılır. Yaratma veyahut yaratılanla ahlak arasında bir ilişki kurulduğunda insanın yaratılış özelliklerinin, yaratılışa bağlı huylarının evvelden beri yerleşmiş olduğu sonucu çıkar.¹⁵⁰

Genel itibariyle ahlak, toplum tarafından belirlenen iyi ve kötü kavramlarına bağlı olarak insanın uyması gereken toplumsal değerler olarak ifade edilir. Bu minvalde insanın kendini kötülükten uzak tutması ve iyi olana yönelmesi ahlaki olarak değerlendirilir. Bu haliyle bakıldığında ahlak kavramı eleştiriye açık bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Felsefe tarihinde de birçok filozof bu kavrama dair farklı görüşler geliştirmiştir. Örneğin Sokrates ahlak kavramını insanın bilgili olmasıyla bağdaştırmıştır. Ona göre insan özü itibariyle iyi bir varlık olarak değerlendirilmelidir. İnsanın kötülük yapması veyahut ahlaka aykırı davranışlarda bulunması onun bilgisizliğinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla o, ahlaklı bir yaşam sürmek için kişinin bilgi sahibi olması gerektiğini vurgular.

“İnsan her şeyin ölçüsüdür” sözünü kendisine kılavuz edinen Protogoras'a göre ise bireyin kendisi iyi ve kötü kavramlarını belirleyebilir. Dolayısıyla ahlaki kavramlar öznel olmak durumundadır. Fakat bu deyim bencillik anlamında kişinin her istediğini yapabilmesi olarak algılanmamalıdır. Burada bahsedilen göreceli olma durumu yapılan bir eylemin mevcut şartlara bağlı olarak sonuçlarının değişebileceğidir. Anlaşılacağı üzere Sokrates ahlakı sofistlerin ahlakıyla uyuşmamaktadır. Zira Sokrates'e göre iyi, kötü, ahlak kavramları göreceli değildir, öğretilir nitelikte olan unsurlardır. Şöyle ki insanın hayatına erdemli şekilde devam edebilmesi için elzem olan şey bilgidir. Bu bağlamda ahlak tek bir şekilde anlaşılacak bir fenomen değildir.

Yaşadığı çağda birçok konuyu eleştiri yağmuruna tutan Nietzsche'nin ahlak kavramını da eleştirdiği görülür. Nietzsche'ye göre ahlak ve ahlak kavramına bağlı olan her şey yeniden değerlendirmeye tabii tutulmalıdır. Onun ahlak ile ilgili görüşlerinin yaygın görüşlerden farklı olduğunu söylenebilir. Hayatının ilk yıllarında o da birçok filozof gibi bulunduğu toplumun değerlerinden etkilenmiştir. Yaşamının sonraki

¹⁵⁰ Suat Koca, “Ahlak Kavramı Üzerine Etimolojik ve Semantik Bir Araştırma”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 57:2, 2016, s.127.

yıllarında ise bu görüşleri değişmiş ve kendisini ahlakdışı olarak tanımlamıştır. Çünkü Nietzsche'ye göre ahlak değerlerinin eleştiriye tabii tutulması zaruri bir şeydir. Ahlaki değerlerin kendi değerlerini sorgularken ilk olarak bu değerlerin ortaya çıktığı zamanın koşulları, ortamın bilgisi sorgulanmalıdır.¹⁵¹ Zira şimdiye kadar hiçbir eleştiriye tabii tutulmamış ve doğruluğundan şüphe duyulmamış kavramlardan ne kadar emin olabiliriz? Bu değerler bizi topluma bağlarken kendimizden uzaklaştırmaz mı? Nitekim mevcut ahlaki değerlendirmeleri benimseyen insan kendini güvende ve rahat hisseder fakat bir o kadar da kendi özünü yitirmiş olur.

İnsan doğası itibariyle topluluk içinde hayatını idame ettiren bir varlıktır. Aslında ahlakın kaynağında insanın bu özelliği yatmaktadır. Nietzsche'ye göre fizyolojik olarak bir toplum içinde yaşamaya meyilli olan insan saldırgan bir yapıya sahiptir.¹⁵² Birlikte bir yaşam sürebilmek için bu saldırgan yanın kontrol altına alınması gerekir. Nietzsche ahlakın tam bu noktada gerekli olduğu düşünür. Şayet ona göre ahlak, insanın hayvani yanını evcilleştirme özelliğine sahiptir. Nietzsche'nin ahlakın bu yönünü kabul ettiği görülür. Bu durumda insanın arzularının çok güçlü olduğunu hatta bazen arzular yüzünden insanların birbirlerini parçalamak istediklerini söyler. Ama burada kişiyi frenleyen topluluk duygusu olur. Nietzsche'ye göre bu durum tam olarak bir ahlak tanımıdır.¹⁵³

İnsanın kendi özünü yitirmesine sebep olan şey Nietzsche'ye göre Hristiyan ahlakıdır. Hristiyan ahlakı insanları iyi kötü kavramlarına bağımlı kılarak tek tip insan yaratmaya çalışır. Öteki dünya tasavvuru insanı yaşadığı andan uzaklaştırarak insanın hayatını yaşamasına engel oluşturur. Bu bağlamda Nietzsche'nin ahlaktan kastettiğinin Hristiyan ahlakı olduğu anlaşılır. Dolayısıyla insan kendi ahlaki sistemini kendisi yaratmalıdır. Sürü ahlakından, tek tip insan olmaktan kurtulabilmek için ahlaki değerlerin yeniden değerlendirmesini yapmalıdır. Zira ancak bu şekilde tekrar kendi özüne dönecektir. Hristiyanlık dininin iddia ettiğinin tam aksine doğa immoral bir nitelik taşır. Nietzsche'nin oluş felsefesinin gerektirdiği gibi ne kendinde varlık, ne de kendinde gerçeklik gibi tanımlar vardır. Hatta ahlaki olgu olarak nitelendirilebilecek şeyler de yoktur.¹⁵⁴ Nietzsche'ye göre hem ahlaki hem de dinsel olan tüm yargılar olmayan gerçekliklere dayanan şeylerdir. Dolayısıyla ahlak yalnızca bazı fenomenlerin yorumları olmak durumundadır. Ahlak alanında yer alan tüm şeyler yalnızca bir oluşum ürününden ibarettir, yani her an değişebilir, sabit nitelikte değildir.¹⁵⁵

¹⁵¹ Friedrich Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne*, s. 33.

¹⁵² Bingöl, a.g.e. , s. 58.

¹⁵⁴ Kasım Küçükalp, *Nietzsche ve Postmodernizm*, s. 24.

¹⁵⁵ Friedrich Nietzsche, *İnsanca Pek İnsanca*, s. 79.

Nietzsche'ye göre insanlar genelde iyi şeyler eyler. Nietzsche, *İnsanca Pek İnsanca* adlı eserinde insan ve doğa arasında bir ilişkilendirme yaparak bazı çıkarımlarda bulunur. Ona göre doğa bize bir fırtına gönderdiğinde veya bizi ıslattığında doğaya herhangi bir suçlamada bulunmuyoruz, onu ahlaksız olmakla suçlamıyoruz. Peki, doğaya bu şekilde davranıyorsak neden ahlaksız olarak nitelendirilen davranışlar karşısında insanlara kızıyoruz? Çünkü insan ve doğa karşılaştırması yaptığımızda insanın özgür bir iradeye sahip olduğunu fakat doğada böyle bir irade bulunmadığı çıkarımına varırız. Doğada var olan şeyin tam olarak zorunluluk durumu olduğunu düşünürüz. Oysa Nietzsche açısından doğa ve insan arasında yapılan bu ayırım oldukça yanlıştır.¹⁵⁶ Çünkü Nietzsche'ye göre mevcut her ahlak meşru müdafaa durumunda kasten zarar vermeyi bile kabul eder. İnsan doğası itibariyle hazza yönelen ve acıdan kaçan bir varlıktır. Herhangi bir durumda insan kötülük yapıyorsa bu tamamen kendini koruma amacıyladır.

Nietzsche'nin ahlak eleştirisinin bu denli katı olmasının sebeplerinden biri de bedenın aşağılanması olmuştur. Hristiyan felsefesi öteki dünya tanımlamasıyla insanları bedenın arzu ve isteklerinden uzaklaştırmış, insana iyi gelen şeyleri günah olarak nitelendirmiştir. Dolayısıyla Nietzsche aslında bir bütün olarak Batı metafiziğini eleştiriye tabii tutmuştur. Batı metafiziği, insanı gerek kültürel olsun gerek ahlaki olsun yaşanan dünyaya yabancı kılmıştır. Bu sebepten dolayı Nietzsche, hayati içgüdülere karşı olmaları hasebiyle ahlak tanımlamalarını doğa karşıtı ahlaklar olarak nitelendirmiştir.¹⁵⁷

Nietzsche'nin Tanrı'nın ölümünü ilan etmesi de ahlakla ilişkilidir. Ahlaki dünya düzeninin mantığı, geriye doğru gidildiğinde Tanrı kavramına dayanmaktadır. İnsanın Tanrı'nın isteklerine boyun eğmesi, Hristiyan dininin isteklerine göre yaşamını sürdürmesi Tanrı'ya bağlılığından gelmektedir. Oysa insan ahlaka bağımlı olduğu sürece kendi özüne yabancılaşma durumuyla karşı karşıya gelecektir. Bu tarz bir insanın ise kendini aşip üst insana ulaşması oldukça zor bir durumdur. Bundan dolayı insan neyi yapıp neyi yapmayacağına yalnızca kendisi karar vermelidir. İnsan, Hristiyanlık dinine bağımlı olmaktan kendini kurtarmalıdır. Öyle ki Hristiyan ahlakı kişinin hayatını yaşamasında engel teşkil eden bir şeydir. Nietzsche'ye göre kendileri sayesinde yaşamın ve büyümenin var olduğu tüm güçler ahlakın yasaklaması altında yer almaktadır. Ahlakın insanlara emrettiği şey yaşamı inkâr etmektir. O halde kişi yaşamını kurtarmak için ahlakı ve ahlaka dair şeyleri yıkıma uğratmalıdır.¹⁵⁸

¹⁵⁶ Friedrich Nietzsche, *İnsanca Pek İnsanca*, s. 73.

¹⁵⁷ Kasım Küçükalp, *Nietzsche ve Postmodernizm*, s. 75.

¹⁵⁸ Jacques Derrida, *Nietzsche'nin Şöleni*, Çev. Ali Utku- Mukadder Erkan, İstanbul: Otonom Yayıncılık, s. 199.

Nietzsche ahlakın yıkılması gerektiğini ancak bu şekilde kişinin hayatına mutlu bir şekilde devam edeceğini belirten bir filozof olmuştur. Nitekim toplum içinde yer etmiş ahlakla ilgili olan her şey ahlakdışı olmak durumundadır. Özgürlüğün önünde engel olarak duran ahlakın bir an önce yıkıma uğratılması gerekir. Ona göre ahlakla ilgili olan her şey insanın yapısına aykırı olmak durumundadır; çünkü onun antropolojik temelleri eksiktir.¹⁵⁹

Nietzsche kendisinin en önemli yanının ahlakın maskesini düşürmesi olduğunu dile getirir. Ona göre ahlak kavramına tabi olmaması ve bunun yanında ahlakı eleştiri odaklı ele alması kendisini diğer insanlardan ayırır.

Nietzsche ahlak konusunda perspektivizmden bahseder. Nietzsche'ye göre her insan birbirinden oldukça farklı konumdadır. Bu farklılık durumu ise bireyin değerleri ve ilgilerinden kaynaklanabilir. Dolayısıyla birey kendi değerleri, ilgileri ve özellikleri itibarıyla ahlaki tanımlamalar ortaya atabilir. Yarattığı bu ahlaki tanımlamalara kendine özgü gerekçeler ortaya koyabilir. Fakat burada bireyin dikkat etmesi gereken nokta kendi ahlaki gerçekliklerinin yalnızca kendisine ait olduğudur. Bu kişi filozof olsa da bir din adamı olsa da veyahut sıradan bir insan olsa bile kendi ahlaki doğrularını diğer insanlara dayatma eğiliminde bulunmamalıdır.

Nietzsche'ye göre Hristiyan ahlakı da aynı Sokrates ahlakı gibi bir yanlış anlamadan ibarettir.¹⁶⁰ Zira Sokrates ve Platon gibi hakikat peşinde olan düşünürlere göre hakikat yaşam değildir. Hakikat ölümdür.¹⁶¹ Kendilerini iyileşme ahlakı olarak niteleyen tüm bu ahlaklar yaşamın ve dolayısıyla insanın yapısını bozmaktan başka işlevi olmayan şeylerdir. Çünkü bu ahlakların ortak yanı dünyayı hakiki ve görünüş olmak üzere ikiye ayırmaktır. Bu ayırım ise Nietzsche felsefesinde yalnızca dekadansın bir telkini olmak durumundadır. Bu ayırımla insan yaşamı çöküşe sürüklenmektedir.¹⁶² Nietzsche'nin bu konuda filozoflardan istediği tek şey kendilerini ahlakın ötesine koymaları olmuştur. Nietzsche'nin deyimiyile filozof kendini iyinin ve kötünün ötesinde konumlandırmayı başarabilendir. Zira ahlaksal olan hakikatler yoktur. Bunlar bir yanılsamadan ibarettir. Geçmişten şimdiye kadar bize ahlaksal olarak dayatılan tüm şeyler Nietzsche'ye göre ahlakdışı olmak durumundadır. Ahlak, bireyi mutlu edecek, onun kendisini aşmasına yardım edecek bir şey olsaydı herkesin ortak noktası olmazdı. Çünkü insana yararlı olacak bir şey herkes için geçerli olamaz. Bu sadece kişiye özgü olmalıdır. Topluma geçmişten beri öğretilen ahlaka dair tüm şeyler insanın gelişiminin önündeki en büyük engeldir.

¹⁵⁹ Kuçuradi, a.g.e. , s. 18.

¹⁶⁰ Friedrich Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*, s. 17.

¹⁶¹ Leo Strauss, *Nietzsche: İyinin ve Kötünün Ötesinde*, İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2018, s. 74.

¹⁶² Friedrich Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*, s. 24.

Bugüne dek kendini ahlak olarak konumlandıran her şey Nietzsche'ye göre aldatmacadır. Ahlakta tam olarak ahlak sorununun kendisi eksikti.¹⁶³ Böyle bir ahlaka itimat etmek ise yaşamımızın en büyük hatası olacaktır.

3.2. Köle Ahlakı

Kişinin ahlakını belirleyen şeylerden biri şüphesiz içinde bulunduğu çevredir. Fakat bulunduğu çevreden kendini soyutlamayı başarıp kendine özgü ahlaki değerlendirmeler yaratabilen biri olmak elbette mümkündür. Aslında bu tamamen kişinin güç istencine bağlı olarak değişen bir durumdur. Kişinin güç istencine bağlı olarak yaşanan dünya daha değerli bir hale gelebilir ya da tam aksine güç istencinin zayıflığına bağlı olarak kişinin yaşamı oldukça kötü bir hal alabilir. Nietzsche bu değerlendirmelere bağlı olarak köle ahlakı ve efendi ahlakı olmak üzere iki tip ahlaktan söz eder. Nietzsche'ye göre yaşanan dünya içerisinde köle olarak yaşamayı tercih etmektense ölmek ya da sakat kalmak daha onurlu bir şey olacaktır.¹⁶⁴

Nietzsche'nin felsefesinde bahsettiği köle ahlakı ya da diğer bir deyişle sürü ahlakı olarak adlandırılan ahlak tipi çoğunluğun tabii olduğu değerler olmak durumundadır. Köle ahlakı bireye yalnızca birey olduğu için değer vermez. Köle ahlakı bireyi yalnızca sürünün bir fonksiyonu olarak değerlendirir ve dolayısıyla bireye sadece sürünün bir fonksiyonu olarak değer atfedilir.¹⁶⁵ Nietzsche'ye göre birey kendini topluma kabul ettirebilmek için bazı duygularını köreltmektedir. Bunlar tutku, ihtiras, saldırganlık tarzı duygulardır. Bireyin bu girişimi topluluk içgüdüsünün bireyselliğin önüne geçmesine neden olur ve topluluk duygusu daha baskın bir hale gelir. Bunun sonucunda bireyin kendine yabancılaşması olgusu ortaya çıkar.

Ahlak konusunda Nietzsche Spinoza'ya yakın durur. Ahlakın temel kavramları olan iyi ve kötü kavramları da Spinoza felsefesinde belirsizdir. Spinoza bu kavramların tam olarak ne anlama geldiğini dahi bilmediğini söylemektedir.¹⁶⁶ Nietzsche ise iyi kötü kavramlarına tabi olmamakla birlikte bu kavramların kaynağının uhrevi sebepler değil bizzat insanın kendisi olduğunu söyler. İonna Kuçuradi ise Nietzsche'nin iki tip ahlak değerlendirmesinden köle ahlakının dini bir değerlendirmeye, efendi ahlakının ise modern bir değerlendirmeye karşılık geldiğini düşünmektedir. Bunlara karşılık Nietzsche, insanın iyi ve kötü kavramlarını aşması gerektiğini ve bu bağlamda kendi özüne dönmesi gerektiğini her seferinde vurgular.

¹⁶³ Friedrich Nietzsche, *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, Çev. Arzu Yarbaş, İzmir, 2007, 126.

¹⁶⁴ Bataille, *Nietzsche Üzerine*, s. 12.

¹⁶⁵ Fehmi Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi*, s. 24.

¹⁶⁶ Cemal Bali Akal, *Nietzsche Spinoza'yı Nasıl Okudu*, *Cogito: Nietzsche Kayıp Bir Kıta*, 25, 2001, s.170.

Nietzsche'nin aslında arzuladığı şey ahlakın kuşattığı çevre içerisinde yabancı olan ve çelişkili görünen şeyleri aramaktır.¹⁶⁷ Ahlakı hayatının merkezine koymuş kişiler Nietzsche'ye göre gerçekliği göz ardı edenlerdir. Bunun yanında insanlar arasındaki farklılığı göz önüne almayıp tek tip insan modeli yaratan bu kişiler bedeni aşağılamaları nedeniyle bireye özünü kaybettirirler. Oysa Nietzsche'de insan tüm özellikleri itibariyle düşünülmelidir. Köle ahlakında tüm insanlar için geçerli olan bir hakikat anlayışından bahsedilir. Nietzsche felsefesinde ise hakikat kişinin kendisine özgü olmalıdır. Dolayısıyla mutlak hakikatten bahsetmek hatalı olacaktır.¹⁶⁸ Köle ahlakını benimseyen bir insan nihayetinde Nietzsche felsefesinin amacı olan üst insana ulaşamayacaktır. Bundan dolayı Nietzsche, ahlakı ve türlerini üst insana giden yolda engel olarak değerlendirir.

Köle ahlakında bireyin maruz kaldığı şeyler genel olarak yapmalısın, etmelisin gibi kişinin eylemlerini sınırlayan durumlardır. Bu insan realiteyi kendi gözleriyle göremeyendir. Dolayısıyla kendi hayatında pasif konumda olmalıdır. Köle ahlakına tabi olan insan kendini rahat hisseder, hayatına pasif konumda devam ettiği için şimdiye kadar var olmuş ahlaki değerlendirmeleri olduğu gibi kabul eder. Sorgulamak ve düşünmek bir yana bu değerlendirmelere kendini o kadar ait hisseder ki bir zaman sonra özünü kaybeder. Her konuda tembelliğe alışmış olan bu insanı aslında ahlaka tabi olmaya zorlayan şeyin komşu sevgisi olduğu söylenebilir. Zira birey burada diğerleri tarafından dışlanmaktan ve hor görülmekten o kadar korkar ki kendisine uymadığı halde birçok ahlaki kuralı benimsemek zorunda kalır. Sürü içinde köle ahlakına tabii olan kimse diğerleri tarafından onaylanır ve sürünün bir parçası olur. Böylece birey aidiyet duygusu ile tatmin olup yaşamına iyi bir şekilde devam ettiği fikrine kapılır. Yeryüzünün manası olan ve üst insan olma yolunda ilerleyen kişinin ise topluma kendini kabul ettirme gibi bir gayesi yoktur. Zira o yalnız olmaktan korkmayandır.

Köle, kendisi gibi olmayana iyi gözle bakmaz. Güçlü olanın sahip olduğu erdemlere kötümser bir şekilde yaklaşır. Çünkü efendi ahlakının tam tersi olarak köle ahlakı kendisinden farklı olan şeylere hayır der. Bunun yanında köle ahlakı içinde bulunduğu dünyaya düşmanca bir tutum sergiler.¹⁶⁹ Bu tutumu sergilemesi aslında muhtemel olmalıdır. Köle ahlakına tabi olan insan yetiştiği ortam itibariyle bu dünyaya yabancı olmanın doğru olduğu düşüncesiyle büyütülmüştür. Öteki dünya hakikati doğrultusunda bu dünyaya ve bedene duyulan tüm istekler ve hevesler geri planda tutulmalıdır. Fakat Nietzsche'ye göre sürünün koyduğu kurallarla hayatına devam eden bu insan tipi ve tabi olduğu ahlak kişinin kendi hakikatini gerçekleşmesine engel olmalıdır.

¹⁶⁷ Elif Daldeniz, "Zerdüşt: Tiksinti Duymayan İnsan", *Cogito: Nietzsche Kayıp Bir Kıta*, 25, 2001, s. 258.

¹⁶⁸ Oruç Aruoba, "Nietzsche'yi Anlamak", *Cogito: Nietzsche Kayıp Bir Kıta*, 25, 2001, s. 268.

¹⁶⁹ Keith Ansell-Pearson, *Kusursuz Nihilist*, s. 167.

Nietzsche bu noktada çözüm olarak kişinin kendini alt etmesi gerektiğini vurgular. Kişi bağımlı olduğu ahlaktan ve sürüden kendini bir ana önce kurtarmalıdır. Aslında Nietzsche Hristiyanlık ahlakının kendi kendini alt edeceğini dile getirir. Bu bağlamda kişinin kendini alt etmesi doğal bir nosyon olarak algılanabilir. Köle ahlakının karşısına yaşamı destekleme argümanı yerleştirilmeli ve bu desteklenmelidir.¹⁷⁰ Nietzsche'ye göre insanın kendi varoluşu için yapabileceği en yüce şey kendine karşı koşulsuz sevgi, saygı ve özgürlük olmalıdır.

Köle ahlakına bağımlı olan insan sahip olduğu içgüdüleri göz ardı ederek kendini yanlış bir yola sürükler. Zira bu insan kendi için zararlı olan seçeneği tercih eder ve sonuç olarak yozlaşmaya doğru ilerler. Bu bağlamda Nietzsche açısından tanrısal inayet, tanrısal akıl, tanrısal erek gibi kavramlar ahlakdışı olanlardır.¹⁷¹

Köle ahlakını hayatının merkezine yerleştiren insanlar sürü tarafından belirlenen iyi kötü kavramlarıyla yaşamlarını idame ettirirler. Nietzsche'nin adlandırdığı şekliyle köle insanlar yani ahlaka tabi olanlar sosyal çevre içerisinde şiddetten, tutkularından kendini uzak tutan, intikamı Tanrı'ya bırakan, kısaca yaşanan dünyadan pek bir beklentisi olmayan insanlardır. Fakat Nietzsche'nin ele aldığı şekliyle toplumda ahlaki anlamda iyi ve kötü olarak belirlenen şeyler etik olarak iyi ve kötü değildir. Zira dini dogmaların belirlediği şekliyle ahlaki iyi ve kötü olumlayarak değil yadsıyarak ortaya çıkar.¹⁷² Nietzsche ise bireyin kendini alt etmesi için hayatı tüm yönleriyle olumlamak gerektiğini dile getirmiştir. Bu yönüyle ahlakın insan iradesinden ve isteklerinden tam bir yüz çevirme olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.¹⁷³ Görüldüğü üzere Nietzsche'nin ahlak felsefesinde ana ilke mutlak ahlaki ilkelerin var olmadığı gerçeğidir. Mevcut olan tüm değer biçmeler ve dogmalar ortadan kalkmalıdır.¹⁷⁴

Sürü insan tipi kendini gerçekleştirme konusunda yetersiz kaldığı için sürüyü yüceltir ve tabi olduğu ahlak sisteminin en iyi, en doğru olduğunu düşünür. Köle ahlakı için yararlı olan iyidir.¹⁷⁵ Nitekim bu insan toplum içinde kendini güvende hisseder ve bu durumun kendisi için oldukça yararlı olduğunu düşünür. O halde köle ahlakının pragmatist bir ahlak türü olduğunu söylenebilir. Köle ahlakını benimseyen kişi kendi zayıflığı sebebiyle güçlü olanın erdemlerine alışık değildir. Bundan dolayı da aslında sürüde yer alan kişi, güçlü olanın da kendisi gibi olmasını ister. Zira köle ahlakına tabi

¹⁷⁰ Keith Ansell-Pearson, *Kusursuz Nihilist*, s. 180.

¹⁷¹ Deleuze, *Nietzsche ve Felsefe*, s. 129

¹⁷² Deleuze, *Nietzsche ve Felsefe*, s. 158.

¹⁷³ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 25.

¹⁷⁴ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 147.

¹⁷⁵ Bayır, a.g.e., s. 28.

olan kimseye göre vasat olan en değerli olandır. Fakat Nietzsche'ye göre alelade insanın benimsediği bu vasatlık hali yaşamın değerini azaltandır, hatta değeri yok edendir.

Nietzsche, köle ahlakına sahip kimselerde hınç duygusunun baskın geldiğini de belirtir. Şöyle ki Nietzsche' de hınç kavramı hayatın anlamı olan güzellik, zenginlik, eğlence, cömertlik gibi duyguların niteliklerinin kötülük niteliklerine dönüştürüldüğü ve insanın kendini sınırlandırması ile ortaya çıkan bir kavramdır. İçgüdülerin bastırılması insanın özünü değiştirir. Dolayısıyla bu kavram kendisini Hristiyan ahlakında gösterir.¹⁷⁶

3.3. Efendi Ahlakı

Nietzsche felsefesinde efendi ahlakı ya da soylu ahlakı olarak bilinen ahlak tipi değer yaratanın kendisinin var ettiği ahlaktır. Efendi ahlakını benimseyen insan, diğerleri tarafından onaylanmayı beklemeyendir. Zira kişi kendini mevcut ahlaki değerlerden ve toplumsal belirlenimlerden soyutlamayı başarabilmiştir. Efendi ahlakını yaratabilen insan, diğer ahlaki belirlenimlerin kendisini olumsuz etkilediğini fark edebilir. Varoluş itibarıyla bu ahlak tipi şimdiye kadar mevcut olmuş tüm ahlaklardan farklıdır. Ortak değerlerden uzak kalan, mutlak ahlaki yargıların var olmadığını öne süren bu ahlak çeşidi Nietzsche'ye göre kendi değerini kendisini yücelten bir ahlak türüdür.¹⁷⁷ Efendi ahlakına sahip olan insanlar köle ahlakına tabi kişilere karşı bir acıma duygusu hissederler. Zira köle ahlakına tabi olan kişileri aciz ve zavallı bireyler olarak görürler. Aciz olmalarının sebebi ise değerlerini başkalarının belirliyor olmasıdır. Soylu insana göre birey kendi değerini kendisi yaratmalıdır.

Efendi ahlakına sahip kişiler yüksek yaradılışlı olarak değerlendirilebilir. Bu insanlar bedeninin isteklerini veya duygularını göz ardı etmezler. Nietzsche üst insana giden yolda bireyin tam olarak bu şekilde davranması gerektiğini söyler. Soylu insan kendi başına değerli olduğu için dinsel ve ahlaki tüm dogmaları reddeder. Toplumun şimdiye kadar insanlara dikte ettiği katı kurallara karşı çıkar. Efendi olarak nitelendirilmesinin sebebi tam olarak bundandır. Kişi burada kendi hayatının efendisidir. Köle ahlakında ise birey kendi hayatında edilgin bir haldedir. Tüm yapıp etmelerini toplumun ahlaki değerlerine göre şekillendiren sürü insanının bir süre sonra kendi yaşamında yabancı hale geldiği görülür. Efendi ahlakında yaşamı olumlama ilkesi temel alınır. Köle ahlakında ise kişi cesaret sahibi olmadığından ötürü hayır der. Hayatı olumluyan temel ilkelere hayır diyerek toplumdaki çürümüş, yozlaşmış değerlere evet der.

¹⁷⁶ İncir, a.g.e. , s. 64.

¹⁷⁷ Sevinç, a.g.e. , s. 28.

Nietzsche, efendi ahlakı tanımlamasından dolayı bazı zamanlar boş biçimcilikle suçlanmıştır. Fakat gözden kaçan kısım Nietzsche'nin belli bir davranış kümesi oluşturmak isteği gibi bir düşüncesinin olmayışıdır.¹⁷⁸ Nietzsche'nin burada ortaya koymak istediği şey bir karakter üslubu olmak durumundadır. Efendi ahlakı gibi bir ahlak çeşidinin var olmasının kolay olmadığı söylenebilir. Zira bireyin kendini toplumdan soyutlayarak, bütün değerleri reddederek kendine yeni ahlak sistemi kurması pek kolay olmayacaktır. Nietzsche felsefesinde bu durumun kolay olmaması üst insanı en değerli kılan şeydir. Fakat gerçek hayatın muhtevası göz önüne alındığında Nietzsche'nin ahlak tiplmelerinin eleştiriye ve tartışmalara açık olduğu söylenebilir.

Nietzsche'nin efendi ahlakı ve köle ahlakında ortaya koyduğu durum insanların güç istemine bağlı olarak farklı ahlak tiplmelerine karşılık gelir. Burada bahsi geçen yüksek değer olarak efendi ahlakına tabi kişiler kendilerini diğerleri üzerinde tahakküm kurabilenler olarak görür. Efendi olanlar yaşamın kabına sığmayan bir güç istenciyle var olur.¹⁷⁹ Bunun aksine köle olanlar ise yaşamlarını hınç duygusu ile geçirirler.

Nietzsche'ye göre insan değer yaratmanın kendisi olduğundan dolayı hayatın değeri de bireye bağlı olmak durumundadır. Bu şekilde ele aldığımızda bazı hayatlar kötü ve alelade olarak nitelendirilirken bazı hayatlar ise görkemli bir haldedir. Bu durumu belirleyen şey ise nihayetinde insanın değer verebilmesiyle ilişkilidir. Fakat Nietzsche'ye göre insanların çoğunluğu kendisinin değer yaratıcı olduğunu unutup şimdiye kadar var olmuş değerlere bağımlı kalırlar.¹⁸⁰ Şimdiye kadar devrıldıkları mevcut değerleri de olduğu gibi aktarırlar.

Öyle ki yaşanan hayat süresince insanın kendine yapacağı en büyük iyilik her durumda yalnızca kendisine bağımlı olmaktır. Her yazısında atıf yaptığı üst insana giden yol ancak bu durumda gerçek bir duruma dönüşecektir. Nietzsche yazılarında henüz üst insanın var olmadığını da dile getirmiştir. Henüz var olmayan derken kastedilen şey elbette ki bu sözlerin metaforik olduğu değildir. Nietzsche en nihayetinde üst insan türünün yaratılabileceğini umuyordu.¹⁸¹ O halde köle olmaktan kurtulmak ve üst insana giden yolda ilerlemek için yaşama istencini olumsuzlayan her şeye karşı çıkılmalıdır. Görüldüğü üzere Nietzsche felsefesinde ele alındığı şekliyle ahlak, hem Nietzsche'nin yanında Schopenhauer'ın da tanımladığı gibi yalnızca yaşama istencini olumsuzlamak üzerine kurulmuş dekadans içgüdüsünden başka bir şey değildir.¹⁸²

¹⁷⁸ Keith Ansell-Pearson, *Kusursuz Nihilist*, s. 171.

¹⁷⁹ Keith Ansell-Pearson, *Kusursuz Nihilist*, s. 166.

¹⁸⁰ Alexander Nehamas, *Nietzsche Edebiyat Olarak Hayat*, s. 202.

¹⁸¹ Malcolm Bull, *Anti Nietzsche*, s. 66.

¹⁸² Friedrich Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*, s. 31.

3.4. Decadence

İnsan, doğadaki varlığını devam ettirebilmek amacıyla yüzlerce yıldan beri bir topluluk halinde yaşayan bir varlıktır. Bireyin topluluğa tabii olmasının bazen yalnızlık korkusuyla bazen sosyal bir yaşamı istemesiyle bazen de güvenli bir yaşamı arzulanmasıyla ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Çeşitli sebeplerden ötürü kendini sosyal bir kurumun içinde var eden insan belirli kurallara uymak ve dolayısıyla edimlerini topluluğun kurallarına göre oluşturmak mecburiyetindedir. Topluluğun huzuru için insanı belirli kalıplara sokmak isteyenler ise tek tip insan oluşturma niyetindedir. Nietzsche'ye göre bu kimseler sürünün başındaki çobanlar olarak nitelendirilebilir. Çoban denilen bu kimseler belirli ahlaki dogmalarla insanları kurallara uymaya zorlar. Ahlaki kuralların kaynağı ise bazen Hristiyanlık dini bazen ise toplumun belirlediği değerler olmak durumundadır. Mevcut belirlenimlerle çobanlar, sürüdekilere komşu sevgisini aşlamak isterler. Hristiyanlık dini itibariyle komşu sevgisi, bireyin kendinden önce başkalarını göz önünde tutmasını ister. “Komşunu sev” ilkesiyle birey yapıp etmelerini kendi değerlendirmeleriyle değil toplumun mevcut ahlaki kurallarına göre şekillendirmelidir. Nietzsche'nin oldukça sert eleştirilere tabi tuttuğu bu ilke nihayetinde bireyin özünü kaybetmesine sebebiyet verecektir. Fakat Nietzsche'ye göre toplumda şimdiye kadar var olmuş çoğu belirlenimler ve dogmalar artık yıkılmalıdır. Zira bu değerler yıkılmadığı sürece toplumu bekleyen şey oldukça güçlü bir yıkımdan başka bir şey değildir. Toplumda yer alan mevcut belirlenimleri ortaya çıkaran kimseler yani sürünün başındaki çobanlar yarattıkları sistemin içine insanın özünü almamışlardır. İnsan bedenini geri planda bırakıp ahlaki sistemleri ön plana çıkarmışlardır. Nietzsche'ye göre bu sistemleri belirleyen kişiler gerçeklikten oldukça uzaktır. Hiçbir şeyi bilmeyen fakat her şeyi biliyormuş gibi görünen sürü başındaki bu insanlar bireye dayattıkları yapay değerlerle onun yozlaşmasına sebep olacaktır.¹⁸³ Kimi zamanlar değerini yitirmiş bir belirlenim yalnızca uzun zamandan beri var olduğu için toplum içinde varlığını sürdürmeye devam eder.

Etimolojik olarak ele alındığında yabancılaştırma olgusuna tekabül eden Decadence kavramı asıl olarak Fransızca bir kelime olup Latince “decarede” den gelmektedir. Bu problemle oldukça yakından ilgilenen Nietzsche decadence olgusu kadar başka hiçbir şeyin zihnini bu kadar meşgul etmediğini de belirtmiştir.¹⁸⁴ Decadence probleminin daha anlaşılır olması için dejenerasyon, çürüme, hasta gibi kavramlardan bahsedilebilir. Decadence şimdiye kadar kabul edilmiş tüm değer yargılarında kendini göstermiştir.

¹⁸³ Elif Daldeniz, “Zerdüş: Tiksinti Duymayan İnsan”, *Cogito: Nietzsche Kayıp Bir Kıta*, 25, 2001, s. 258.

¹⁸⁴ Fehmi Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi*, s. 8.

Ondan dolayı yapılması gereken şey yalnızca mevcut değer yargılarından ziyade evvelden beri kendini gösteren kalıntılarla mücadele etmeye hazır olmaktır. Nietzsche felsefesinde değerlerin yeniden değerlendirilmesinin öneminden bahsetmiştik. Bu bağlamda Nietzsche decadence olgusunun asıl olarak ahlak, sanat, siyaset gibi alanlarda yeniden değerlendirmeye tabi olacak gayretin altındaki temel olduğundan bahseder. Nietzsche genel olarak düşüncelerinde Batı kültüründen yola çıkmasına rağmen decadence problemi ona göre tüm insanlığı ilgilendirir. Tüm insanlıkta etki gösteren decadence, insanın bozulmuş ahlaki düşünceleri ile bireyi kendi özüne, kendi dünyasına yabancılaştıran bir unsurdur. Toplum içinde var olan, toplumun koyduğu kurallara itaat eden insan nihayetinde mevcut değerler dolayısıyla bir çöküş yaşayacaktır. Zira insanın tabi olduğu bu değerler yine insan tarafından yaratılmıştır. Fakat yaşamın ve insanın özü dikkate alınmadan ortaya konulan bu değerler bir süre sonra bireyi yabancılaşmaya sürüklemektedir. Yabancılaşma olarak ele aldığımız decadence olgusunu Nietzsche genel olarak şu bağlamlarda kullanmıştır:

a. Tabiatıta decadence: Nietzsche'nin kullandığı bağlamda doğada ortaya çıkan decadence yaşamın zorunlu bir koşulu olmak durumundadır. Evrende var olan her organizmanın yaşaması ne kadar olağansa decadence olgusunun ortaya çıkması da o kadar olağan görünmektedir.¹⁸⁵ Nietzsche'ye göre bunun bir nedeni olmak zorunda değildir. Zira tabiatıta meydana gelen decadence doğal olandır.

b. Toplum hayatında decadence: İnsanlar tarafından oluşturulan toplum yine insana yararlı olmak bakımından kurulmuştur. Fakat Nietzsche'ye göre hiçbir toplumun enerjisi aynı seviyede kalmaz. Topluma zarar veren şeyler ise nihayetinde yine insanların oluşturduğu ahlaki değerler ve dogmalar olmak durumundadır. Yaşamın özünde gelişme vardır. Gelişme için ise bir zaman sonra gereksiz görülen ve artık toplumdan atılması gereken dogmalar dışlanmalıdır. Şayet gereksiz olan bu kurullarla yaşama devam edilirse decadent bir toplum ile karşılaşılacaktır. Decadent toplumun özellikleri ise sonuç olarak eskimiş ahlaki değerlerin var olduğu, baskıcı bir eğitim zihniyeti ve nihayetinde bireyin kendi yaşamına yabancılaşması durumudur. Böyle bir toplumda yaşamına devam eden birey doğa ile uyumunu bozacaktır. Zira bireyin bedeninin hakir görüldüğü, duygu ve içgüdülerinin geri plana atıldığı toplumda insan, kendisi olmaktan uzaklaşacaktır. Fakat yine de Nietzsche açısından toplumda ortaya çıkan decadence topluluk olarak yaşamının zorunlu koşulu olduğu için yargılamak doğru olmayacaktır. Decadence toplumsal varoluşun mecburi bir sonucu olmak durumundadır. Zira düşünür, yaşam için gerekli gördüğü decadence olgusunu nihilizmin anahtarı olarak ele almıştır. Nietzsche'ye göre

¹⁸⁵ Fehmi Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi*, s. 15.

ise sonuç olarak nihilizm insanları bozuk değerlerle karşı karşıya getirirse de çıkış noktası olarak nitelendirilmelidir. Nietzsche felsefesinde nihilizmin bireylerin yeni değerlerle karşılaşması olarak ele alındığını yazımızın sonraki kısımlarında ele alacağız.

c. Şahısların hayatında decadence: Decadence söz konusu olduğunda yaşamın tüm alanlarında etkisini gösterdiği anlaşılabilir. Fakat Nietzsche'nin asıl olarak odaklandığı nokta bireylere tezahür eden yanıdır. Şöyle ki decadence olgusu bireyle doğrudan ilişkili olduğu için kişiyi içgüdülerinden uzaklaştıracaktır. Bu ise bireyin özünü kaybetmesine sebebiyet verecektir. Nietzsche'nin burada suçladığı yine Hristiyan ahlakı ve din olarak karşımıza çıkacaktır. Nietzsche Hristiyanlık dinini bir hastalık olarak ele almaktadır. Hastalıklı bir şekilde hayatını idame ettiren insan ise nihayetinde bir çöküşle karşı karşıya kalacaktır. İnsan hiçbir zaman içgüdülerini geri plana atmamalıdır. Zira bu bireyin fizyolojisine zarar verecektir. Bu söylemleri öne süren Nietzsche yine de decadence olgusundan kaçılmayacağını her seferinde belirtir. Şöyle ki yaşamı dinamik bir süreç olarak ele alan filozof, yaşamın yükselişi için çöküşe de ihtiyacı olduğunu belirtmektedir. Decadence ile insan yaşamı her ne kadar çöküntüye uğrasa da nihilizm ile yeni değerler yaratılacak ve yükseliş gerçekleşecektir. İnsan hayatı dinamik olduğundan dolayı zaman zaman değerlendirmeye tabii tutulmalıdır. Özellikle decadence konusuna yol açan ahlaki değerlendirmeler toplumdan topluma, kişiden kişiye göre değişebilir niteliktedir. Nihayetinde ahlak alanında mevcut olan her şey sallantıdadır, her şey bir oluşun ürünüdür.¹⁸⁶ Fakat ahlakların bozulması da decadence olgusunun ortaya çıkmasına götürecektir. Bu durumu yok etmek insanın elinde değildir. İnsan bu duruma izin vermelidir zira sonuç olarak kendisine faydalı olanla karşılaşacaktır. Nietzsche'ye göre şu ana kadar decadence'nin sebepleri olarak görülen şeyler aslında onun sonuçları olmak durumundadır.¹⁸⁷

Nietzsche felsefesinde yer alan decadence kavramının genel manada nihilizme götüren mantıksal ve doğal bir sebep olduğu belirtildi. Bundan dolayı yaşamda mevcut olan bazı problemler örneğin hırsızlık, kötü şeyler eyleme vs. decadence 'den sonra ortaya çıkan şeyler değildir. Decadence zaten var olacaktır. Zira bu zorunlu bir koşuldur. Bunun önlenmesi mümkün değildir. Fakat toplumun yok oluşunu önlemek için yani hastalığın sağlıklı kısımlara etki etmemesi için bazı denetimler yapılabilir. Bunlar da nihayetinde değerlerin yeniden değerlendirilmesi olarak karşımıza çıkacaktır.

¹⁸⁶ Friedrich Nietzsche, *İnsanca, Pek İnsanca*, s. 79.

¹⁸⁷ Friedrich Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 38.

3.5. Nihilizm

Nihilizm kavramı mevcut moral gerçekliklere veya değerlere karşı çıkan, onları reddeden bir öğreti olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda nihilizm toplumda var olan hiçbir değeri kabul etmez denilebilir.¹⁸⁸ Nihilizm kavramında yer alan “nihil”, Nietzsche’ye göre var olmayan şeye değil, hiçliğin bir değerine tekabül eder. Zira insan yaşamı değersizleştiği müddetçe hiçlik değerine sahip olur.¹⁸⁹ Burada gerçekleştirilen şey yaşamın gerçekdışı bir hale getirilip yalnızca görünüm olarak temsil edilmesidir. Yaşamı bu şekilde kurgu haline getiren öğeler ise Hristiyanlık dini ve mevcut dogmalar olmak durumundadır. Hristiyanlık dini öteki dünya tasavvurunun yaşanılan dünyadan daha üstün olduğuna inandırmaya çalışır ve nihayetinde bir yozlaşma sürecine girilir. Buradan anlaşılmalıdır ki aslında insanlığı nihilizme sürükleyen şey din, mevcut ideolojiler ve Batı metafiziğinin insanlar üzerindeki etkisidir. Zira burada bahsedilen şeylerin amacı insanı içgüdülerinden uzaklaştırıp öteki dünya tasavvuruyla ilişkili olmasını sağlamaktır. Oysa Nietzsche’ye göre insanı kendi doğasından uzaklaştırmak ona en büyük kötülüğü yapmaktır. İnsanın içgüdüleri, bedensel arzuları özünün bir parçasıdır. Bu kavramlardan uzaklaşmak özden uzaklaşmak olacaktır. Nihayetinde insan bütünsel bir varlıktır. Bedeni ile özü arasında yakın ilişki olduğundan dolayı herhangi bedensel arzusundan dolayı suçlanması da hatalı olacaktır.

Nihilizmin ilk belirtilerini ortaya koyan kişi Nietzsche değildir. Bu kavramın tartışılması sofistlere kadar götürülebilir. En ünlü sofistlerden olan “Gorgias” bilginin değerine ilişkin açıklamalarında “Hiçbir şey yoktur, olsa da bilemeyiz, bilsek de aktaramayız” açıklamasını öne sürmüştür.¹⁹⁰ Nietzsche’nin bu kavramı felsefe tarihinde ne kadar ileri taşıdığı ise tartışılmaz bir mevzudur. Nietzsche nihilizm kavramını değer kavramı ile ilişkilendirmiştir. Nihilizm var olduğunda hayat ve hayata dair şeylerin tümü anlamsız görülür. Sonuç olarak denilebilir ki nihilizm anlayışında mevcut değerler anlamını yitirmiştir. Nietzsche’nin içinde yaşadığı dönem itibariyle bu kavramı ortaya attığını söylenilebilir. Zira ona göre Batı metafiziğinde baskın olan teolojinin yarattığı anlamsızlık göz ardı edilecek bir şey değildir.

Onun nihilizmden sorumlu tuttuğu filozofların başında Sokrates vardır. Nietzsche’ye göre Sokrates yaşanılan dünyayı hakikat olarak görmeyip öteki dünya hayalleriyle insanları etkilemiştir. Sokrates ve onu takip eden Platon felsefesi akıl, erdem ve mutluluk kavramlarını yüceltmenin yanında insan içgüdülerini reddetmiştir. Fakat

¹⁸⁸ Mazlum Dürre, “Nietzsche’nin Nihilizm Söylemi”, *İstanbul Üniversitesi Felsefe Arkivi Dergisi*, sayı: 52, 2020, s. 84.

¹⁸⁹ Gilles Deleuze, *Nietzsche ve Felsefe*, s. 188.

¹⁹⁰ Dürre, a.g.e. , s. 84.

Nietzsche'ye göre insanın içgüdüleriyle savaşıması onu mutluluğa götürmeyecektir. Tam aksine bir hastalığa götürecektir ve onu mutlu etmeyecektir. Batı metafiziğine etki eden Sokrates, insan bedeninin iyi bir yaşama engel olacağını düşünmektedir. Şimdiye kadar yaşam filozofu olarak adlandırılan Nietzsche her seferinde Sokrates ve Platon felsefesini eleştirmiştir. Bu bağlamda insan yaşamını bütüncül bir şekilde ele almış, insan bedenine ve içgüdülerine değer verilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Nietzsche'ye göre Batı metafiziğinin insan içgüdülerine bu denli karşı çıkışı zamanla insana içgüdülerinin varlığını unutturacaktır. Sokrates'e göre insan yaşamı korkunç ve açıklanamaz özelliktedir. Nietzsche ise tam tersine yaşamın her haliyle tasdiklenmesinden yanadır. Nihilizme sebep olan şeyler asıl olarak yaşanan dünyaya metafiziksel anlamlar yüklemektir.¹⁹¹ Fakat nihilizmin nihayetinde ortaya çıkması gerektiğini de düşünür. Zira nihilizm Nietzsche felsefesinde teşhisi konmuş bir hastalık durumu gibi düşünülebilir. Heidegger'in de ele aldığı üzere Nietzsche nihilizmin en yüksek değerlerin değerden düşmesi olduğunu dile getirir fakat aynı zamanda nihilizmi tasvip eder.¹⁹² Şimdiye kadar mevcut değerlerin yeniden değerlendirilmesi konusunda nihilizm önemli bir husustur.

Hristiyan ahlakı insanlara kendinden önce karşısındakini ya da toplumu düşünmesi gerektiğini dikte etmiştir. Diğerkâm bir şekilde yetiştirilen bu insan tipi doğal olarak zamanla kendi dünyasından uzaklaşmıştır.¹⁹³ Nietzsche'ye göre nihilizmin içinde bazı kategoriler yer alır. Örneğin hınç duygusu nihilizmin en belirgin özelliklerinden biridir. Burada ele aldığımız hınç duygusu yaşamın kendisine ve güce karşı olandır. Burada birey kendini ve hayatı olumlamak bir yana dursun, farklı olan her şeye hayır der. Çünkü korkaklığa ve tembelliğe alışmıştır.

Nihilizmin içinde yer alan bir diğer duygunun vicdan azabı olduğu söylenilebilir. Burada ise köle ahlakı acı çektiği vakitlerde bir şeyleri suçlamak ister. Çektiği bu acıyı ise bir kabahatinin karşılığı olarak ele alır. Burada kendini içten içe suçlayan birey, kendini günahkâr olarak nitelendirir.¹⁹⁴ Üçüncü olarak bahsedeceğimiz kavram ise çileci idealdir. Çileci idealde birey kendi isteklerinden arınmayı ister. Bu insan tipine göre yaşam düzeltilmesi gereken bir şey olarak ele alınmalıdır. Nietzsche bu insanları hastalıklı olarak nitelendirir. Görüldüğü üzere aslında nihilizme sebebiyet veren Hristiyan ahlakından başka bir şey değildir. Özellikle Hristiyan ahlakında yer alan ödev, görev, sorumluluk ve borç gibi kavramlar öteki dünya ile ilişkilendirilen kavramlar olup, insanı yaşanan dünyadan uzaklaştırmaya yöneliktir. Bu kavramlar da nihilizmin bazı

¹⁹¹ Derya Aybakan Saliya, "Nietzsche Felsefesinin Optimist Yorumu Üzerine Bir Deneme", *Temaşa Dergisi* sayı: 2016/5, s. 124.

¹⁹² Saliya, a.g.e. , s. 131.

¹⁹³ Nietzsche, *Güç İstenci*, s. 24.

¹⁹⁴ Bir, a.g.e. , s. 65.

kategorileri olarak ele aldığımız kavramlarla ilişkilidir. Bağlı olduğu ahlakın kendisine dayattığı ödev veyahut görevi yerine getiremeyen kişi vicdan azabı çekecektir. Burada içinde bulunduğu duygu durumu dolayısıyla kişi varoluşunu suçlu bulacaktır. Kendini suçlayan kişi ise güçlü hissedemeyecektir.

Nietzsche nihilizmi yalnızca bireysel olarak ele almaz. O, nihilizmin bireysel olmanın yanında toplumsal yönünün de olduğunu düşünür. Toplumun nihilizmle yüzleşmesi gerektiğini belirtir. Ancak bu şekilde bir ilerlemenin gerçekleşeceğini öne sürer. Nihilizm, toplumun mevcut durumdan daha yükseğe çıkabilmesi için bir fırsattır. Eskiden beri var olan değerler her fırsatta yeniden değerlendirmeye tabi tutulmalı, dejenere olmuş kurallar ortadan kaldırılmalıdır.¹⁹⁵ Aksi takdirde birey kendini din ve toplum için feda etmiş olacaktır. Sürüde şimdiye kadar değişime uğramamış değer yargılarına karşı çıkan kimse topluluk için tehdit oluşturacaktır. Bu sebepten dolayı sürü, farklı olmaya izin vermez. Böyle bir durumda ise toplumun gelişmesinin imkânı yoktur.

Nietzsche'ye göre nihilizm toplumun bazı yönlerinde de etki gösterir. Örneğin siyaset alanında kendini açıkça gösterir. Şöyle ki siyasi ideolojiler de yeniden değerlendirilmeli, yozlaşmış değerler reddedilmelidir. Toplumdaki mevcut ideolojilerde mutlaka bir ahlak istenci var ise bu insanlara yararlı bir ahlak olmalıdır. Zira ahlak bahsedilecekse bu her koşulda varlıkların iyiliğine yönelik bir ahlak olmalıdır. Nietzsche'ye göre gelecek zaman ile ilgili tüm kaygılar ve gelecek zamana ya da öteki dünyaya göre yaşanılanlar bir kenara bırakılmalıdır. Çünkü asıl olan şu andır. Ona göre hayatın anlamı öte dünyada değildir, tam olarak yaşanılan anın içindedir.

Görüldüğü üzere Nietzsche nihilizmi en yüksek değerlerin değerini yitirmesi olarak ele alır. Aslında bu bir anlamda niçin sorusunun cevapsız kalması ve insanın mevcut tüm amaçlarının kaybolması anlamına da gelir.¹⁹⁶ Nietzsche'nin nihilizmin başlangıcında ise meşhur *Tanrı Öldü* deyimini kullandığı görülür. Bu deyim ile nihilizmin belirtileri ortaya çıkar. Fakat bunun yanında insan özgürlüğünü geri kazanır ve nihayetinde her eylemin başındaki egemen yine insanın kendisi olur. Ancak burada bahsedilen Tanrı kavramının tam olarak bir Yaratıcıya karşılık geldiğini söylemek bazı hatalara yol açabilir. Nietzsche burada dünyanın efendisinin yalnızca insan olması gerektiğini ifade etmek için bu deyim kullanır. Tanrı öldü der zira ona göre bireyin hayatının merkezinde kendisinden daha üstün bir şey olmamalıdır.

Nietzsche'ye göre Tanrı'nın ölümü beraberinde birçok şeyin sonunu getirecektir. Nitekim Tanrı'nın ölümü Nietzsche'ye göre Platoncu düşüncenin, metafiziğin ve bunun

¹⁹⁵ Usta, a.g.e. , s. 32.

¹⁹⁶ Kasım Küçükalp, *Nietzsche ve Postmodernizm*, s. 16.

yanında diğere dinlerdeki tüm Tanrıların sonunu getirmiştir.¹⁹⁷ Artık yapılması gereken şey ise yaşanılan dünya ve hakiki dünya ayrımını ortadan kaldırmak ve yaşanılan dünyayı hakiki dünya olarak algılamaktır.

3.5.1. Aktif Nihilizm

Nietzsche felsefesinin en temel kavramlarından olan nihilizm aslında iki şekilde ele alınmalıdır. Zira Nietzsche'ye göre nihilizm ile insan kendini aşabilir ve aynı zamanda nihilizm ile insan kendi yaşamına yabancı olabilir. Nihilizm her ne kadar değerlerin kendi değerini kaybetmesi olsa da insan bu süreçten sonra yeni bir yaratım sürecine girecektir. Nietzsche'ye göre yaratmak için ilk önce yıkım gereklidir. İnsan ancak bu şekilde öteye geçebilir. Ancak bu şekilde soylu bir insan olabilir. Şayet onun felsefesinde değerleri yaratabilen kimse soylu olarak nitelendirilebilir.¹⁹⁸ Bu bağlamda nihilizm üst insana ulaşmak için kullanılan bir yoldur denilebilir. Nihilizm, üst insana giden yolun başlangıcıdır.

Önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere üst insana geçişte üç aşamadan bahsedilmişti. Deve, aslan ve çocuk olarak ele alınan kısımlarda nihilizmin kendini gösterdiği aşama aslan aşaması olarak ele alınabilir. Bu aşamada kişi kendisi için özgür bir alan yaratmak isteğini fark edecektir. Dolayısıyla burada mevcut değerlerin yıkıma uğraması ve devamında yeni yaratımların ortaya çıkması söz konusudur. Buradan çıkarılması gereken sonuç ise nihayetinde nihilizm ile üst insana giden yolun aynı olduğudur. Fakat burada dikkat edilmesi gereken husus nihilizm ile aktif nihilizmin kastedildiğidir.

Aktif nihilizmi Nietzsche ruhun artan gücü olarak ele alır. Pasif nihilizm ise tam aksine ruhu aşağı çeken şeyler olarak değerlendirilebilir. Aktif nihilizm bu anlamda bir güçlülük belirtisidir.¹⁹⁹ Aktif nihilizm Nietzsche'nin üst insana gidecek yolda başarılı olacağını düşündüğü efendilere ait olandır. Soylu olarak değerlendirilen insan tipi iyi bir şey eylemek için başkalarının onayına ihtiyaç duymayandır. Zira bu kişi kendinin efendisi olmayı başarabilir. Efendi olmayanın eylemleri ise dıştan kaynaklanır. Çoğunluğun onayladığı eylem ona göre iyidir. Topluluğa göre hareket eden bu kişi aktif nihilist değildir. Çünkü aktif nihilist denilen tip Tanrı'nın ölümüyle birlikte mevcut tüm ahlaksal değerlere karşı çıkıp onları reddedendir.²⁰⁰ Kişi artık kendisine dayatılan değerlerin anlamsız oluşunun farkına varmıştır. Artık geleneksel olana şüpheyile yaklaşacak olan

¹⁹⁷ Kasım Küçükalp, *Nietzsche ve Postmodernizm*, s. 18.

¹⁹⁸ Friedrich Nietzsche, *Seçilmiş Düşünceler*, s. 102.

¹⁹⁹ Malcolm Bull, *Anti Nietzsche*, s. 86.

²⁰⁰ Dürre, a.g.e. , s. 87.

birey din, ahlak gibi kavramlardan uzaklaşması gerektiğini de anlamıştır. Aktif nihilist olanı diğerlerinden ayıran özellik kendini burada gösterir. Zira aktif nihilist dediğimiz kişi hastalığının farkına vardıldıktan sonra tedavi yollarını arayandır. Fakat pasif nihilist olan kişide bu durum söz konusu değildir.

Aktif nihilizme tabi olan kişi cesaret sahibidir. Yaşamındaki mevcut tüm değerler yıkıma uğradığı halde yenilerini yaratacak gücü kendinde görebilendir. Fakat pasif nihilizme tabi olan kişide böyle bir cesareten bahsedilemez. Şayet cesaret sahibi bir insan olsaydı yaşamını toplumun ona dayattığı kurallar üzerine bina etmezdi. Nietzsche'ye göre nihilizm, insanın hayatını daha ileriye taşır ve yaratıcı güçleri ona sağlar. Fakat elbette ki burada bahsi geçen nihilizm türü aktif nihilizm olmak durumundadır.

Burada bahsi geçen insan tipi Tanrı'yı öldürmesinin sebeplerinden biri de artık acımaya tahammülün kalmamasıdır. Aydınlanma yaşayan bu insan kimsenin kendisine acımasına, yol göstermesine artık karşı çıkmaktadır. Zira bu yolu tek başına yürümesi gerektiğinin farkına varmıştır. Kişi artık yalnızca kendisine saygı göstermeye başlamıştır. Nietzsche felsefesinde de zaten kişi ilkin kendine saygı duymalıdır. Böylelikle kişi artık sadece kendisi için yaşamış olacaktır.²⁰¹ Birey önceden Tanrı'dan aldığını düşündüğü değerleri bundan sonra Tanrı'ya karşı kullanacaktır.

Görüldüğü üzere Nietzsche'ye göre insanın doğasında yer alan sürü içgüdü ve dolayısıyla bu sürünün bireye dayattığı kural ve dogmalar onu bir hiçlik durumuna sürüklemektedir. Fakat bireyin bu hiçlik durumunu avantaja çevirmesi gayet muhtemeldir. Aktif nihilist olan birey değerlerin tüm değerini kaybetmesinden sonra kendine yeni değerler yaratarak etkin bir şekilde yaşamını kurabilir. Fakat nihilizm ile savaşmayı göze alamayıp mevcut değerlerle hayatına devam ederse hiçlik durumundan kurtulması oldukça zor bir durum haline gelecektir. Kısaca nihilizm bir hastalık olarak ele alınsa bile bu hastalığın tedavisi mümkündür. Kişinin etkin olduğu aktif nihilizm ile bu patolojik rahatsızlığın çaresi elbette ki vardır. Burada ise karşımıza çıkacak olan şey nihayetinde kişinin güç istencidir.

3.5.2. Pasif Nihilizm

Pasif nihilizmde ruhun yükselişinden ziyade ruhun çöküşü söz konusudur. Nietzsche'nin pasif nihilizm olarak belirttiği nihilizm türünde bireyin kendisi de pasif konumdadır. Kişinin güç istenci zayıf bir durumda olduğundan dolayı yaratıcı kuvvet yetersiz kalacaktır.²⁰² Bu bağlamda pasif nihilizmin geleneksel ahlaki değerlere tabi olduğu söylenilebilir. Pasif nihilistlere göre yaşamda öne çıkan şey acı çekmektir. Bu

²⁰¹ Friedrich Nietzsche, *Seçilmiş Düşünceler*, s. 93.

²⁰² Malcolm Bull, *Anti Nietzsche*, s. 86.

acıların sebebi ise insanın kendi arzularıdır. Dolayısıyla nihilizme sebebiyet veren Hristiyan ahlakı ve dini olmak durumundadır.

Nihilizmin ayırıcı özelliğinin yeni değerler ortaya koymaktır. Nietzsche felsefesinde nihilizm, değerlerin tüm anlamını yitirmesi, yozlaşma durumudur. Fakat bu hiçlik durumundan birey kendi hayatında aktif olarak kurtulabilir. Burada karşımıza çıkan şey ise aktif nihilizmdir. Yani hiçlik durumunun yerini yeni değerlerin almasıdır. Fakat aktif nihilizmin aksine pasif nihilizmde birey hiçlikten kurtulamaz. Birey yozlaşmış değerler içinde hayatını şekillendirecektir. Zaman içerisinde kendi özüne, kendi bedenine yabancı hale gelecek bu kişi büyük bir anlamsızlık içinde varoluşunu sürdürmeye devam edecektir.

Bunun yanında Nietzsche Batı dünyasının durumunu pasif nihilizm ile açıklar. Ona göre Batı dünyası, mevcut tüm değerlerin değişmesi gerektiğinin farkına varsa bile buna cesaret edemeyecektir. Çünkü bunun yapılması için cesaret gereklidir. Sürü insanının en temel özelliği ise cesaretsiz olmasıdır. Burada insan bir anlamsızlık içinde kaybolacaktır. Zira burada hâkim olan tanrı düşüncesi, insanın özünün değerini düşürür. Ancak aktif nihilizm sonrası bireyin değeri Tanrı kavramıyla belirlenmez. İnsan zaten biyolojik ve doğal olarak değerli bir varlıktır.²⁰³ Değerini belirlemek için dini unsurlara ihtiyaç duyulmamalıdır.

Nietzsche felsefesinde nihilizm kaçınılmaz bir unsurdur. Öyle ki decadence kavramının yol açtığı hiçlik durumuna insan en nihayetinde ulaşacaktır. Çünkü decadence olgusu durdurulamaz bir süreçtir. Nihilizm gücün artan veya azalan ifadesidir. Nietzsche aynı zamanda aktif nihilizm ve pasif nihilizmin birbiri yerine geçebileceğini de belirtir. Söz gelimi bazı zamanlar aktif nihilizm pasif nihilizmi ortaya çıkarabilir. Bireyin gücü azaldığı takdirde yaşamında edilgin bir hale gelir ve pasif nihilizmle karşı karşıya kalınabilir.

Nietzsche'ye göre pasif nihilizm kişinin yaşamının çöküntüye uğraması ve çıkış yolu bulunamaması olarak değerlendirilebilir. Kaldı ki çıkış yolu bulunsa dahi birey kendinde cesaret bulamadığı için çıkış yolunu göz ardı edebilir. Bu minvalde Nietzsche, kendi düşüşünü isteyen insan türünü önemser. Zira kendi düşüşünü arzulayan insan öteye geçecek olandır. Bu insan günün birinde üst insanın yaşaması için kendi düşüşünü istemektedir.²⁰⁴ Çünkü yaratmak istemektedir ve yaratımın ilk koşulu da yıkıma uğratmaktır.

²⁰³ Hazırlar, a.g.e. , s. 14.

²⁰⁴ Friedrich Nietzsche, *Seçilmiş Düşünceler*, s. 46.

Nietzsche'nin pasif nihilist olarak değerlendirdiği isim Schopenhauer olmuştur. O, Schopenhauer'ın kötümser felsefesini Hristiyan ahlakının devamı olarak ele almıştır. Nietzsche'ye göre Hristiyan dini ve ahlakı gibi Schopenhauer felsefesi de hastalıklıdır. Kısaca Schopenhauer felsefesinin temelinde hayatın anlamsız oluşu ve yaşamla alakalı olan her şeyden uzaklaşılması gerektiği düşüncesi vardır. Yaşam filozofu Nietzsche bu düşüncelerin nihilizme yol açtığını ve dolayısıyla insanı bir anlamsızlığa sürüklediğini ileri sürmüştür.

3.5.3. Nietzsche Bir Nihilist Midir?

Nietzsche, insan yaşamında karşılaşılan her güçlü hareketi nihilist bir hareket olarak tanımlamıştır. İnsan nihilizmle savaşmak zorundadır. Bu savaştan galip geldiği sürece kendi yaşamının efendisi olacaktır. Fakat mağlup olduğu süre içerisinde de pasif nihilizme tabii olup kendi yaşamının yabancısı olacaktır.

Nietzsche'nin nihilist öğretisinin nihilizmi aşacak bir öğreti olduğudur.²⁰⁵ Nietzsche bir yazısında nihilist olup olmadığı ile alakalı "Avrupa'nın en mükemmel nihilisti ki şimdi bile bütün nihilizmi tamamen, sonuna kadar yaşamış ve artık bunu geride kendi dışında bırakmış" sözlerini dile getirmiştir.²⁰⁶ Bu ifadeden anlaşılacağı üzere Nietzsche bir nihilisttir. Fakat burada üzerinde durulması gereken nokta bahsi geçen nihilizmin geleneksel değerlerin yıkılmasını öngören ve yeni yaratımlarda bulunacak bir nihilizmdir. Zira Nietzsche'ye göre insan ancak bu şekilde üst insana ulaşabilir. Nihilizm ile insan ilkin tabii olduğu tüm değerleri yerle bir ederek ahlakdışı biri haline gelir. Fakat belirttiğimiz üzere Nietzsche felsefesinde ahlakdışı olmak ahlaksız olmakla aynı şey değildir. Bu bağlamda ahlakdışı olmak toplumsal değerlendirmelere bağımlı kalmamak anlamına gelir. Ahlakdışı olarak ele alınan bu insanın yalnızlığı kendi tercihi olmak durumundadır.

Nihilizm kavramı köken itibarıyla Latince olan " nihil" kavramından türemiştir. Hiçlik anlamına gelen bu kavramı Nietzsche yaratım için gerekli olan diye ele almıştır. Yeni yaratımlar ortaya koyabilmek için birey nihilizm ile karşı karşıya kalmalıdır. Fakat Nietzsche'ye göre insanların çoğu nihilizmle karşı karşıya geldiğini anlamamaktadır. Bu bağlamda bireyin nihilizmi fark etmesi nihilizmi aşma noktasında en önemli adımdır.

Nietzsche'nin nihilizm kavramının kökeni hiçlik kavramına tekabül eder. Bu bağlamda Martin Heidegger'e göre Nietzsche felsefesinde genel olarak nihilizm kavramı en yüksek değerlerin değerini kaybetmesi olarak ele alınır. Ne var ki Nietzsche'nin bu

²⁰⁵ Leo Strauss, *Nietzsche İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s. 206.

²⁰⁶ Fehmi Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi*, s. 87.

hiçlik durumunu onayladığıyla da açıktır. Ayrıca hiçliğin tanımını aynı zamanda bulanık da içerir. Zira Nietzsche'nin nihilizminin iki uç durumu birbirinden farklı olarak karşımıza çıkar.²⁰⁷

Gilles Deleuze'ye göre ise Nietzsche iki farklı nihilizmi ortaya koyduktan sonra aktif nihilizme eğilim göstermiştir. Birinci anlamdaki nihilizm yaşamın aldığı hiçlik değerini ifade etmektedir. İkinci anlamdaki nihilizm ise daha çok bir tepki olarak değerlendirilir. Bu tepki Hristiyan düşüncesinin ortaya koyduğu öte dünya anlayışına yöneliktir. Bu mevcut tepki sonucunda ise öte dünya anlayışı yadsınarak tüm değerler alt üst edilir. Görüldüğü üzere Deleuze, Nietzsche'yi aktif nihilist olarak ele almaktadır.

Sonuç olarak Nietzsche'nin nihilist olup olmadığı sorusuna kesin bir cevap verilmemekle birlikte onu aktif nihilist olarak ele almamızın daha doğrudur. Nihilizmin bir yıkım olarak ele alınmanın yanında yıkım sonrası bir yaratım olacağını da düşünmüştür. Nihayetinde Nietzsche'nin pasif nihilizme karşı çıktığını söylemek mümkün görünmektedir.

²⁰⁷ Dürre, a.g.e. , s. 91.

4. NİETZSCHE'DE YAŞAMIN OLUMLANMASI

4.1. Güç İstenci

Nietzsche felsefesinin merkezinde olan güç istenci kavramı insan yaşamının anlamı olarak ele alınabilir. Bu kavram psikolojik bir unsur olarak düşünülebilir. Nietzsche'ye göre insan sürekli daha ileri gitmek isteyen, kendini aşmak isteyen varlık olandır. Bu bağlamda Nietzsche ele aldığı iki insan tipini güç istenci dolayısıyla sınıflandırır.

O halde sürü insanı yani aciz insan tipi güç istenci yoğunluğu az olan insandır. Üst insana giden yolda çabalayan birey ise güç istenci yoğun olan insandır. Bu bağlamda güç istenci, nihilizmi aşma noktasında ortaya konur.

Güç istenci insan yaşamının en büyük gerçekliğidir.²⁰⁸ Zira canlı bir varlık ilk olarak güç istencini yani enerjisini kanıtlamak ister. Dolayısıyla evrenin biricik anlamı güç istenci olarak ele alınmalıdır. Nietzsche, insan yaşamının temelini teşkil ettiğini düşündüğü güç istencinin bazen kişinin içinde bulunduğu yaşamı anlamaya ve açıklamaya yarayan bir varsayım olduğunu düşünmüştür.

Bazı zamanlarda ise yaşamın organik ve biricik yasası, bazen de insan varoluşunda olması gereken temel psikolojik bir güdü olarak açıklamıştır. Bu açıklamalarının devamında ise olgular dünyasında güç istencinden başka bir şey olmadığını vurgulamıştır.

Olgular dünyası yalnızca güç istencinden ibarettir. Var olan her şey bir şekilde güç istenciyle bağlantılı olmak durumundadır. Şu hâlde mevcut her şey ya güç istencinin bir parçası ya da parçaların oluşturduğu bütünlük içerisinde meydana gelen güç birliğidir.²⁰⁹ Nietzsche burada fiziksel bir güçten bahsetmez. İnsanın içinden gelen bir kavram olarak güç istenci kişinin kendini gerçekleştirebilme sürecidir. Fakat Hristiyan ahlakına bağlı olan insan kendini gerçekleştirememektedir. Nietzsche'ye göre insan iyiye güzele ancak kendini gerçekleştirme sonucunda ulaşır. Nitekim bunun için güç istenci gereklidir. O halde kişi kendi dünyasını oluştururken ve bu dünya içinde kendini gerçekleştirirken kendisinde var olan güç istencinden yola çıkar. Bu bakımdan Nietzsche geleneksel değerlere karşı çıkar, onarın yıkılması gerektiğini ifade eder.

²⁰⁸ Leo Strauss, *Nietzsche: İyinin ve Kötünün Ötesinde*, s. 207.

²⁰⁹ Buse Gülşen, *Nietzsche ve Durkheim'de Ahlak*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2022, s.10.

Nietzsche'ye göre insanın bilgisi ile güç istenci arasında yakın bir ilişki vardır.²¹⁰ Doğrudan ilişkide bilginin arttığı yönde güç istenci de artacaktır. Dolayısıyla mevcut ilişkinin pozitif nitelik taşıdığı aşikârdır. Ancak bazı insanlarda güç istencinin yoğunluğu fazla olmasına rağmen onlar kendilerini sürüden soyutlayamamaktadır. Nietzsche bu insanları oldukça sert eleştirilere tabi tutar. Çünkü bu insanlar acizlerdir ve bu acizliği kendileri yaratmaktadır.

Nietzsche'nin güç istenci, felsefe tarihinde ayrıca konumlandırılması gereken bir kavramdır. Zira Nietzsche'nin güç istenci, Schopenhauer'ın istenç kavramından, Thomas Hobbes'un güç kavramından ve Darwin'in yaşamı sürdürme istencinden mahiyeti itibariyle farklı olmak durumundadır.²¹¹ Nitekim Nietzsche'nin güç istencinin Schopenhauer'ın kör irade kavramının tam karşısında yer alır. Nietzsche'ye göre Schopenhauer yaşamın ağırlığını taşıyamamıştır. Bu sebepten dolayı yaşam filozofu olan Nietzsche, güç istenci konusunda Schopenhauer'ın karşısında yer alır. Kısaca bahsetmek gerekirse irade denilen şey Schopenhauer felsefesinde mevcut kötülüklerin kaynağı olarak bilinmektedir. Dolayısıyla insanı mutsuz eden bir unsur olarak algılanır. Fakat Nietzsche felsefesinde bu kavram Schopenhauer felsefesinin tam aksine insani kudretin büyüklüğü olarak karşımıza çıkar.

Hobbes felsefesinde yer alan güç kavramı ise faydaya yönelik bir unsurdur. Güç kavramını “insan insanın kurdudur” sözüyle bağdaştıran Hobbes, insanın kendi varoluşuna zarar gelmemesi sebebiyle gücü kullanır. Nietzsche'de güç, bireyin kendi yaşamında etkin olduğu bir hali ifade eder. Görüldüğü üzere Hobbes felsefesinde doğrudan kendini koruma bağlamında karşımıza çıkan güç, Nietzsche felsefesinde ancak dolaylı yollardan karşımıza çıkacak bir sonuç halini alır.

Nietzsche felsefesinde gücü isteme ana unsurdur. Nietzsche'ye göre canlıların olduğu her yerde güç istenci de bulunmaktadır. Zira nerede hayat varsa orada bir gücü isteme vardır.²¹² Hayat denilen ana unsur gücü istemenin özel bir halidir. Tüm şeylerin hareket ettiricisi güç istencidir. İnsan, var olan her şeyi güç istenci üzerine bina eder.

Nietzsche güç istencine dair şu gibi söylemlerde bulunmuştur: “Dünya benim için nedir biliyor musunuz? Kendi aynamda onu size göstereyim mi? Bu dünya başı sonu olmayan bir enerji canavarıdır; o sıkı, katı bir güç azametidir, artmaz, eksilmez, kendini harcamaz, sadece şekil değiştirir. Bu âlem gücü istemedir ve başka bir şey değil. Sizler de bu gücü istemellersiniz ve başka bir şey değil”.²¹³

²¹⁰ Kasım Küçükakal, *Nietzsche ve Postmodernizm*, s. 30.

²¹¹ Kasım Küçükakal, *Nietzsche ve Postmodernizm*, s. 31.

²¹² Fehmi Başkan, *Nietzsche'nin Felsefesi*, s. 94.

²¹³ Fehmi Başkan, *Nietzsche'nin Felsefesi*, s. 97.

Nietzsche, güç istencini artıran her tavrı destekler. Zira bireyde güç istencinin artması sonucunda yaşamın olumlanması da yükselişe geçecektir. Yaşamın yükselişi üst insana ulaşmada önemli bir adımdır. Nietzsche'nin insanlar arasındaki eşitliği reddettiğini daha önce belirtmiştik. O, insanlar arasındaki eşit olmama durumuna binaen yine güç istencinden hareket etmiştir. Nietzsche'ye göre her şeyin başı olan güç istenci ilkin insanlar arasındaki eşitsizliği meydana getirir. Elbette ki Nietzsche'nin bu eşitsizlik karşısında tasvip ettiği insan tipi soylu ahlakına bağlı olandır.

Nietzsche'ye göre canlı varlıklar enerjilerini dışarı atmak isterler. Bu minvalde akıllara gelen kavram yine güç istenci olmalıdır. Zira insan yaşamı güç istencinden başka bir şey değildir. Heidegger'e göre Nietzsche felsefesinde yer alan güç istenci kavramı eski metafizik sorulara verilen bir cevap niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda Heidegger açısından Nietzsche, Batı'nın son büyük metafizikçisi olarak anılmıştır.²¹⁴ Güç istenci kavramı birçok alanın içinde yer alan motivasyon kaynağı olarak anlaşılabilir. Sanat, teknoloji, felsefe gibi kültürel yaratımların içinde yer alan ve psikolojik boyutu baskın olan temel bir motivasyon kaynağı.

Görülmektedir ki Nietzsche, güç istenci kavramını tüm evreni ve insanlığı anlayıp açıklayabilmemizi sağlayan temel bir unsur olarak ele almaktadır. Bu bağlamda anlaşılması gereken birincil etken olarak karşımıza dinamik bir yaşam döngüsü çıkmaktadır. O halde söz konusu güç istenci kavramı statik değil tersine her zaman dinamik bir yaşam ve insanı belirgin kılmaktadır dememiz yerinde olacaktır. Güç istenci yoğun olan kişi başka bir deyişle üst insana varmaya niyet eden kişi içsel bir öz denetim halinde olmalıdır. Bu kişi başkalarından ziyade kendi yaşamı üzerinde hâkimiyet kurmayı başarabilmelidir. Nihayetinde anlaşılması gereken şey hayatın tek amacının güç istencini etkin kılmak olduğu gerçeğidir.²¹⁵

Güç istenci kavramına bağlı olarak insanın yaşamı algılama biçimi belirlenir. Yaşamın değeri bireyin gücü isteme oranına göre değişkenlik gösterir. Bu bağlamda her güçlenme yeni ufuklara yelken açmaktır. Fakat kişinin güçlenmesi konusunda önünde duran engelleri de aşması gerekmektedir. Bu engellerin başında daha önce de belirttiğimiz üzere din ve ahlak kavramları yer almaktadır. Yeni yaratımlarda bulunan kişi, önünde engel olarak duran toplumsal dogmalardan soyutlanmak şartıyla kendi yolunu bulabilecektir. O halde gerçek yaşamın yalnızca istemelerden meydana gelir. Fakat güçlü istemeler kadar zayıf istemeler de mevcuttur.

²¹⁴ Çörekçioğlu, a.g.e. , s. 37.

²¹⁵ Çörekçioğlu, a.g.e. , s. 42.

Güç istenci yoğunluğu dâhilinde insanın kendini aşması kolay bir iş değildir. Bu minvalde bireyde bulunması gereken bazı özellikler vardır. Örneğin kendine söz geçirebilmesi yani öz denetim sahibi olabilmesi önemlidir. Nietzsche'ye göre kişinin statik bir yaşam tarzını benimsemiş olması kendine yapacağı en büyük kötülüklerden biridir. İnsan dinamik bir yaşam sürmeli ve hatta gerektiği yerlerde yaşamını tehlikeye atacak işlere kalkışmalıdır. Bu bağlamda Nietzsche, çoğu kavramı güç istenci kavramıyla bağdaştırır. Örneğin iyi bilgi denilen şey yalnızca güç istencini yükselten ve insanın yaşamını yükselten bilgi olarak anlaşılmalıdır. Bunun aksine kötü bilgi ise güç istencini aşağı çeken her şey olmak durumundadır.

Sonuç olarak Nietzsche'de güç istencinde yer alan güç kavramı öznedede eksik olan şey olarak algılanabilir. Güç kavramı arzulanan nesneden ziyade bireyin kendini alt etmesi şartıyla istemenin özüne karşılık gelir.²¹⁶ O halde Nietzsche'nin güç istenci aktif bir kaynaktır ve ancak soylu insana yakışır. Yaşamımızın ve güç istencimizin derecesi kendi varoluşumuzun ölçüsünü sunmaktadır.²¹⁷ Dolayısıyla güç istenciyle yaşamın bütünlüğü ve anlamı daha etkin bir hal alır.

Nietzsche felsefesinin başat kavramlarından olan ve yaşamın anlamı olarak anlaşılması gereken güç istenci kavramı nihayetinde insan yaşamının gelişimini destekleyen bir unsurdur. İnsanın en iyi halini gerçekleştirmesini öngören bu kavram üst insana giden yolun önemli bir gayretidir. Şu hâlde Nietzsche bireyin durağan olmamasını, yaşam içinde sürekli dinamik olmasını öğütlemiştir. Ecce Homo adlı yapıtında bu konu ile ilgili oturgan ve sabit bir hayatın kutsal ruha karşı işlenmiş en büyük günah olduğunu dile getirmiştir.²¹⁸

4.2. Amor Fati

Etimolojik olarak incelendiğinde aşk sevgi gibi tanımlamalara karşılık gelen ve Latince bir sözcük olan amor ile kader anlamına gelen "fatum" kelimesinden türetilen amor fati ifadesi Nietzsche felsefesinde önemli bir yere sahiptir. En genel anlamda kişinin kendi kaderini sevmesi anlamına gelen amor fati Nietzsche'ye göre kişinin olgunluğunun ve yüceliğinin en önemli göstergesidir. Kişi hayatını, kaderini sevmelidir. Fakat Hristiyan düşüncesi Nietzsche'nin tam aksine bu yaşamın sahteliğine ve aldatıcı olduğuna vurgu yapmaktadır. Hristiyan ahlakına tabii olan birey ise haliyle yaşanan dünyadan kendini soyutlayacaktır.

²¹⁶ Sadık Erol Er, "Gilles Deleuze 'ün Fark Felsefesi", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Erzurum, 2011, s. 126.

²¹⁷ Karl Jaspers, *Nietzsche* İstanbul: Alkım Yayınları, 2008, s. 465.

²¹⁸ Fehmi Baykan, *Nietzsche'nin Felsefesi*, s.73.

Nietzsche bu düşüncesi ile Sokrates felsefesinden Schopenhauer felsefesine kadar yaşamı inkâr eden tüm anlayışlara sert bir karşı çıkış sergilemiştir. Zira Nietzsche'ye göre mühim olan tek an yaşanılan anın kendisidir. İnsanlara öteki dünya yanılsamalarıyla bir hayal dünyası tasavvur etmek onları kandırmaktan başka bir şey değildir. Sokrates'ten başlayarak ilerleyen kötümser felsefeye göre ise yaşamak uzun süreli bir hastalık olarak ele alınmalıdır.²¹⁹ Kötümser felsefe anlayışının temelinde hayatın değersizliği yatar ve yaşamın sahteliğine de dikkat çekerler.

Nietzsche'yi kötümser filozoflardan ayıran yönü tam olarak yaşamı sevmesinde ve olumlamasında kendini gösterir. Nietzsche amor fati olumlamasıyla hayatı var olan her durumda kucaklamıştır. Birey yaşadığı her durumda yaşama evet demelidir. Bu evet deme şekli kişinin kendine ait olan kaderini sevmesidir. Bu düşünce ile birey kendi bütünlüğünün farkına varacaktır. Duygularının, kendi yaşamının aidiyetini kabullenecek ve anı yaşamayı öğrenecektir. Kendini ve yaşamı olduğu her haliyle kabul edebilen insan modern yaşamın ve ahlaki dogmaların etkilerinden kendini kurtarabilecektir.

Nietzsche bazı konularda Schopenhauer felsefesinden destek almıştır. Örneğin Nietzsche de Schopenhauer gibi yaşamın temelinde irade olduğu düşüncesine katılır. Fakat bu hemfikir olma durumu kötümserlik dâhilinde değildir. Schopenhauer'ın tam aksine Nietzsche'de hayatı tüm yönleriyle onaylama hali vardır. Bu onaylama hali mecburi bir durum gibi anlaşılmalıdır. Yaşanılan anı sevmek bağlamında bir onaylama hali mevcuttur. Onaylama hali yalnızca mutlu anlara özel değildir elbette. Kişi burada acıyı bile onaylama halinde olmalıdır. Zira kişi bu şekilde güçlü kalabilecek ve yazgısını sevebilecektir.

Amor fati yani yazgıyı sevmeye hali kişinin güç istencini de artırır. Nitekim ana unsuru sevgi olan bu kavram kişinin yaşam standartlarını genişletecektir. Yaşamı onaylamak varlık çemberinin sonsuz döngüsünü kabullenmek demektir. Bu ise insan tipi olarak nihayetinde üst insana karşılık gelir. Zira üst insan daha önce de belirtildiği üzere iyinin ve kötünün ötesine geçebilendir. Bu insan yaşamın sevinç dolu tarafının yanı sıra acı dolu tarafını da kabullenebilendir. Bu aşama insanın ulaşabileceği en yüksek merhaledir. Şöyle ki hayatı tüm yönleriyle olumlama hali her insanın başarabileceği bir durum değildir. Hayata her anlamda evet demek, her anı kabul edebilmek ancak üst insanın özellikleri arasında yer alır. Kendini ve daha sonrasında tüm insanlığı onaylama hali güçlü bir kişiliğin özellikleri olabilir.

Görüldüğü üzere yaşamak sözcüğü Nietzsche felsefesinde soyut bir anlam taşımaz. İnsan yaşamı doğrudan bireyin içinde olduğu, kendi sınırlarını belirleyebildiği, kendini

²¹⁹ Friedrich Nietzsche, *Putların Alacakaranlığı*, s. 11.

aşmaya yardımcı olacak unsurları içerir. Bu doğrultuda her bireyin yaşamı kendisine özel olmak durumundadır. Dolayısıyla Nietzsche felsefesinde birey, kendi yaşamı ile adeta özdeş bir hal almıştır.²²⁰ Amor fati denilen kavram ile kendine has olan yaşamı her şeyin ötesine bina etmiş ve yazgısına evet demiştir. Burada yanlış anlaşılmaya sebebiyet vermemek maksadı ile bahsi geçen yazgıya evet deme halini açıklamakta fayda vardır. Nietzsche'nin ele aldığı haliyle yazgıya evet demek klasik kadercilik anlayışı ile karıştırılmamalıdır. Zira Nietzsche'de kişi kendi kaderini kendisi belirler. Kişi, yeniden değerlendirmeleri ve yaratımları ile kendi yazgısını yaratabilendir.

Kişinin yaşama evet diyebilmesi için var olan her şeyi yeniden değerlendirmeye tabii tutması lazımdır. Burada yeni değerlerle, elde edilen yeni başarılarla mevcut bir değerlendirmeden bahsetmekteyiz.²²¹ Kişinin hayatına evet demesi, acılarına ve mevcut tüm olumsuzluklara da evet demesidir. Ancak bahsi geçen evet kavramının içinde birçok hayır taşıdığıdır. Nihayetinde trajik bir olumlama haliyle karşı karşıya gelinecektir. Nietzsche felsefesinin nihai kavramı olan üst insan elbette ki bu trajik hali taşıyabilecek niteliktedir. Kaldı ki onu özel kılan yanı iyinin ve kötünün ötesine geçebilmesidir. Trajik insan yaşamın getirdiği her şeye evet diyebilen, yaşadığı olumsuzluklara bile olumlu yaklaşabildir.

Trajik insanın en önemli özelliği seven bir insan olmasıdır. Kişinin kendini sevmesi, yaşamı sevmesi ve en önemlisi yazgısını sevmesi onu her şeyin ötesine taşır. Bu insan her durumda gülebilendir. Zira gülmek hafiflemektir.²²² Nietzsche'ye göre insan, varoluşunun yaşanılan ana ait olduğunu idrak edebildiği an bir daha kaybolmayacaktır. Yaşamın anlamına varmış insan yalnızca ana odaklanacaktır. Aslına bakılırsa amor fati söz konusu olduğunda birbiriyle zıt şeylerin uyum içinde olması beklenir. Örneğin kişi iyiliği nasıl olumlu bir şekilde karşılıyorsa aynı tepkiyi kötülüğe de verebilmelidir. O halde Nietzsche'ye göre yaşamın anlamı tam olarak yaşamın içindedir ve insan yaşamı olduğu haliyle kabul etmelidir.

4.3. Bengi Dönüş

Nietzsche felsefesinin amacı olan üst insana ulaşmak için kişinin amor fati unsurunu benimsemesi gerekir. Burada ele alınacak konu ise yazgıyı olumlama halinin sürekli devam etmesidir. Bu özellik üst insanı diğerlerinden farklı yapan ayırıcı bir özellik olmak durumundadır. Kişi burada yaşadığı acıları tekrar yaşayabilme kabiliyetini kazanmış olmalıdır. Nietzsche bu konuya gerçekçi bir şekilde yaklaşım sağlar. Zira ona

²²⁰ Saliya, a.g.e. , s. 129.

²²¹ Kuçuradi, a.g.e. , s. 104.

²²² Georges Bataille, "Nietzsche'nin Gülüşü", *Cogito: Nietzsche Kayıp Bir Kıt*, 25, 2001, s. 107.

göre kişinin tüm yaşamı boyunca benzer acılar veya problemlerle karşı karşıya gelmesi muhtemeldir. Burada asıl olan benzer durumlardan dolayı benzer hayatı defalarca kez yaşamaktır.

Ona göre üst insan kendini ebedi dönüş kredisiyle gerçekleştirebilir.²²³ Ebedi dönüş ya da bengi dönüş olarak adlandırılan unsur yaşamın hakikati olmak durumundadır. Burada yaşamın her anının tekrarlanması söz konusudur. Yaşamın sahibi olan insan sonuç olarak bu kısır döngüye tabidir. O halde problemleri aşma konusunda başarılı olabilen insan, aynı durum tekrarlandığında yine başarılı olabilecektir. Mevcut yaşamında devinim halinde olan birey kısır döngü içinde yaşamını onaylayarak sürdürecektir.

Nihai bir sonuca işaret eden bengi dönüş kavramı bireyin üst insana ulaşmasında ana unsurlardan biridir. Kişinin yaşadığı dünya içerisinde kalarak ve mevcut dogmalardan soyutlanarak ilerlediği bu yol sağlıklı ve umut doludur. Bengi dönüş düşüncesine göre evren bir kaostan oluşmuştur ve tekrar kaosa dönecektir. Hiçbir şey statik değildir. Örnek vermek gerekirse gecenin gündüze dönüşmesi veyahut mevsimlerin sürekli olarak birbirlerinin yerini almasından bahsedilebilir. Dolayısıyla evrende hiçbir şey tek seferliğine meydana gelmemiştir. Buradan anlaşılacağı üzere şu an yaşanan durumlar geçmişte de ortaya çıkmış ve gelecek zamanda da kendini gösterecektir.

Felsefesini oluş ve değişim üzerine kuran Nietzsche'ye göre mevcut her şey sallantıdadır. Sabit bir varoluştan bahsetmemizin imkânı yoktur. Bu bağlamda kendini Herakleitos felsefesine yakın gördüğünü daha önce belirtmiştik. Demek oluyor ki “değişmeyen tek şey değişimin kendisidir” felsefesi ile ilerleyen Herakleitos bu konuda Nietzsche'ye kılavuzluk etmiştir. Bengi dönüş düşüncesi en yüksek olumlama hali olarak değerlendirilmesi mümkün olmaktadır.

Nietzsche'nin yaşam konusunda öne sürdüğü dinamik olma durumunu ahlak alanında da sürdürür. Buna göre ahlak alanı bir oluşum ürünüdür. Yani mevcut değerlerin değişmesi muhtemeldir. Statik olan hiçbir şeyden bahsedilemez. Her şey akar ve değişir.²²⁴ Ebedi bir tekerrür hali vardır. Sonsuzluğa kadar devam edecek olan bu durumun sınırları yoktur. Bu sonsuzluk halinin en belirgin özelliği sınır tanımaz olmasıdır.

Nietzsche felsefesinde her şeyin başında olan ve yaşamın ana teması olması gereken olumlama halinden bahsetmiştik. Bu bağlamda Nietzsche'nin bengi dönüş öğretisi de en yüksek olumlama hali olarak karşımıza çıkar.²²⁵ Aslında buradan anlaşılması gereken filozofun yapmak istediği şeyin varlığın temelini oluş üstüne bina ettiğidir. Yaşam içinde var olan her şey oluşun ürünüdür. Dolayısıyla varlıkla ilgili bahsedilmesi gereken yegâne

²²³ Jacques Derrida, *Nietzschelerin Şöleni*, s. 87.

²²⁴ Friedrich Nietzsche, *İnsanca Pek İnsanca*, s. 79.

²²⁵ Hilmi Yavuz, Nietzsche ve Bengidönüş, *Cogito: Nietzsche Kayıp Bir Kıta*, 25, 2001, s. 143.

özellik oluşa tabi olmaktır. Nietzsche, yaşam ötesi unsurlara her seferinde sert eleştiriler getirmiştir. O, insanlara yaşamın içinde kalmaları gerektiğini öğütlemiş ve bu bağlamda öte dünya tasavvurundan uzak kalmalarını istemiştir.

Deleuze, Nietzsche felsefesinde yer alan bu kavrama farklı bir bakış açısıyla yaklaşmış ve Nietzsche'nin sürekli bir tekrar halinde olmaktan kastettiği şeyin aynı şeyler olmadığını belirtmiştir. Zira Deleuze aynı olan şeylerin tekrar tekrar ortaya çıkmasının oldukça anlamsız olacağını düşünmektedir.²²⁶ Ona göre ortaya atılan bu fikir yeni şeyleri gerektirmektedir. Bengidönüş ile geri gelen şey mümkün merteye farklı olmalıdır. Burada Nietzsche'nin bir an önce gelmesini istediği üst insan modelinin de bengi dönüşe tabi olduğu sonucu çıkarılabilir. Nihayetinde Nietzsche insanın aşılması gereken bir şey olduğunu öne sürmüştü, insanı hiçbir zaman olduğu haliyle kabul etmemiştir. Nietzsche'nin bahsettiği alelade insan tipi üst insana ulaşmak için oldukça zorlu yollardan geçecek, birçok değişime uğrayacaktır. Bu bağlamda kendi varoluşunun ötesine geçecek insan tipi farklı hallerde var olmaya devam edecektir.

Farklı olana tabi olan bengi dönüş, varlığı değiştirdiği ve daha ön plana çıkardığı müddetçe anlamlı olabilecektir. Zira insanın en müthiş özelliği onun bir köprü olmasıdır. Bengidönüş öğretisini mümkün kılan ise sonuç olarak yaşama olduğu haliyle evet demektir. O halde yaşamı onaylayan kişi varlık çemberinin sonsuz döngüsüne katılır. Ona göre yaşamın anlamlı hale gelebilmesinin en önemli koşulu budur. İnsan, içinde bulunduğu yaşamın yinelenmesini kabul ettiği müddetçe anlam kazanacaktır. Fakat kanaatimizce burada bahsi geçen kabulleniş pasif bir hal değildir. Kişi kendi yaşamında etkin olduğu zaman bengi dönüş öğretisi önem kazanacaktır.

Nietzsche'ye göre insan her türlü hastalıktan, kötülükten yeni doğmuş biri olarak çıkabilir.²²⁷ İnsan yaşamı değişme ve gelişme, acı ve mutluluk durumları arasında giden bir devinim halidir. Nietzsche'de ebediyet şu andan başka bir an değildir.²²⁸ Fakat Hristiyan inancı ebedi kavramını öteki dünyaya bağlar. Ancak insan yaşamı yalnızca şu an ki andan ibarettir. Din ve ahlak kavramlarıyla insanlara dayatılmak istenen ve dolayısıyla bireyi kendi yaşamından uzaklaştıran öğretiler insana yapılan en büyük kötülükler olmak durumundadır.

Varılması gereken nokta Nietzsche felsefesinin bir yaşam felsefesi olduğu gerçeğidir. Nermi Uygur'un ele aldığı şekliyle Nietzsche için yaşam başı ve sonu belli olmayan, karmaşık, uçsuz bucaksız değişiklikler panayırır.²²⁹ İnsan yaşamı bir

²²⁶ Hilmi Yavuz, "Nietzsche ve Bengidönüş", Cogito: Nietzsche Kayıp Bir Kıta, 25, 2001, s. 145.

²²⁷ Friedrich Nietzsche, *Şen Bilim*, Çev. Ahmet İnam, İstanbul: Say Yayınları, 2011, s. 17.

²²⁸ Thomas Cathcart- Daniel Klein, *Nietzsche Öldü Bir Hipopotam Olarak Yeniden Doğdu*, s.73.

²²⁹ Nermi Uygur, *Güneşle*, İstanbul: Ara Yayınları, 1989, s.290.

döngüden ibarettir. Bu döngü içerisinde hem var oluş hem de yok oluş daima kendini yineleyen unsurlar olarak karışımıza çıkacaktır.

Heidegger'in ise bengi dönüş kavramını güç istenciyle ilişkilendirir. Bu bağlamda Heidegger felsefesinde güç istenci var olan olarak karşımıza çıkar. Bengi dönüş ise kendiyile özdeş olma durumudur.²³⁰ Dolayısıyla bireyin her hareketi tekrarlanabilir olarak algılanmalıdır. Burada birey yaşam içindeki tutum ve davranışlardan memnun ise olumlu bir durum ortaya çıkacaktır. Fakat tam aksine hoşnut olmayan durumlarla karşılaşıldığı zaman bengi dönüş ile kişi söz konusu davranışını terk etmesi gerektiğini kavrayacaktır. Görüldüğü üzere Heidegger felsefesinde bengi dönüş kavramı insanın kendini aşmasına, yenilemesine ilişkin bir fırsat olarak değerlendirilir.

Bengi dönüş düşüncesi insana vaat edilen bir şey olarak algılanmamalıdır. Zira bu düşünce tamamen yaşamın kendisindedir.²³¹ Bengi dönüşün hakikat olarak ele alınmasındaki gerçek ise kişinin özgürleşmesi fikridir. O halde bengi dönüş nihilizmin aşılmasında da en önemli adımdır. Nihilizmi aşacak olan kişi yaşamı tüm yönleriyle onaylamayı bilmesi gerekir. Kişinin yaşamın bir devinim halinde olduğunu bilmesi ve memnuniyet içinde olması bireyi üst insana taşır. Dolayısıyla bengi dönüşün insanın kendi özünü yenileyebilme kabiliyetidir.

Sonuç olarak insan yaşamı Nietzsche felsefesinde özel bir anlam taşımaktadır. İnsanla ilgili her şeyin bengi dönüş içerisinde yeniden anlam kazanması bunun en önemli göstergesidir. İnsan yaşamının değeri yine insan yaşamında kendini belli edecek ve gerekirse yine bu yaşam içinde son bulacaktır. Böylece sonsuz bir döngü ile karşı karşıya kalacak olan insan varoluşunun özünü kavrayacaktır. Bu bağlamda Nietzsche bengi dönüş, amor fati, güç istenci ve nihayetinde üst insan kavramıyla yaşam sevgisi aşıl原因 bir felsefe ileri sürer.

²³⁰ Atıf, a.g.e., s. 46.

²³¹ Nietzsche, "Deccal", s. 41.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu tez çalışmasında Nietzsche'nin insan ve ahlak anlayışı ortaya konmaya çalışılmıştır. Nietzsche, yaşanan her anın insan hayatı için önemli olduğunu dile getirmiştir. İnsan yaşamını etkileyecek olumsuz şeyleri reddetmiştir. Nietzsche felsefesinde insan üzerine ele alınan değerlendirme daha önceki filozoflardan farklı bir biçimde ele alınması sebebiyle oldukça dikkat çekicidir.

Nietzsche'nin insana ilişkin değerlendirmesi sürü insanından başlayarak özgür insanla devam etmiştir. Nihayetinde üst insana ulaşarak son bulmuştur. Nietzsche'nin insanı statik bir insan olmaktan her zaman uzaktır. Ona göre insan kendini inşa etmelidir. Yaşamda statik roller üzerinden insanı konumlandıran tüm felsefeler Nietzsche felsefesiyle uyuşmaz.

Ona göre bu hayatta alelade insandan daha tiksindirici bir şey olamaz. Felsefesinde yer verdiği sürü insanı kavramıyla bireyin tembel ve korkak olması halinde ne kadar aciz bir duruma düşeceğini belirtmiştir. Yalnızlıktan korkan ve kendine bir sığınak arayan sürü insanı kendini topluluk içinde var edecektir. Bu insanların bağlı olduğu ahlak türü ise köle ahlakı olacaktır. Halbuki üst insana varmak için birey yalnız başına kalabilmelidir. Zira üst insana giden yolda kişi cesur olmalıdır. Üst insan, Nietzsche'nin tüm yaşamı boyunca istediği insan tipidir.

Nietzsche, yaşam amacının üst insanı ortaya çıkaracak o büyük öğle vaktini hazırlamak olduğunu dile getirmiştir. Bu büyük öğle vaktinde insanlık şimdiye kadar kabul ettiği her şeyden vazgeçecektir. Prangalarından kurtulmuş bir şekilde yaşamının iplerini kendi elinde tutacaktır. İnsan, mevcut değerlere aidiyet göstererek kendine en büyük kötülüğü yapmaktadır. Hâlbuki insan, doğası gereği özgür bir varlıktır. Kurallar, dogmalar vs. onu kendi doğasına yabancı hale getirmektedir. İnsanın özgürlüğünü ele alabilmesi için bir yıkım gerçekleştirilmesi şarttır. Burada yaratım öncesi bir yıkımdan bahsedilmektedir.

Nietzsche'ye göre üst insan olma evresi insanın zihinsel evrelerini gerçekleştirilmesiyle mümkündür. Üst insan sadece kendi yolundan gider. Kendini belli değerlere ya da inanca ait hissetmez. Kendi ideallerini her şeyin üstünde tutar. Bu kişiler yalnız ve uyumsuz olabilirler fakat üst insan için bu onu yolundan vazgeçirecek bir şey değildir. Üst insan bencildir. Nietzsche'ye göre bencillik kişi tarafında kabul edilmelidir. Burada bahsedilen çıkarıcı bir bencillik değildir.

Nietzsche'nin tüm yaşamı boyunca istediği şeyin insanı özgürlüğüne kavuşturmak ve kişinin kendisi üzerine düşünmesini, hareket etmesini sağlamaktır. Bu noktada kendine rehber edindiği felsefe ise her zaman hayranlık duyduğu Yunan felsefesi olmuştur. Yunan kültüründen etkilendiği hasebiyle insan yaşamı ile trajedi arasında her zaman yakın bir ilişki olduğunu ve insanın bu ilişki çerçevesinde anlaşılması gerektiğini öngörmüştür.

Yaşamın özünün güç istenci olduğunu belirtmiştir. Felsefesinde ortaya koyduğu insan tipolojisinin güç istencine bağlı olarak ortaya çıktığını dile getirmiştir. Ancak güç istenci yoğunluğu bakımından güçlü olan bir insan üst insana giden yolda adım atabilir. Bu insan soylu ahlakına tabii olandır. Sürü içinde yer alamaz zira üst insana giden yolda yalnız olması gerektiğini bilir. Fakat bunun aksine güç istenci yoğunluğu az olan insan bu yolda yürüyemeyecek olandır. O, yalnızlıktan korkan bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır.

Nietzsche kendini şimdiye kadar erdemli olarak ele alınmış insan tipine karşı savaş açan biri olarak değerlendirmiştir. Yaşanılan zamana kadar erdemli olduğu sebebiyle saygı görmüş kişiler Nietzsche'ye göre yalnızca bir geçiş aşaması olarak ele alınabilir. Üst insana giden yolda bir köprü olarak değerlendirilebilir. Tehlike tam olarak köprü üzerindeki ipten karşıya geçmekte yer alır. Zaten asıl olan insanın bu tehlikeyi göze alabilmesidir. Ancak tehlikeyi göze aldığı müddetçe saygıya layık bir insan olacaktır.

Nietzsche'nin insan tipolojisinde yer alan güçsüz insan güçlü insana karşı bir nefret duymaktadır. Şöyle ki güçsüz insan kendinde olmayan eğilimlerden dolayı karşı tarafı aşağılamak girişiminde bile bulunabilmektedir. Nietzsche bunu doğal bir eğilim olarak değerlendirmektedir. Zira varoluşu itibariyle insanın bu tarz girişimlerde bulunması doğaldır. Fakat güçsüz insan bir süre sonra bununla yetinmemiştir. İçinde barındırdığı nefret dolayısıyla güçlü insan üzerinde hâkimiyet kurmak istemiştir. Nietzsche bunun sebebinin din ve dinin ortaya koyduğu ahlak kuralları olduğunu dile getirmiştir. Buna göre yaşadığı dönemden oldukça etkilenen Nietzsche Hristiyanlık dininin insanı yozlaştırmaktan başka hiçbir işe yaramadığını düşünmüştür.

Dinde yer alan günah, sevap, öteki dünya gibi kavramlar insanı her zaman itidalli bir şekilde yaşamaya itmiştir. Hâlbuki Nietzsche felsefesinde insan, aşılması gereken bir varlıktır. İnsan, aşılmadığı müddetçe onda saygıdeğer hiçbir şey bulunmadığı ortaya konulur. Sürü ahlakının tabii olduğu ahlak dolayısıyla en nihayetinde ortaya çıkacak şey decadence olmak durumundadır. Decadence durumunun kaçınılmaz olduğunu düşünen Nietzsche bu noktada kendini bir decadent olarak görür. Bozulmaya uğrayan kısımlar sağlıklı kısımlardan ayrıştırılmalıdır. Zira aksi takdirde sağlıklı kısımların da bozulmaya uğraması pek muhtemeldir.

Decadence sonrası bir yenileme ile kendini bulan insan Tanrının ölümünü gerçekleştirecektir. Bu deyimın genel anlamda yanlış anlaşılmalara sebebiyet verdiği aşıkârdır. Nietzsche Tanrının ölümü derken bireyin kendini bulmasından söz etmektedir. Bireyin gerçek anlamda kendini bulabilmesi için tabi olduğu dinsel ve ahlaki dogmaları yıkması gerekmektedir. Hristiyan inancında yer alan Tanrı, öteki dünya vs. gibi kavramlar ise bireyi kısıtlayan ve dolayısıyla kendini aşmasının önünde bulunan engeller olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tanrının ölümü bireyin şimdiye kadar inandığı tüm gerçekliklerin yıkılışını ifade eden ve bireyi yalnız bırakan deyimdir. Artık birey kendi yaşamına yabancı bir hale gelmiştir. İnsan kendini derin bir boşlukta bulmuştur. Nietzsche felsefesinde bu boşluk durumu ise nihilizm olarak ifade edilmektedir. İçinde bulunduğu dönemi nihilist dönem olarak değerlendiren Nietzsche bu hiçlik durumunu her birey için aynı şekilde ifade etmez. Güç istenci yoğun olan bir insan hiçlik durumundan kendini kurtarabilir. Fakat bu öyle kolay bir kurtuluş olmayacaktır.

Nietzsche'yi salt bir nihilist olarak değerlendirmemiz hatalı olacaktır. Zira o yıkım sonrası bir yaratımdan da bahsetmektedir. Bu bağlamda Nietzsche felsefesinin insanı daima yenilemeye ve geliştirmeye yönelik olduğunu söylememiz yerinde olacaktır. İnsan kendi yaşamının öznesi olmalıdır. İçinde bulunduğu yaşamda eylemsiz bir biçimde toplumun koyduğu kurallarla hareket etmek en büyük hatadır. Nietzsche'ye göre toplumun ve dinin belirlediği şeyler bireyi kısıtlamaktan ona pranga vurmaktan başka hiçbir işe yaramamaktadır. O halde bireyin kendine yapacağı ilk iyilik prangalarından kurtulmak olmalıdır.

Felsefesinde mevcut olan insan sınıflandırması da bu belirlemeler dâhilinde ortaya çıkmıştır. Nietzsche kendini her türlü değerden soyutlamayı başaran, kendi değerini yalnızca kendisi belirleyen insana üst insan demiştir. Topluma bağlı kalan ve kendi hayatı için hiçbir şey yapmayan insan ise sürü insanıdır. Özgür insan ise arada yer alan bir basamak olarak anlaşılmalıdır. Sürü insanı ile üst insan arasında bir geçit olan özgür insan mevcut değer yargılarına bağımlı değildir. Fakat henüz üst insan kadar da başarılı değildir.

Nietzsche'ye göre toplum içinde mevcut olan ahlak insanları hasta etmiştir. Hastalık sebebi olan ahlakı yaratanlar ise yine insanlardır. Ahlakın konusu olan iyi ve kötü kavramlarını insanlar ortaya çıkarmıştır. Bu kavramlar ilahi bir kaynak vasıtasıyla insan hayatına girmemiştir. Bu hastalığın asıl kaynağı ise din olmak durumundadır. Zira ahlakın temelini de dine dayandırılması muhtemeldir. Bundan dolayı insanın kendi özüne ulaşabilmesi için dini dogmalardan kurtulması şarttır.

Felsefesini eleştirel bir tarzda yürüten Nietzsche nihayetinde amor fati kavramı ile insanın yazgısını sevmesi gerektiğinin üzerinde durur. Ona göre insan amor fati ile yaşamda mevcut olan her şeyi onaylayabilmelidir. Zira ancak bu şekilde üst insana ulaşmak mümkün olacaktır. İnsan yaşamında mevcut olan olumsuz durumlar da onaylanabilmelidir. Fakat Nietzsche burada yaygın kadercilik anlayışından bahsedilmediğini vurgular. Şöyle ki Nietzsche'ye göre insan kaderini kendisi belirlemektedir.

Son olarak felsefesinde yer alan bengi dönüş öğretisi ise yaşamın bir oluş ürünü olduğunu kabul etmektir. Bengi dönüş öğretisi varoluşsal bir anlam taşımaktadır. Zira var olan her şeyin kendini yenileyebilmesi olarak açıklanması mümkündür. Nietzsche'nin insanlara göstermek istediği ise sonsuz bir şekilde devamı olacak bu hayatta var olan her şeyi sevmektir. İnsan her an sevdiği müddetçe özgürleşecektir. Nihayetinde bengi dönüş öğretisinin üst insana ulaşma noktasında önemli bir adım olduğu aşikârdır. Sonuç olarak üst insan yaşamı her yönüyle onaylamasını başarabilen olarak tanımlanmıştır.

Görüldüğü üzere yaşam filozofu Nietzsche'nin ele aldığı konular daima insanı yenilemeye, geliştirmeye yöneliktir. İnsan her an her alanda kendini daha ileri bir konuma taşımalıdır. Bundan dolayı her yıkım sonrası yeni bir yaratımdan bahsetmiştir. O halde Nietzsche felsefesinin bütüncül ve doğru bir şekilde anlaşıldığı takdirde insan gelişimine katkı sağlayacak bir felsefe olduğu dile getirilebilir.

KAYNAKÇA

- Acar Babat, Ş. M. (2005) *Nietzsche'nin ahlak eleştirisi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Akal, C. B. (2001). Nietzsche Spinoza'yı okudu. *Cogito: Nietzsche Kayıp Bir Kıta*, 25, 170.
- Aristoteles, (2001). *Ruh üzerine*. (Zeki Özcan, çev.), İstanbul: Alfa Basım Yayıncılık.
- Aruoba, O. (2001). Nietzsche'yi anlamak. *Cogito: Nietzsche Kayıp Bir Kıta*, 25, 268.
- Atışar, B. (2019). *Nietzsche'de üst insan anlayışı*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Iğdır Üniversitesi, Iğdır.
- Bataille, G. (2000). *Nietzsche üzerine*. (Mukadder Yakupoğlu, çev.), İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Bataille, G. (2001). Nietzsche'nin gülüşü. *Cogito: Nietzsche Kayıp Bir Kıta*, 25, 107.
- Bayır, M. (2019). Nietzsche felsefesinde insan ve ahlak sorunu. *Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 22-32.
- Baykan, F. (2008). *Nietzsche'nin felsefesi*. Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Bingöl, Z. (2017). *Nietzsche'de ahlak, din ve felsefe eleştirisi*, Yayınlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Bir, Ç. (2016). *Spinoza ve Nietzsche'de yaşamın olumlanması sorunu*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Blanchot, M. (2001). Nietzsche ve parçalı yazı. *Cogito: Nietzsche Kayıp Bir Kıta*, 25, 82.
- Bull, M. (2013). *Anti Nietzsche*. (Murat Bülent Tokdemir, çev.), İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Canatan, K. (2018). *İnsan Felsefesi*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Cathcart, T ve Klein, D. (2010). Nietzsche öldü bir hipopotam olarak yeniden doğdu, Aylak Kitap, ISBN 978-605- 5691-28-8, İstanbul, 73-187 s.
- Çörekçioğlu, H. (2014). Nietzsche'de güç istemi kavramı. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 17, 37-44.
- Daldeniz, E. (2001). Zerdüş tıksinti duymayan insan. *Cogito: Nietzsche Kayıp Bir Kıta*, 25, 255-258.
- Demir, N. (2004). *Ernst Cassirer'de İnsanın Anlamı*, Yayınlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Deleuze, G. (2001). Üst insan diyalektiğe karşı. *Cogito: Nietzsche Kayıp Bir Kıta*, 25, 114.

- Deleuze, G. (2010). *Nietzsche ve felsefe*. İstanbul: Norgunk Yayıncılık.
- Derrida, J. (2007). *Nietzscherin Şöleni*. (Ali Utku- Mukadder Erkan, çev.), İstanbul: Otonom Yayıncılık.
- Dürre, M. (2020). Nietzsche'nin nihilizm söylemi. *İstanbul Üniversitesi Felsefe Arkivi Dergisi*, 52, 84.
- Er, S. E. (2011). *Gilles Deleuze 'ün fark felsefesi*, Yayımlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Gülşen, B. (2022). *Nietzsche ve Durkheim'de ahlak*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Hazırlar, B. (2019). *Friedrich Nietzsche felsefesinde insan ve duygu*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara.
- İncir, N. (2013). *Friedrich Nietzsche'nin insan, ahlak ve eğitim anlayışı*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi, Elâzığ.
- Jaspers, K. (2008). *Nietzsche*. (Murat Batmankaya, çev.), İstanbul: Alkım Yayınları.
- Karaman, E. (2021). *Friedrich Nietzsche'nin din temelli ahlaki değerlere eleştirisi*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara.
- Kuçuradi, İ. (1967). *Nietzsche ve insan*. İstanbul: Yankı Yayınları.
- Kuçuradi, İ. (1997). *Yüzyulumuzda insan felsefesi Takiyettin Mengüşoğlu anısına*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Küçükalp, K. (2003). *Nietzsche ve postmodernizm*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Koca, S. (2016). Ahlak kavramı üzerine etimolojik ve semantik bir araştırma. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 57:2, 127.
- Mengüşoğlu, T. (2015). *İnsan Felsefesi*. Ankara: Doğu Batı Yayıncılık.
- Mengüşoğlu, T. (2020). *Kant ve Scheler'de İnsan Problemi*. Ankara: Doğu Batı Yayıncılık.
- Nehamas, A. (2016). *Nietzsche edebiyat olarak hayat*. (C. Soydemir, Çev.), Ankara, Ankara: Doğubatu Yayınları.
- Nietzsche, F.W. (2002). *Ecce homo*. (C. Alkor, Çev.). İstanbul, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Nietzsche, F. W. (2002). *Güç istenci*. (S. Umran, Çev.). İstanbul, İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Nietzsche, F. W. *Seçilmiş düşünceler*. (S. Tiryakioğlu, Çev.). İstanbul, İstanbul: Çaba Yayın Dağıtım.
- Nietzsche, F. W. (2008). *Deccal*. (O. Aruoba, Çev.). İstanbul, İstanbul: İthaki Yayınları.
- Nietzsche, F. W. (2011). *Şen bilim*. (A. İnam, Çev.). İstanbul, İstanbul: Say Yayınları.

- Nietzsche, F. W. (2012). *İnsanca pek insanca*. (M. Tüzel, Çev.). İstanbul, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Nietzsche, F. W. (2014). *Tan kızıllığı ahlaksal önyargılar üzerine düşünceler*. (H. Salihlioğlu ve Ü. Özdağ, Çev.). Ankara, Ankara: İmge Kitabevi.
- Nietzsche, F. W. (2015). *Her şey dökülmüş müydü kelimelere*. (G. Doğru, Çev.). İstanbul, İstanbul: Zeplin Kitap.
- Nietzsche, F. W. (2015). *Wagner olayı*. (A. Yarbaş, Çev.), İzmir, İzmir: Atlantis Yayınevi.
- Nietzsche, F. W. (2016). *Hayat dediğin nedir ki*. (E. Aslan, Çev.). İstanbul, İstanbul: Aylak Adam Kültür Sanat Yayıncılık.
- Nietzsche, F. W. (2017). *İşte böyle dedi zerdüşt*. (A. Cemal, Çev.). İstanbul, İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Nietzsche, F. W. (2019). *Otobiyografik yazılar ve notlar*. (M. S. Türk, Çev.). İstanbul, İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Nietzsche, F. W. (2020). *Ahlakın soykütüğü üstüne*. (A. İnam, Çev.). İstanbul, İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. W. (2021). *Putların alacakaranlığı*. (M. Tüzel, Çev.). İstanbul, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Pearson, K. A. *Kusursuz nihilist*. (C. Soydemir, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Pekünlü, R. (2015). Düşünüyorum öyleyse varım sözü üzerine. *Bilim ve Gelecek Dergisi*, 132, 51.
- Saliya, D. (2016). Nietzsche felsefesinin optimist yorumu üzerine bir deneme. *Temaşa Dergisi*, 2016:5, 124.
- Sayın, B. (2013). Nietzsche'nin yaşama evet Sartre'nin öze hayır diyen insanı. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 121.
- Sevinç, A. (2007). *Friedrich Wilhelm Nietzsche'nin ahlak görüşü*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Konya Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Strauss, L. (2018). *Nietzsche iyinin ve kötünün ötesinde*. (Ö. Orhan, Çev.). İstanbul, İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Şengör, M. C. (2001). Nietzsche ve akla isyan: Gilles Deleuze. *Cogito: Nietzsche Kayıp Bir Kıta*, 25, 241.
- Usta, M. İ. (2021). *Nietzsche'nin ahlak ve siyaset felsefesi*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Uzunlar, Y. H. (2002). *Friedrich Nietzsche'de yaşamın yasası ve tarih*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

- Uygun, N. (1989). *Güneşle*. İstanbul: Ara Yayınları.
- Ülken, H. Z. (2009). *Felsefeye giriş*. İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Ünal, A. (2016). *Mevlana ve Nietzsche’de insan anlayışlarının karşılaştırılması*,
Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, On dokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Yalom, I. D. (1993). *Nietzsche ağladığında*. (A. Babacan, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Yavuz, H. (2001). Nietzsche ve bengidönüş. *Cogito: Nietzsche Kayıp Bir Kıta*, 25, 143-145.
- Yılmaz, O. (2022). *Aristoteles ve Nietzsche’nin İnsan Felsefelerinin Karşılaştırılması*,
Yayımlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.

ÖZGEÇMİŞ

Halime Damar doğumludur. Lise eğitimini Atatürk Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde 2016 yılında tamamlamıştır. Ardından yılında Üniversitesi Felsefe bölümünde üniversite eğitime başlamış 2020 yılında mezun olmuştur. 2020 yılında Üniversitesi Felsefe Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans eğitime başlamıştır. 2020 yılında Kanuni Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde felsefe öğretmenliğine başlamış ve halen devam etmektedir.

